

**KIRSAL KALKINMADA
KADIN KOOPERATİFLERİNİN ÖNEMİ:
ESKİŞEHİR İLÇE VE MAHALLELERİNDE
KADIN KOOPERATİFİ POTANSİYELİ**

**Gizem Avşar
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2017**

**KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFLERİNİN ÖNEMİ:
ESKİŞEHİR İLÇE VE MAHALLELERİNDE
KADIN KOOPERATİFİ POTANSİYELİ**

Gizem AVŞAR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2017

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gizem Avşar tarafından hazırlanan Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Eskişehir İlçe Ve Mahallelerinde Kadın Kooperatifi Potansiyeli başlıklı bu çalışma 24/11/2017 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

Enstitü Müdürü

ONAY .../ .../ 2017

20/12/2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Gizem AVŞAR

ÖZET

KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFLERİNİN ÖNEMİ: ESKİŞEHİR İLÇE VE MAHALLELERİNDE KADIN KOOPERATİFİ POTANSİYELİ

AVŞAR, Gizem

Yüksek Lisans-2017

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İnci PARLAKTUNA

Kırsal kalkınmanın amacı bölgeler arasındaki kalkınmışlık farklarını giderecek dengeli bir kalkınma politikası izlemek ve aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmaktır. Bu amaç çerçevesinde kaynakların etkin kullanımı ve gelir dağılımında sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet bilincine dayalı katılımcı kalkınma planlarında eşit iş yükleri, kaynaklara eşit erişim ve eşit eğitim konularına ağırlık verilmelidir. Kadının mevcut sorunu, öncelikleri ve eğilimleri dikkate alınarak kadınların günlük çalışma temposunu kolaylaştıracak yeni alanlar açılması kırsal kalkınmada önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda “kooperatifçilik” ön plana çıkmaktadır. Daha çok kırsal alanlarda yaşayan kadınların emeklerini karşılıksız bir şekilde harcamalarının önüne geçerek işgücü piyasasına kazandırılması, sosyal ve kültürel faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla kadın kooperatifleri ortaya çıkmıştır. Çalışmada Eskişehir’in İlçe ve Mahallelerinin dinamik yapıları incelenmiş ve olası bir kadın kooperatifi kurulup kurulamayacağının ön çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Cinsiyet Dengeli Kalkınma, Kadın Kooperatifi

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF WOMEN'S COOPERATIVES IN RURAL DEVELOPMENT: WOMEN'S COOPERATIVE POTENTIAL IN THE DISTRICTS AND VILLAGES OF ESKIŞEHİR

AVŞAR, Gizem

Master Degree-2017

Department of Economics

Adviser: Assoc. Prof. Dr. İnci PARLAKTUNA

Aim of rural development is to pursue a balanced development policy that will eliminate the developmental differences between the intended regions and at the same time to remove economic, social and cultural imbalances. Within this framework, effective use of resources and realization of social justice in distribution of income are the forefront. Participatory development plans based on gender awareness should focus on equal workloads, equal access to resources, and equal education. Taking into consideration the current issue, priorities and trends of the woman, opening up new areas that will facilitate the daily work of women has an important place in rural development. In this context, "cooperatives" is at the forefront. Women cooperatives have emerged in order to encourage women living in rural areas to bring up their labor to the labor market and to improve their social and cultural activities by avoiding their unrequited expenditure. In the study, dynamic structures of the counties and districts of Eskişehir were examined and a preliminary study was conducted to determine if a possible women's cooperative could be established.

Key Words: Rural Development, Gender Balanced Development, Women's Cooperative

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
ÖNSÖZ	xix
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMI VE KIRSAL KALKINMA

1.1. KALKINMA KAVRAMI.....	4
1.2. KIRSAL KALKINMA.....	5
1.2.1. Kırsal Kalkınma Kavramı	6
1.2.2. Kırsal Kalkınmanın Önemi	7
1.2.3. Kırsal Kalkınmanın Amacı	8
1.3. KIRSAL KALKINMA MODELLERİ	9
1.3.1. Örnekköy Modeli	10
1.3.2. Toplumsal Kalkınma Modeli	10
1.3.3. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması.....	11
1.3.4. Merkez-Köy Yaklaşımı.....	11
1.3.5. Köy-Kent Yaklaşımı	11

1.3.6. Tarım Kentleri Yaklaşımı	12
1.4. TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMANIN TARİHSEL SÜRECİ.....	12

2. BÖLÜM

KIRSAL KALKINMADA KADININ ROLÜ VE KOOPERATİF KAVRAMI

2.1. KOOPERATİF KAVRAMI.....	19
2.2. KOOPERATİFİN TEMEL İLKELERİ	21
2.2.1. Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi	22
2.2.2. Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi	22
2.2.3. Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi.....	23
2.2.4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi.....	23
2.2.5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi	23
2.2.6. Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi.....	24
2.2.7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi.....	24
2.3. KIRSAL KALKINMADA KOOPERATİFLERİN ÖNEMİ	24
2.4. KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFİ KAVRAMI.....	26
2.5. KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFLERİNİN ÖNEMİ.....	27
2.6. KADIN KOOPERATİFLERİ KONUSUNDA YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR.....	31
2.7. TÜRKİYE’DE BAŞARILI KADIN KOOPERATİFİ ÖRNEKLERİ	34
2.7.1. Nal- Etik Kadın Kooperatifi (Ankara)	34
2.7.2. Narçiçeği Kadın Kooperatifi (Eskişehir)	35
2.7.3. Amesia Çalışan Arılar Kooperatifi (Amasya).....	36
2.7.4. Kimya Hatun Kadın Kooperatifi (Konya)	38
2.7.5. Nilüfer Kadın Kooperatifi (Düzce).....	39

2.7.6. Avanos Kadın Kooperatifi (Nevşehir)	40
2.7.7. Biga Kadın Kooperatifi (Çanakkale)	41
2.8. KIRSAL ALANDA KADIN KOOPERATİFİ KURULMASI ÖNÜNDEKİ SINIRLILIKLAR.....	42

3. BÖLÜM

ESKİŞEHİR İLİ'NE BAĞLI İLÇE VE MAHALLELERİN SOSYO- DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	51
3.2. ARAŞTIRMA EVRENİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI.....	54
3.2.1. Akin Mahallesi.....	55
3.2.2. Beylikova İlçesi	58
3.2.3. Cevizli Mahallesi	62
3.2.4. Çifteler İlçesi.....	65
3.2.5. Doğançayır Mahallesi.....	68
3.2.6. Kırka Mahallesi.....	70
3.2.7. Karaören Mahallesi.....	72

4. BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

4.1. KADINLARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	76
4.1.1. Yaş	76
4.1.2. Eğitim Durumu	77
4.1.3. Medeni Durumu	78
4.1.4. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	78
4.1.5. Hane Büyüklüğü	79
4.1.6. Kadınların Sosyal Güvenceleri Olup Olmadığı	80
4.1.7. Kadınların Yapmak İstedikleri En Güzel Şey.....	81
4.1.8. Kırsal Kadın Kendisini Ne Kadar Tanıyor?.....	82
4.2. KADINLARIN GÖÇ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ.....	82
4.2.1. Kadınlara Göre Göçün Temel Nedenleri	82
4.2.2. Kadınların Göç Etmek İsteyip İstemedikleri	83
4.3. KADINLARIN EMEK KULLANMA BİÇİMLERİ.....	84
4.3.1. Aylık Ortalama Gelir	84
4.3.2. Evde Para Kazanan Kişi.....	85
4.3.3. Kadınların Gelirini Elde Ettikleri Faaliyet Alanları.....	86
4.3.4. Gelirlerinin Yeterli Olup Olmadığı.....	86
4.3.5. Kadınların Para Karşılığı Bir Yerde Çalışıp Çalışmadığı.....	87
4.3.6. Kadınların Çalışmak İsteyip İstemedikleri	88
4.3.7. Evde Yapılan Harcamalara Kimin Karar Verdiği.....	88
4.3.8. Kadınların Bahçelerini Ekip Ekmediği	89
4.3.9. Kadınların Hayvan Besleyip Beslemediği	91
4.3.10. Kırsal Kadınının Birgün İçinde Para Kazanmadan Yaptığı İşler.....	91
4.3.11. Kadın Olmanın Zor Olup Olmadığı	92
4.4. KADINLARIN KOOPERATİF KURULMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ.....	93

4.4.1. Kooperatife Üye Olan Kadın Sayısı.....	94
4.4.2. Kırsal Kadını Kooperatif Kurulsa Üye Olmak İster Mi?	94
4.4.3. Kadınların Para Kazanmak İçin Öğrenmek İstedikleri Faaliyet Alanları .	96
4.4.4. Kadınlar Hangi Alanda Kooperatif Kurulmasını İster?	97
4.4.6. Kooperatif Kurlmak Ve/Vaya Üye Olmak İsteyen Kadınların Destekçileri	98
4.4.7. Kooperatif Kurlmak Ve/Veya Üye Olmak İsteyen Kadınların Karşılaşabileceği Sınırlılıklar.....	98
4.4.8. Kırsal Kadınının Kooperatif Konusunu Ne Kadar Bildiği	99
4.4.9. Kadınlara Verilen Desteğin Yeterli Olup Olmadığı	100
4.4.10. Kadınlara Göre İlçelerinin/Mahallelerinin En Önemli Ürünü	101
4.4.11. Kırsal Kadını Ne Üretebilir Ve/Veya Yapabilir?.....	101
4.4.12. Kırsal Kadını Ne Üretir Ve/Veya Yaparsa Satabilir?	102
4.4.13. Kırsal Kadını Ürettiği Ürünü Nasıl Satmayı Düşünür?	103
4.4.14. Kırsal Kadını Kazandığı Parayla Ne Yapmak İster?	103
SONUÇ VE ÖNERİLER	105
KAYNAKÇA.....	120
EKLER LİSTESİ	132

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Evren ve Örneklem.....	52
Tablo 2: Akin Mahallesi Bitkisel Üretimi.....	56
Tablo 3: Beylikova İlçesi Bitkisel Üretimi.....	59
Tablo 4: Cevizli Mahallesi Bitkisel Üretimi	63
Tablo 5: Çifteler İlçesi Bitkisel Üretimi	65
Tablo 6: Doğançayır Mahallesi Bitkisel Üretimi.....	69
Tablo 7: Kırka Mahallesi Bitkisel Üretimi.....	70
Tablo 8: Karaören Mahallesi Bitkisel Üretimi	72
Tablo 9: Kadınların Yaş Gruplarına Göre Sayıları.....	76
Tablo 10: Kadınların Eğitim Düzeyleri.....	77
Tablo 11: Kadınların Medeni Durumları.....	78
Tablo 12: Aile Sayılarına Göre Kadın Sayısı (0-17 yaş grubu).....	79
Tablo 13: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Kadın Sayısı.....	80
Tablo 14: Kadınların Sosyal Güvencesi Olup Olmadığı.....	80
Tablo 15: Kadınların Sosyal Güvence Türü.....	81
Tablo 16: Aile Fertlerinin Farklı Yerde Yaşama Nedenini Gösteren Kadın Sayısı.....	83
Tablo 17: Aylık Ortalama Gelir.....	84
Tablo 18: Evde Kim Para Kazanıyor?.....	85

Tablo 19: Kadınların Gelirlerini Elde Ettikleri Faaliyet Alanları.....	86
Tablo 20: Gelirlerinin Yeterli Olup Olmadığı.....	87
Tablo 21: Para Karşılığı Çalışan Kadın Sayısı.....	87
Tablo 22: Kadınların Çalışmak İsteyip İstemedikleri.....	88
Tablo 23: Evde Yapılan Harcamaya Kimin Karar Verdiği.....	89
Tablo 24: Kadınların Bahçelerini Ne İçin Ektiği.....	89
Tablo 25: Kadınların Ne İçin Hayvan Besliyor?.....	91
Tablo 26: Kadınların Bir Gün İçinde Para Kazanmadan Yaptığı İşler	92
Tablo 27: Kadın Olmak Zor Mu?.....	93
Tablo 28: Kooperatife Üye Olan Kadın Sayısı.....	94
Tablo 29: Kooperatif Kurulsa Üye Olmak İster Misiniz?.....	94
Tablo 30: Kooperatif Üyesi Olmak İsteyen Kadın Sayısı.....	95
Tablo 31: Kooperatif Üyesi Olmak İstemeyen Kadın Sayıları.....	96
Tablo 32: Para Kazanmak İçin Öğrenilmek İstenilen Faaliyet Alanları.....	96
Tablo 33: Kadınlar Hangi Alanda Kooperatif Kurulmasını İster?.....	97
Tablo 34: Kadınların Eğitim Almak İstedikleri Yer.....	97
Tablo 35: Kooperatif Kurlmak Ve/Veya Üye Olmak İsteyen Kadınların Destekçileri.....	98
Tablo 36: Kooperatif Üyesi Olmak İsteyen Kadınların Karşılaşabileceği Sınırlılıklar.....	98
Tablo 37: Kırsal Kadının Kooperatif Konusunu Ne Kadar Bildiği.....	99

Tablo 38: Kooperatif Konusunu Kadınların Nerden Öğrendiği.....	100
Tablo 39: Kadınlara Verilen Desteğin Yeterli Olup Olmadığı.....	101
Tablo 40: Kadınlara Göre İlçe ve Mahallelerin En Önemli Ürünü.....	101
Tablo 41: Kırsal Kadını Ne Üretebilir Ve/Veya Yapabilir?.....	102
Tablo 42: Kırsal Kadını Ne Üretir Ve/Veya Yaparsa Satabilir?.....	102
Tablo 43: Kırsal Kadını Ürettiği Ürünü Nasıl Satmayı Düşünür?.....	103
Tablo 44: Kırsal Kadını Kazandığı Parayla Ne Yapmak İster?.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nal-Etik Kadın Kooperatifine Özgü İğne Oyaları Motifi.....	35
Şekil 2: Nar Çiçeği Kadın Kooperatifi Üyeleri.....	36
Şekil 3: Amesia Çalışan Arılar Kooperatifine Üye Kadınlar.....	37
Şekil 4: Kimya Hatun Kadın, Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi.....	39
Şekil 5: Nilüfer Kadın Kooperatifi.....	40
Şekil 6: Avanos Kadın Kooperatifi.....	41
Şekil 7: Biga Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kadın Kooperatifi.....	42
Şekil 8: Eskişehir İlinin İlçe ve Mahalle Haritası.....	55
Şekil 9: Akin Mahallesi Kadınları İle Yapılan Sohbet Görüntüleri	57
Şekil 10: Beylikova Kaymakamlığına Yapılmış Olan Ziyaret.....	60
Şekil 11: Beylikova İlçe Pazarından Bir Görüntü.....	61
Şekil 12: Cevizli Mahallesi Kadınları.....	64
Şekil 13: Çifteler İlçesi Ziyareti.....	67
Şekil 14: Kırka Mahallesi Muhtarı ile Yapılan Görüşme	71
Şekil 15: Karaören Camisi'nde Kadınlar İle Buluşma.....	73
Şekil 16: Kadınların Başka Yerde Yaşamak İsteyip İstemediği.....	83

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Anket Soruları.....	132
----------------------------------	------------

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAP	: Bilimsel Araştırma Projesi
BIGAD	: Biga Kadın Kooperatifi
BM	: Birleşmiş Milletler
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GTB	: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
KAGİM	: Kadın Girişimciler Masası
KEDV	: Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı
KKP	: Kırsal Kalkınma Planı
KÖYDES	: Köy Altyapısını Destekleme Projesi
OKA	: Orta Karadeniz Bölgesi
SPSS	: Statistical Package For The Social Sciences
STSO	: Samsun Ticaret Ve Sanayi Odası
TKDK	: Tarım Ve Kırsal Kalkınma Destekleme Kurumu
TKİB	: Türk Kamu İşletmeleri Birliği

TL	: Türk Lirası
TTKKMB	: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VB	: Ve Benzeri
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ÖNSÖZ

Araştırma 2016-1349 kodlu Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında yürütülen bir A1 projesidir. Bu araştırmanın her aşamasında maddi ve manevi yönden her zaman desteklerini yanımda hissettiğim, akademik hayatta olduğu kadar sosyal alanlarda da değerli fikirleriyle gelişmeye katkı sağlayan değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. İnci Parlaktuna'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın veri toplama süresince büyük bir sabırla sorularımı cevaplayan ve her zaman yardımcı olan Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan konu ile ilgili yetkililerine, araştırmanın yapıldığı Eskişehir'in İlçe ve Mahallerinin değerli kaymakam ve muhtarlarına, büyük bir sabır ve içtenlikle anket sorularımı yanıtlayan değerli kadınlarmıza teşekkür ederim.

Araştırma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen Özge Gamsız'a, Mustafa Gövyaprak'a, Coşkun Ören'e, İsmail Tolga Kaya'ya ve tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili anne ve babama teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Bu çalışmada Eskişehir İli'ne bağlı olan ilçe ve mahallelerin¹ hem tarımsal hem sosyal hem de kültürel dinamiklerini dikkate alarak belirlenen ilçe ve mahallelerde yaşayan 18 yaş üstü kırsal kadınların “kadın kooperatifi” kurmak ve üye olmak ile ilgili görüşlerini ve düşüncelerini belirlemek, her ilçenin veya mahallenin kendi kaynaklarının diğer bir ifadeyle dinamiklerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak, kırsal alanda kadının konumu değerlendirmek, ilçe ve mahallelerin sorunlarını tespit etmek ve olası çözüm önerileri ortaya koyabilmek amaçlanmıştır.

Kırsal kalkınma yaşama koşullarının değiştirilmesi, iyileştirilmesi ile ilgili yenilenebilir dolayısıyla yönlendirilebilen ve yönetilmesi de gereken bir süreçtir. Kırsal kalkınma denildiği zaman akla Gıda Tarım ve Hayvancılık alanından önce sağlık koşulları, eğitim planlaması, kadının konumu, insanların değişim ve gelişimi kendi zihinlerinde başarabildikleri iyi örgütlenmiş, sürdürülebilir, cinsiyet dengeli ve toplumsal katılımcı bir süreç gelmelidir.

Kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için kadının sahip olduğu güçlerinin ortaya çıkarılması ve yoksulluk, eğitim, tarımsal üretim, girişimcilik, pazarlama, örgütlenme, sosyal güvenlik gibi güçlenmeyi güvence altına alacak birçok faktöre ilişkin sorunların çözümlenmesi gerekmektedir. Kadınların yoksullaşmalarındaki en önemli faktörlerden birisini toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler oluşturmaktadır. Özellikle kırsal kesimde aile reisliği, toprak sahipliği, iş kurma ve yürütmedeki toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır.

Ücretsiz aile işçisi konumundaki kırsal kadınının karşılıksız olarak harcayacağı emeği işgücü piyasasına kazandırmak ve kadını güçlendirmek amacıyla kadın ve kalkınma kavramını bütünleştirebilmenin bir yolu iyi örgütlenmiş ve sürdürülebilirliği sağlanmış kırsal kalkınma için de son derece önemli olan kadın kooperatifi kurma potansiyelinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda belirlenmiş olan Beylikova, Çifteler İlçeleri ile Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören ve Kırka Mahallelerinde yaşayan kırsal kadınların demografik özellikleri, günlük yaşamla ilgili uğraşları, iş gücü piyasasındaki konumları ve kooperatif kurulması

¹ 6360 sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyelerinin sınırları genişletilerek, il sınırlarını kapsar hale getirilmiş, köyler mahalleye dönüşmüştür.

ile ilgili düşünceleri için çalışmalarda bulunulmuştur. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ile paylaşılacaktır.

Bu çerçevede araştırmanın birinci bölümünde, genel anlamda kalkınma ve kırsal kalkınma tanımı, kırsal kalkınmanın önemi ve amacı, kırsal kalkınma modelleri ve Türkiye’de kırsal kalkınmanın tarihsel süreci hakkında bilgi sunulmuştur. 1963 yılı sonrasında, kırsal kalkınma karşısındaki sorunların çözümü amacıyla kırsal kalkınma modelleri oluşturulmuştur. Bu modelleri; Örnekköy Modeli, Toplumsal Kalkınma Modeli, Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması, Merkez-Köy Yaklaşımı, Köy-Kent Yaklaşımı, Tarım Kentleri Yaklaşımı oluşturmaktadır. Kırsal kalkınma modelleri kırsal sorunlara çözüm önerileri getirerek, kırsal alan, kadın istihdamı ve kooperatif ile ilgili konulara önem vermiştir.

İkinci bölümde, kooperatifin genel tanımı yapılarak 1995 yılında ICA tarafından 7 tane saptanmış olan kooperatifin temel ilkelerine yer verilmiştir. Bu ilkeler; Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi, Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi, Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi, Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi, Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi, Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi ve Toplumsal Sorumluluk İlkesi’dir. Daha sonra kırsal kalkınmada kooperatiflerin önemi üzerinde durularak kırsal kalkınmada kadın kooperatifi tanımı yapılmış, kırsal kalkınmada kadın kooperatiflerinin önemi ve kadın kooperatifleri konusunda yapılmış olan çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Türkiye’de başarılı kadın kooperatiflerine örnek olarak; Nal Etik Kadın Kooperatifi, Narçiçeği Kadın Kooperatifi, Amesia Çalışan Arılar Kadın Kooperatifi, Kimya Hatun Kadın Kooperatifi, Nilüfer Kadın Kooperatifi, Avanos Kadın Kooperatifi, Biga Kadın Kooperatifi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca kırsal alanda kadın kooperatifi kurulması önündeki sınırlılıklar ele alınarak demografik, ekonomik ve sosyal sınırlılıklar, kadınların emek kullanma biçimleri önündeki sınırlılıklar ve kadın kooperatifi kurulmasına yönelik sınırlılıklar olmak üzere alt başlıklar altında incelenerek genel kırsal kadın sorunları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, araştırmanın amacı ve yöntemi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu araştırmanın evrenini Eskişehir İli’ne bağlı olan Beylikova ve Çifteler İlçeleri; Akin, Cevizli, Doğançayır, Kırka ve Karaören Mahalleleri ve bu ilçe

ve mahallelerde yaşayan kırsal kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Akin Mahallesi'nde 130 kadın, Beylikova İlçesi'nde 150 kadın, Cevizli'de 289 kadın, Çifteler'de 396 kadın, Doğançayır'da 402 kadın, Karaören'de 254 kadın, Kırka'da 1230 kadın olmak üzere toplamda 2851 kadın bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Her ilçe ve mahalleyi temsil edecek sayıda bilgisine ulaşılan kadınlar araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Akin'de 12 kadın, Beylikova'da 75 kadın, Cevizli'de 21 kadın, Çifteler'de 183 kadın, Doğançayır'da 33 kadın, Karaören'de 7 kadın, Kırka'da 50 kadın olmak üzere toplamda 381 kadına ulaşılmıştır. İlçe ve mahallelerde yaşayan kadınlarla yüz yüze görüşülerek, tarla ziyaretleri ve karşılıklı tartışmalarla mülakat yapılmıştır. Her ilçe ve mahallenin kendi kaynakları diğer bir ifadeyle dinamikleri ile kalkınması, ülke ekonomisinin kalkınmasında de önemli bir rol oynayacağı bilgisi sunulmuştur. Çifteler ve Beylikova İlçeleri; Cevizli, Akin, Doğançayır, Kırka ve Karaören Mahallelerinin öncelikle durum tespitinin yapılarak dinamiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda ilgili olan ilçe ve mahallelerin web sayfaları ziyaret edilmiş, muhtarları, kaymakamları, Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü temsilcileri ve Eskişehir Gıda ve Tarım İl Müdürlüğü temsilcisi ile görüşülmüş; bilgiler, veriler toplanarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda ilçe ve mahallelerin demografik, ekonomik ve sosyal yapıları hakkındaki ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma süresi kapsamında yapılmış olan ziyaretler her bir ilçe ve mahallenin demografik, ekonomik ve sosyal yapıları başlığı altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm ise bulgular ve analiz kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde anket uygulaması sonucu elde edilen veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS Programına yüklenerek bilimsel ve sistematik olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen ilçe ve mahallelerin anket veri bulguları kadınların demografik özellikleri, kadınların emek kullanma biçimleri, kadınların göç hakkındaki görüşleri ve kadınların kooperatif kurulmasına yönelik görüşleri başlığı altında dört grupta analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMI VE KIRSAL KALKINMA

1.1. KALKINMA KAVRAMI

İktisatçıların tüm zamanlar boyunca ilgi alanları arasında yer alan kalkınma kavramı, ekonomi literatüründe, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda yoğun bir şekilde tartışmaların konusunu oluşturmuştur. 1970'lerden sonra yoğunluğu giderek azalmıştır. 2000'li yıllarda ise kalkınma kavramı, yeniden gündeme konu olmayı başarmıştır (Suiçmez, 2015).

Son yıllarda kalkınma kavramı toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yapısının değişmesi ile birlikte farklı açılardan tanımlanan ve birçok tartışmaları beraberinde getiren bir kavram olmuştur. Birçok değer yargısı içeren kalkınma kavramı için, farklı dönemlerde, bölgelerde, ülkelerde, toplumsal sınıflarda ve iktisat okullarında çok çeşitli tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, kalkınmanın standart bir tanımını yapmak oldukça güçtür.

Kalkınma, tüm ülkeler için ortak amaç olup, farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir. Kalkınma; “bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır”. Bu anlamda kalkınma genel sayılarla ifade edilen bir ekonomik büyümenin yanında başka birtakım ekonomik ve sosyal değişimleri de ifade etmektedir. Ulusal gelirin dengeli dağılımı, ülke kaynaklarının toplumsal yapının koşullarına uygun biçimde kullanılmasını sağlayacak gerçek bir sanayi toplumuna geçiş, toplumun her kesiminde gerçekleşen üretim faaliyetlerinin ve üretim ilişkilerinin köklü bir değişimle verimliliğini yükseltilmesi, altyapı ve sosyal yatırımların ülkenin özellikle geri kalmış yörelerine doğru yönlendirilmesi, sağlıklı beslenme koşullarının oluşturulması, eğitim sisteminin ülkenin uzun dönemli insan gücü gereksinimine göre çağdaş teknolojik bilgiyi de kapsayan bir düzeye getirilmesi, ülkenin maddi varlığı artarken halkın yaşamının manevi yönden zenginleşip kültürün yaygınlaşması vb. değişimler de kalkınma kavramına dâhil olmaktadır (Örs, 2013).

Kaynak (2009), kalkınma kavramı ile ilgili tanımlamasında;

“Bir ülkenin üretim yapısının yüksek katma değerli ürünler üretecek biçimde dönüştürülmesi ve ortaya çıkan ürünün o toplumu oluşturan gelir kümeleri arasında adaletli bir biçimde dağıtılarak yaşam standartlarının (refah düzeyinin) yükseltilmesi” hususlarına vurgu yapmıştır.

Başkaya (2005), kalkınma konusundaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir; “Kalkınma; her ülkenin kendi özgeçmişine ve kendi öz kaynaklarına dayalı, özgün bir kalkınma yolu bulması, sürece egemen olması, kitlelerin son analizde bir toplumsal değişim süreci olan kalkınmaya aktif olarak katılması, sürecin öznesi durumuna gelmesi, kar maksimizasyonunun yerini gelir maksimizasyonunun alması, sermayenin değil istihdamın öncelik alması, özel sermayenin kar oranını yükseltme kaygısının yerini, yaşam kalitesinin yükseltilmesi kaygısının alması, neo-klasik iktisadın yaklaşımlarının tersine sermaye birikiminin değil maddi refahın öncelikli amaç durumuna gelmesi vb. gibi tezleri içermektedir. Elbette ki endojen kalkınma sadece iç kaynaklara, öz kaynaklara dayalı bir tercih anlamına gelmemektedir. Kendi gücüne dayanmayı, kendi gücünden ve olanaklarından hareketle kalkınmayı, dış belirleyiciliklerden sürecin kolaylıkla etkilenip yara almadığı, kitlelerin de belirleyici olduğu bir durumu ifade etmektedir.”

1.2. KIRSAL KALKINMA

Dünya Bankası'nın 2000-2001 raporuna göre, 1995 yılında kentte yaşayanların oranı %45, kırdaki yaşayanların oranı %55 iken, bu oranların 2025 yılında kentte %55 ve kırdaki %39 olacağı belirtilmiştir. Aynı raporda, kırsal alanların boşalmaya hızla devam etmesiyle kentte yaşayan yoksul insan sayısının 1995'te 1,6 milyar iken, 2025 yılında 3,1 milyara ulaşacağı vurgulanmıştır. Dünya Bankası'nın bu raporuna göre, 2025 yılında bile kırsal alanlarda yaşayan insanların tüm dünya nüfusuna oranı %40'lar civarında olacağı düşünülürse, kırsal alanların kalkındırılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (World Bank, 2001).

1.2.1. Kırsal Kalkınma Kavramı

Teorik tartışmalar eskiye dayanmakla birlikte, 1980 yıllardan itibaren “kırsal kalkınma” sıkça gündeme gelmeye başlamış, kırsal alanda yaşayanların mutluluk ve refahına yönelik kalkınma anlayışları hız kazanmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde kırsal alanın sorunu, sadece kırsalda yaşayanların sorunu olmaktan çıkmıştır. Çünkü tarım, yoksulluk, göç hareketleri, toprak analizi dezavantajlı nüfus grupları her toplumu ve bireyi ilgilendirir hale gelmiştir. Ve bu sorunların çözümü yerel halkların tek başına çözebilecekleri bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bu da Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmalarının devreye girmesini zorunlu kılmaktadır (Bal, 2015).

Kırsal kalkınma ülke ekonomisinin temeli niteliğindedir ve içerisinde çok boyutlu faaliyetleri, kavramları barındıran bir olgudur. Bu nedenle, üzerinde görüş birliğine varılan net bir tanımı bulunmamaktadır. Ayrıca, yapılan tanımlar içinde bulunulan koşullara göre bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Ülkemizde de kırsal kalkınma konusunda farklı tanımlar ortaya konulmaktadır ve birçok bilim insanı çeşitli şekillerde ifade etmiştir.

Kırsal alanlar, kendine özgü bir işleyiş yapısı olan kapalı ekonomiler halindedir. Kırsal yörelerde üretim ve tüketim piyasaları yeterli derecede gelişmemiş olup, yapılan üretim büyük ölçüde kırsal toplumların ya da ailelerin kendi tüketim ihtiyaçlarında kullanılmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar geçimlerini genel olarak, gıda tarım ve hayvancılık üretimden sağlamaktadır ve bu üretim parasal gelir elde etmekten çok, günlük gıda ihtiyacının sağlanması için yapılmaktadır (Tolunay, 2006).

Kırsal kalkınma; kırsal alanlarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesi, dengesizliklerin giderilmesi, kentsel alanlarda mevcut fiziksel ve toplumsal alt yapının kırsal alanlarda da oluşturulması, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesi yönündeki süreçleri, etkinlik ve örgütlenmeleri ifade etmektedir (Özdemir, 2013).

Kırsal kesimde yaşayanların genellikle gelir kaynakları; gıda tarım ve hayvancılık üretimi gibi ekonomik değeri düşük faaliyetlerdir. Genellikle kırsal

kalkınma kavramından tarımsal kalkınma kavramı anlaşılmaktadır. Buna neden olan faktör kırsal alandaki nüfusun büyük çoğunluğunun tarımsal üretimle uğraşmasıdır. Tarımsal kalkınma kavramı daha çok ekonomik kalkınmayı ifade ederken, kırsal kalkınma kavramı daha geniş kapsamlı olup ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyokültürel kalkınmayı da içermektedir (Gülçubuk, 2002).

Kırsal kalkınma kavramının uluslararası kuruluşlarca, bölgesel topluluklarca ve ülkelere göre yerel olarak farklı tanımları yapılmıştır. İlk kez BM Örgütüncü tanımları yapılan “toplum kalkınması” tanımı, “kırsal kalkınma” olarak da kabul edilmektedir. Bu tanımda, toplumun niteliği kırsal olup olmadığı belirtilmeksizin konuya genel bir açıdan yaklaşıldığı görülmektedir. Bu tanıma göre kırsal kalkınma; “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir” (TKİB, 2004).

Uzunpınar (2008)’a göre, “Kırsal kalkınma kırsal alanların nüfusun yoğun olarak yaşadığı kentsel alanlara göre ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan geri kalmış olması nedeniyle kırsal alanda yaşayan bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla gerçekleştirilen ekonomik, kültürel ve sosyal yapı dönüşümüdür.”

Kırsal kalkınma kırsal alanda sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını temel alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına odaklanan diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini sağlamaya çalışarak sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (DPT, 2006).

1.2.2. Kırsal Kalkınmanın Önemi

Ülkelerin buldukları jeopolitik konumları ve doğal kaynaklara uzaklık ve yakınlıkları bakımından gelişmeleri farklılık göstermektedir. Ülkeler arasındaki bu gelişmişlik farklılıkların doğmasına asıl neden Sanayi Devrimi’dir.

Sanayi devrimi öncesi bazı devletlerin daha zengin olması ya da başka devletleri egemenlikleri altına almaları bu devletlerin sahip oldukları üretim teknolojisinin üstünlüğünden değildir. Verimli topraklara veya daha iyi bir örgütlenmeye, güçlü ve yetenekli liderlere sahip olmalarıyla açıklanabilir.

Geri kalmışlıkla mücadele etmek ve o bölgedeki bireylerin ve toplulukların iyileşmelerini sağlamak amacıyla üretim ve kamu kaynaklarını en rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak, aynı zamanda kent kır arasındaki farklılıkları minimuma indirebilmek için kırsal kalkınma kavramı büyük bir önem taşımaktadır. Kırsal kalkınma, kırsal alandaki bireylerin kendi kaynakları (kendi dinamikleri) ile kalkınması ve böylece ekonomilerinin de ülke ekonomisine katkıda bulunması için büyük bir fırsattır.

Kırsal kalkınma BM'ler tarafından toplum kalkınması ile özdeşleştirilmiş bir kavramdır. Bu bağlamda toplum kalkınması toplumun aktif katılımı ile tüm toplum için ekonomik ve sosyal gelişme koşullarını yaratmak için yapılan bir süreçtir. Toplum kalkınması için yapılacak faaliyetler toplumun temel ihtiyaçlarına yönelik ve çok amaçlı olmalıdır. Toplum kalkınmasında katılım önemlidir ve yerel yönetimlerin etkili olması da önemlidir.

Kırsal kalkınma, kırsal alanlarda önemli bir gelir kaynağı olan tarımın geliştirilmesi, kırsal yerleşim birimlerine götürülen hizmetlerin yeterli seviyeye ulaşabilmesi, köylünün üretim gücünü ve gelirini artırabilmesi ve bu sayede köylünün kalkınma imkânı bulabilmesi bakımından oldukça önemli bir konudur.

1.2.3. Kırsal Kalkınmanın Amacı

Kırsal kalkınmanın amaçlarının başında, ülkelerin geri kalmış veya gelişmekte olan kentsel yaşama alanlarının dışında kalan kırsal nüfusun gelirini arttırarak sosyo ve ekonomik refah düzeylerinin yükseltilmesi hedefi gelmektedir. Bu sayede, kamu kaynaklarının en rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. Kırsal kalkınmanın en önemli amaçlarından bir diğeri ise, kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarını minimum seviyeye indirebilmektir yani kısacası kırsal kalkınma yönetimini sağlayabilmektir (Eraktan ve Yıldırak, 1989).

Kırsal kalkınmada esas amacın toplumun refah seviyesini yükseltmek olduğunu vurguladık, bu sağlayabilmenin en etkili yolu GSMH'yi artırmaktır. Üretimi etkileyen sosyal ve ekonomik gelişimin sağlanması için gerekli olan finansman kaynağını milli gelir oluşturmaktadır. Yapılacak üretim artışının tüm toplumun refah seviyesinde aynı düzeyde gelişme sağlayabilmesi için üretimin tüm ekonomik faaliyet alanlarında marjinal verimlilik düzeyinin aynı olması gerekmektedir (Turan, 1975).

Kırsal alanlarda yaşayan bireylerin diğer toplumların gerisinde kalmalarının önemli bir nedeni de bu toplumlarda baş gösteren örgütlenme sorunudur. Kırsal kalkınmanın hedeflerinden bir tanesi de kırsal alanlardaki örgütlenme ve organizasyon problemine bir çözüm üreterek bu bölgelerin kendilerine ait dinamikleri çerçevesinde güçlü kooperatifler kurmaktır. Bu hedefler doğrultusunda kurulacak olan kooperatifler de dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta vardır. Birincisi toplumsal katılım yani o bölgedeki yaşayan bütün bireylerin katılımını sağlayabilmektir. İkinci önemli nokta ise, cinsiyet dengeli kalkınma kavramıdır, kadın-erkek ayrımı yapmadan eşit bir şekilde kalkınmayı sağlamaktır. Cinsiyet dengeli kalkınma sayesinde kırsal kalkınmanın bir diğer amacı olan kırsal alanlardaki kadın yoksulluğu ile de mücadele edilmiş olacaktır.

1.3. KIRSAL KALKINMA MODELLERİ

Yıllar itibariyle kırsal alanlar ekonomik, sosyal ve mekânsal yapılarındaki değişimlerle birlikte farklı içerikler kazanmıştır. Doğal ve çevresel yapılarıyla öne çıkan kırsal alanlar, uzun yıllar tarımsal üretimin merkezleri olarak görülmüş, kırsal alandaki kalkınma sorunlarına yönelik çözümler ekonomik temelli yaklaşımlarla ele alınmaya çalışılmıştır. Bu süreçte tarımda modernleşmeye yönelik gelişmeler desteklenmiş, ancak bu yaklaşım kırsal alanlarda beklenen gelişmeyi sağlayamamıştır (Yenigül, 2017).

Kırsal alanlarda kalkınmanın karşısındaki sorunların giderek artması, bu alanlara yönelik çok yönlü bir kalkınma yaklaşımının gerekliliği ortaya koymuştur. Türkiye'de kırsal alanların kalkındırılması, kırdan kente göçün önlenmesi, kırsal alanlara götürülen hizmetlerinin maliyetlerinin azaltılması, ulusal pazar yapısı ile bütünleşmeyi sağlamak ve ortaya çıkan problemlerin çözümü

amacıyla 1963 yılı sonrasında değişik hükümet dönemlerinde kırsal kalkınma modelleri oluşturulmuştur.

1.3.1. Örnekköy Modeli

Belirli bir özelliği olan köyün, çevresindeki kırsal yerleşmelere örnek olacak nitelikte kalkındırılması olarak, 1963-1965 yılları arasında tanımlanmıştır. Modelin ortaya çıktığı dönemlerde, araştırmalar yapılarak örnek köyler seçilmiş ve uygulanmıştır. Örnekköy Modeli'nin başlıca amaçları, köye götürülen hizmetlerde eşgüdüm sağlamak, hizmetlerden çevrede bulunan köylerin yararlanmasını sağlamak, köy sorunları ile ilgili aktörlerin ilişki ve iletişimini sağlamaktır. Ancak, hizmetlerin sadece belli bir köyde toplanması, modelin merkezi olarak kamu görevlilerince hazırlanması, modelin köydeki sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikler sağlamak yerine daha çok yerleşmenin fiziki görünümünü değiştirmeyi ön plana almış olması ve son olarak yerel halkın katılımını göz ardı etmiş olması modelin eleştirilmesine sebep olmuştur (Çelik, 2005).

1.3.2. Toplumsal Kalkınma Modeli

İlk olarak BM tarafından bir eğitim ve örgütlenme süreci olarak geliştirilen toplum kalkınması modeli, BM örgütüne “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek, ulusal bütünlüğü gerçekleştirmek ve küçük toplumların ulusal gelişmeye katılımlarını tam olarak sağlamak için, halkın kendi çabalarının, devletin bu konudaki çabaları ile birleştirilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır.”

Toplumsal Kalkınma Modeli, Türkiye geneline yaygınlaştırılamayan bir model olarak kalmıştır. Toplum kalkınmasından sorumlu kurum sürekli değişmiş, çalışmalar DPT'den alınarak Köyişleri Bakanlığına ve oradan da alınarak İçişleri Bakanlığına verilmiştir (Kongar, 1971).

Toplum Kalkınması Modeli, Türkiye'nin kalkınmasına uymadığı için değil, başarısız olan yönetimde düzenlemenin yapılmamış olması, temel yapısal düzenlemelerin yokluğu, eğitim faaliyetlerindeki aksaklıklar, eşgüdüm ve planlama eksikliği gibi nedenler sebebi ile başarılı olamamıştır.

1.3.3. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması

1965-1975 yılları arasında İzmir, Manisa, Diyarbakır, Uşak, Şanlıurfa ve Malatya illerinde uygulanan bu planlama, Köy İşleri Bakanlığı tarafından ülkemizde tanıtılmıştır. Hollanda, İtalya ve İsrail'deki benzer uygulamalar dikkate alınarak yapılan uygulamalarda köyün yeterli bir birim durumuna getirilerek köy-kent ayrımının azaltılması amaçlanmıştır. Kırsal alanı bir bütün olarak ele alan uygulamada, kırsal alanlarda kendine yeterli birimler oluşturmak ve kırsal alanı kentin çekiciliğini azaltacak biçimde içinde rahatça yaşanılabilir bir duruma getirmek amacıyla bölgede var olan kaynakların en akılcı ve verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak amaçlanmıştır (TKİB, 2004).

Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması'nın içerdiği konular, aile planlaması, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler planlaması, üretim, pazarlama, tarımda yeni tekniklerin uygulanması, toprağı etkin bir şekilde kullanma esasları, kooperatifler ve kredi olanaklarıdır.

1.3.4. Merkez-Köy Yaklaşımı

Merkez-Köy Yaklaşımı'nın temelinde, tüm köylere ulaştırılmayan sosyal ve kültürel hizmetlerin düşük maliyetle merkez olarak belirlenen köyde toplanması ve çevre köylere sunulması amacı bulunmaktadır. Merkez Köyler aracılığıyla çevredeki yerleşmelere götürülecek, hizmet ve programlar içinde sağlık evleri, ana-çocuk sağlık merkezleri, temel eğitim, sabit mesleki köy kursları, pazar yerleri bulunmaktadır.

Güven (1996)'e göre merkez köyler yaklaşımı akılcı özellikler taşımasına karşın, kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu göz ardı etmiştir. Oysa Türkiye'de kırsal sorunların nedenleri fiziki, sosyal ve ekonomik boyutlar içermektedir. Bunlardan herhangi birisinin atlanması başarısızlığı doğurmaktadır.

1.3.5. Köy-Kent Yaklaşımı

Köy-Kent Yaklaşımı, kırsal alan nüfusunun, toplumsal, kültürel, ekonomik ve kamusal gereksinimlerini karşılayacak şekilde donatılmış kırsal yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır. Keleş (2002)'e göre Köy-kent Yaklaşımının, merkez

köylerden farkı, projenin ekonomik amaçların ötesinde bir toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu yaklaşımın amaçları; doğal, sosyal ve ekonomik koşullar dikkate alınarak belirli köy kümelerinin oluşturulması, bu küme içerisinde yer alan köyler arasında işbirliği sağlanarak köye götürülecek temel hizmetlerin planlı bir şekilde ulaştırılması, köylülerin yerlerinden olmaksızın kentlerdeki olanaklara ulaşmalarına yardımcı olunması ve aynı zamanda yoğun göçün yaşandığı yörelerde bu göçün önlenmesi, halen köylerde yaşayan veya köylerine geri dönecek olan insanlara yeni ve alternatif iş olanaklarının sağlanması, atıl durumda bulunan kaynakların bölge ve ülke ekonomisine kazandırılması ve halkın katılımı da sağlanarak projeye demokratik işlerlik kazandırılmasıdır (Başa ve Erdönmez, 2014).

1.3.6. Tarım Kentleri Yaklaşımı

Tarım Kentleri Modeli'nde, bölgenin özelliklerine göre 8-10 köy bir birim oluşturacak şekilde bir araya getirilen köylerin merkezindeki köyün tarım kenti yapılması öngörülmüştür. Köylerin bu merkez köye ve merkez köyün de düzenli yol bağlantısı ile bağlanması şeklinde planlanmıştır. Hizmet ve olanak yönünden köylerin birleştirilmesini esas alan bir projedir.

Bu modelin Köy-Kent Modeli'nden farkı, Köy-Kent Modeli'nde köylerin zaman içerisinde kendiliğinden toplulaşacağını, ekonomik ve sosyal hayata da kooperatiflerin hâkim olacağını varsayılması iken, bu modelde kırsal kesimde yaşayan insanların kendi buldukları köylerde kalmalarının hedeflemesidir (Er, 2000).

1.4. TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMANIN TARİHSEL SÜRECİ

Kurtuluş savaşını izleyen yıllarda nüfusun büyük bir bölümünün köylerde yaşıyor olması ülkenin kalkınmasına yönelik yaklaşımlarda köy ve köylü sorununa ağırlık verilmesine yol açmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarını kırsal kalkınma açısından büyük bir değişim ve yeniden düzenleme dönemi olarak değerlendirmek mümkündür. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar kırsal alanları kalkındırmak, ulusal kalkınma çalışmalarına entegre etmek ve kent-kır arasındaki

dengelesizlikleri minimum seviyeye indirmek amacıyla yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde önemli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir (Turhan, 2005).

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında nüfusun büyük bir bölümünün köylerde yaşadığı ve ekonominin neredeyse tamamının tarıma dayandığı, kalifiyeli eleman eksikliği ve sayı azlığı bu dönemde kırsal kalkınma ve kırsal nüfusa özel bir önem verilmesini zorunlu kılmıştır. Uygulanacak olan kırsal politikaların devletçe yaklaşımını da beraberinde getirmiştir. Kırsal kalkınma çalışmaları "köy ve köylü sorunu" üzerine odaklanılmış olup, altyapı (yol, su, elektrik vb.) ve tarım sektörünün geliştirilmesi (tarımda makineleşme vb.) çalışmalarına öncelik verilmiştir. Bu kapsamda 1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu ile köylere hukuki bir kişilik tanınarak köylerin idare yapısı ve köylerde görülecek hizmetler belirlenmiştir.

Kırsal kalkınma, sadece planlı dönemle birlikte gündeme gelmiş bir konu değildir. Çalışmalar Planlı önem öncesinde, Köy Kanunu'nun yürürlüğe konulması, Birinci İktisat Kongresi, Birinci Köy Kongresi, Aşar Vergisi'nin kaldırılması, Köy Enstitüleri kurulması şeklin de iken; Planlı dönem sürecinde gündeme gelen, Örnek Köy Yaklaşımı, Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması, Toplum Kalkınması Programları, Köy-kent Modeli ve Kırsal Kalkınma Projeleriyle önemli bir değişime uğramıştır (Kılıç, 1997). Türkiye'de kırsal kalkınma alanında yapılacak olan çalışmalar açısından bu gelişmeleri önemli bir deneyim olarak düşünebiliriz.

Köy Kanunu, kalkınmanın köyden başlaması gerekliliğini vurgulanmış olması ve köylere hukuki bir kişilik tanınarak tarihimizde ilk defa köy kanunu ile köy toplulukları özerk bir yapıya dönüştürülmüş olması nedeniyle oldukça önem taşımaktadır. Böyle bir yaptırımın temel özelliği, kırsal kalkınmayı ön plana çıkarmak, köylüyü desteklemek ve toplumu kalkındırarak, çağdaşlaşma yolunda daha iyi yaşam koşulları oluşturabilmeyi başarmaktır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş olan bazı tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerinin varlığı kabul edilmekle birlikte, Türkiye'de ancak 1935 yılında Atatürk'ün öncülüğü ile 2834 ve 2836 sayılı tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri yasalarının çıkartılmasından sonra tarım kooperatifleri ekonomide önemli bir yere sahip olmuşlardır (Örs, 2013).

Kırsal alanda bilgi ve teknoloji düzeyinin yükselmesi ve tarımsal üretimde makine kullanımının artması kırsal işgücünün tarımsal üretimden ayrılması neden olmuştur. Diğer taraftan, nüfusun artış hızının yüksek olması, yeni iş olanaklarının kısıtlı olması, kalifiyeli eleman eksikliği ve azlığı, kırsal alandan kentlere göçü hızlandırmıştır. Türkiye 1950'li yıllardan sonra hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanan göç ve hızlı kentleşme sorunu kırsal kalkınma konusundaki arayışları hızlandırmıştır (Bilici, 2010).

Türkiye, 1960'li yılların başında planlı kalkınma dönemine girmiş ve beşer yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde kurulan DPT tarafından hazırlanan ilk beş yıllık kalkınma planı, 1963 yılında uygulamaya konulmuştur. 1963 yılından günümüze kadar 10 adet kalkınma planı hazırlanmıştır. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ise 2014-2018 yıllarını kapsamaktadır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963- 1967) ile birlikte, Türkiye'de planlı dönem başlamış, sosyo-ekonomik kalkınmanın etkin ve rasyonel bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için planlı kalkınma ilkesi benimsenmiştir. Planlı dönemle birlikte kırsal alana altyapı ve kamu hizmetlerinin sunumu ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması için çeşitli stratejiler geliştirilerek uygulamaya konmuştur. Bu kapsamda, kırsal kesimdeki yaşam kalitesinin kentsel kesime yaklaştırılması, kırsal alana götürülen hizmetlerin maliyetlerinin azaltılması ve daha geniş topluluklara ulaşarak hizmet etkinliğinin ve kalitesinin artırılması gibi çalışmalara öncelik verilmiştir. Kırsal alanların kalkındırılması için Toplum Kalkınması Yöntemi kabul edilmiştir. Bu yöntem yanında kredilendirme, pazarlama kolaylıkları, kooperatifleşme ve toprak reformu da planın öngörülere arasında olmuştur (DPT, 1963).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), ilk planda olduğu gibi köy sorunlarını çözmeye dönük tüm çalışmaların köyde yaşayan toplulukların özellik ve gerçekliklerine uygun biçimde ele alınarak Toplum Kalkınması Modeli benimsemiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da toplum kalkınması modeli "*Küçük Toplum Birimlerinde Teşebbüs Gücünün Geliştirilmesi Programları*" adıyla yer almıştır. Kırsal alanların kalkındırılması için ilk planda düşünülen tedbirler, bu planda uygulanmıştır. Planda köy ve köylü sorunu ile ilgili olarak;

- Köylülerin kalkındırılması ve artan gelirden pay almaları,
- Köylere kamu hizmetlerinin götürülmesi,
- Tarıma ucuz girdiler sağlanması,
- Uygun bir pazarlama düzeni kurulması,
- Etkili bir kredi politikası uygulanması,
- Kooperatifleşmenin desteklenmesi hedeflenmiştir (Çelik, 2006).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1974-1978), merkez köy yaklaşımına ilk olarak yer veren kalkınma planıdır. Kırsal alanlarla ilgili olarak bu planda diğer iki planda olduğu gibi toplum kalkınması doğrudan ele alınmamıştır, ikinci planda yer alan “Köy ve Köylü Sorunları” bölümüne yer verilmiştir. Kırsal alanların ağırlıklı olarak ekonomik faaliyetlerin yer aldığı tarım sektörüne yönelik gelişmeler ve tedbirler de bu plan dâhilinde, sektörler bölümünde değerlendirilmiştir. Tarım sektöründe modernleşmeye önem verilmiş, bu yönde kurumsal yapının düzenlenmesi, teknolojinin yaygınlaştırılması, pazarlamanın ve üretimle gıda sanayi ilişkisinin etkin bir biçimde kurulması ve kooperatifleşmenin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu planda, kırsal kalkınma ile ilgili yeni bir yaklaşım olan “*yöresel kırsal kalkınma*” projeleri başlatılmıştır.

Tarım sektöründe ciddi sorunlara ve tartışmalara yol açan toprakların dağılımı konusu, bu planda Toprak ve Tarım Reformu olarak yeniden ele alınmıştır. Böylelikle, yaşam düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve topraksız ve az topraklı çiftçi ailelerinin topraklandırılması, uzun dönemde çiftçilerin örgütlendirilip donatılması ve üretimin sürekli olarak arttırılmasının sağlanabileceği öngörülmüştür (DPT, 1974).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), tarımsal gelişmeyle köylünün kalkınması birbirine eşdeğer sayılarak, sanayi topluma geçişin köylünün desteğiyle mümkün hale gelebileceği varsayımından yola çıkılmıştır. Kırsal alanda etkili bir toprak reformu, tarımda kooperatifleşme, devlet desteği ve köy-kentler aracılığı ile köylünün ekonomik ve toplumsal gelişmesi kırsal kalkınmanın araçları olarak belirlenmiştir. Bu planla, Kalkınmada Öncelikli Yörelere kavramı getirilerek, geri kalmış yörelerin gelişiminin bölge gelişme anlayışıyla ele alınması ve geniş kapsamlı projelerin hazırlanması amaçlanmıştır (Çelik, 2005).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), köylünün refah seviyesini yükseltmek için, kırsal kesime sosyal ve ekonomik hizmetlerin ulaştırılması hedeflenmiştir. İçme suyu, elektrik, haberleşme, sağlık ve eğitim başlıkları altında ve kır-kent farklılıklarını giderme bağlamında ele alınmış ve bu hizmetlere ilişkin yıllık hedefler belirlenmiştir. Bu sebepten dolayı da merkez köylerin araç olarak kullanılması planlanmıştır. Ayrıca, merkez köyler olgusu hayata geçirilerek Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin uygulanması öngörülmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 1985).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), kırsal kesimde yaşayanların ürettiği malların değerlendirilmesi ve gelirinin yükseltilmesi amacıyla gerekli önlemlerin alınması gerekliliği öngörülmüştür. Kalkınmada Öncelikli Yörelere diğer bölgelerle olan farklılıklarının azaltılması konusundaki çabalar sürdürülecektir. Kırsal kesimde yaşayan halkın sağlık hizmetlerine etkili, sürekli ve kolay erişebilir bir hale gelmesi sağlanarak koruyucu sağlık hizmetleri konusuna önem verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (DPT, 1990).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) döneminde, kırsal altyapının oluşturulması, tarım arazisinin tarım dışı amaçlarla kullanılmasının engellenmesi ve merkez köyün bir araç olarak kullanılarak arazi toplulaştırma ve tarım reformu çalışmalarına devam edilmesine karar verilmiştir. Diğer yandan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi bu dönemde başlatılmış ve bölge planlama çalışmaları (DOKAP, DAP) hızlandırılmıştır (Bakırcı, 2007).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), diğer beş yıllık kalkınma planları ile karşılaştırıldığında kırsal kalkınma kavramı, ilk kez bu planda doğrudan yer almıştır. Planda, kırsal kalkınmanın sağlanması için sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılması, kalkınmada öncelikli yörelere geliştirilmesine devam edilmesi için gerekli olan düzenlemelerin yapılacağı konuları üzerinde durulmuştur. Planın bölgesel gelişme hedefleri ise, bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesi için bölge planlaması yapılması ve geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmeye çalışılmasıdır. Ayrıca, kırsal alanda istihdamın artırılması, kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak için girişimcilerin, etkili örgütlenme ve katılımcılığın desteklenmesi konularına yer verilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2000).

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), AB ile devam eden müzakere sürecinde etkisiyle önceki planlardan farklı olarak yedi yıllık bir zaman dilimi için hazırlanmıştır. Plan, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji belgesi olarak tasarlanmıştır. Planda öncelikle, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda, *Kırsal Kalkınma Planının (KKP)* hazırlanarak uygulamaya konulması öngörülmüştür. Kırsal Kalkınma Planında, kırsal kalkınma çabalarının çok sektörlü, yatay ve mekânsal boyutu vurgulanarak bölgesel gelişme politikaları ile uyumu, birlikte tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Plan kapsamında, kırsal alanlarda ki susuz ve suyu yetersiz köylerin, sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşturulması ayrıca köy yollarının yapımı için *Köy Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES)* hayata geçirilmiştir. Ayrıca, *Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekleme Kurumu (TKDK)* kurulmuştur (DPT, 2007).

2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda, toplumumuzu yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda oldukça önemli bir plan olma özelliğine sahiptir. Bu planda, ülkemizin potansiyelini, bölgesel dinamikleri ve halkımızın yetenekleri harekete geçirilerek kalkınma sürecinin hızlandırılması amaçlanmıştır. Ülkemizin kalkınma sürecinin başarıyla devam etmesi için, büyümenin yüksek oranda, istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıda sağlanması, tasarruf oranlarının artırılarak yatırımların ve büyümenin finansmanında dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması büyük önem taşımaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Plan kapsamında, bölgesel gelişme için kırsal alanların önemi üzerinde durulmuş kentsel ve kırsal alanda temel yaşam kalitesi standartlarının sağlanması, kapsayıcı kalkınma ve fırsat eşitliği için mekânsal dezavantajların yol açtığı sorunların minimum seviyeye indirilmesinin gerekliliği savunulmuştur. Özellikle 2014 yılı itibari ile sayısı 16'dan 30'a çıkan büyükşehirlerin, kırsal alanlara ne şekilde planlama, örgütlenme ve hizmet sunumu yapacağı konusunda bir model geliştirilmesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir.

Onuncu Kalkınma Planının, kırsal kalkınmaya ilişkin amaç ve hedefleri şu şekilde özetleyebiliriz (Akın, 2015).

- Sosyal hizmet ve yardımlar köylere sunulurken ve yoksulluk sınırı altındaki haneler ile uzak kırsal yerleşimler öncelikli olarak dikkate alınacaktır.
- Köylerdeki yaşlı ve engelli bireylerin, ekonomik ve sosyal hayata katılımları, bakım ve diğer sosyal hizmetleri için yenilikçi modeller geliştirilecektir.
- Kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanmasından oluşacak ilçe bazlı yerel kalkınma programı hazırlanacaktır.
- Kırsal kalkınma destekleri kapsamında tarım sektöründe ki mevcut işletmelerin rekabet gücü artırılarak standartları yükseltilecektir.
- Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sağlanacaktır.
- Büyükşehir kapsamındaki il başta olmak üzere ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesini güçlendirecek kurumsallaşma sağlanacaktır.

2. BÖLÜM

KIRSAL KALKINMADA KADININ ROLÜ VE KOOPERATİF KAVRAMI

2.1. KOOPERATİF KAVRAMI

Latin kökenli “cooperatio” kelimesinden türetilen kooperatif kelimesi kısacası işbirliği etmek anlamına gelmektedir. Kooperatifçilik veya Kooperasyon geniş anlamda büyük bir kitlenin aradığı bir sonuca ulaşmak için ortaklaşa gösterilen bir faaliyet, gayret ve imkânları birleştirmek, bir araya toplamak ve ahenkleştirmek demektir (Çıkın ve Karacan, 1994).

“Kooperatif” sözcüğünü ilk kullanan kişi, Robert Owen’dir. İnsanların mutlu ve sağlıklı yaşayabilmeleri için, yaşadıkları çevresel koşulların iyileştirilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. İngiltere’de işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmeye ve çocukların çalışma yaşını yükseltmeye yönelik çalışmalar yapmıştır.

Kooperatifçilik birlikte iş yapma, birlikte çalışma, kısacası iş birliğidir. Bireylerin güven duygusunun geliştiği, iyi bir örgütlenme sisteminin kurulabildiği, üyelerin aynı amaca ulaşmak için ortak bir şekilde gösterdikleri çalışma, istek, azim ve gayret işidir.

Kuş’a göre ise kooperatifçilik; sermayenin tek bir kişinin veya grubun elinde toplandığı özel işletme biçimlerine alternatif olarak, bu tip işletmelerin neden olduğu yoksulluk, adaletsiz gelir dağılımı, işçilerin sömürüye açık oluşu gibi sorunlara bir çözüm arayışı içinde doğmuş özel bir işletme biçimidir. Kooperatif işletmelerini diğer özel işletmelerden ayıran başlıca unsurlar, kooperatif bünyesindeki her bireyin sermayeye katkıda bulunması, yalnızca kâr amacı güdülmemesi ve herkesin kooperatif içinde eşit derecede oy hakkına sahip olmasıdır (Kuş, 2015).

Kooperatifçiliğin değişik amaçlara ve birbirinden farklı ekonomik ve sosyal olaylara kolayca uyum sağlayabilen esnek bir örgütlenme olması, kooperatifin çok genel ve herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. İnsanlar, değişik dönemlerde işbirliği esasına dayalı olarak ekonomik ve sosyal faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Zaman içerisinde bu faaliyetler toplumsal değişimlere paralel olarak yeni boyutlar kazanmıştır. Toplumlardaki bu değişimler

birbirlerini etkileyerek, diğçerlerinin de değişmesine neden olmuştur. Böylece tüm toplumlardaki kendi kendine yardım hareketi ve güç birliği uluslararası düzeyde algılanmaya başlamıştır (Ürper, 1996).

Kessler'e göre, kooperatif, iktisadi bir maksatla bir araya gelen insanların birleşmesidir. Burada esas olan nokta, sermayelerin değil, iktisadi bir iş gören insanların birleşmiş olmasından ibarettir (Kessler, 1940).

Kooperatif, fertlerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleridir, şeklinde de tanımlanabilmektedir (Mülayim, 1995). Kooperatiflere sivil toplumun ekonomik örgütüdür; çiftçinin, esnafın, işçinin ekonomik savunma aracıdır diyebiliriz. Yani kooperatifler, ekonomik faaliyette bulunan sivil toplum örgütleridir. Bu sebeple, daha geniş bir alanda faaliyet gösteren kuruluşlar olarak kooperatifleri "Sendikalar" a benzetebiliriz. Kişilerin ekonomik ve sosyal alandaki kalkınmalarını hızlandırmada, yaşama düzeyinin yükseltilmesinde, üretim miktar ve kalitesinin artırılmasında, tüketim artışının kontrolünde kooperatifçilikten önemli bir şekilde yararlanılmaktadır (Nebiler, 2010).

Kooperatifler, kapitalist sektöre karşı bireyleri birleştirerek ekonomik yönden savunmalarını sağlamakla beraber, ortaklarının özel mülkiyetlerini ve işletme büyüklerini korumaktadır. Kooperatifler ortakları müşterek bir ekonomik amaç uğruna birleştirmek suretiyle, onların ekonomik bağımsızlık ve özgürlüklerini de gözardı etmemektedir. Bu anlamda kooperatifçilik tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında çok önemli katkı sağlamış ve hala bu katkısı devam etmektedir. Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kooperatifçilik önemli bir sosyal ve ekonomik hareket olarak kabul edilmektedir (Haseki, 2007).

2.2. KOOPERATİFİN TEMEL İLKELERİ

Kooperatifçilik fikrini Hollandalı P.C. Plackboy, 1659 yılında yayınlamış olduğu kitabında “ziraatçılar, sanatkârlar, denizciler ve meslek adamları kapitallerini ve iş güçlerini birleştirerek ekonomik teşebbüs kurmalıdırlar” şeklinde ortaya atmıştır (Akyol, 1967).

Kooperatifler, kendine özgü özellikleri olan, diğer işletmelerden önemli ölçüde farklı kuruluşlardır. Kooperatifler, belirli bir amaca ulaşmak için, bağımsız ekonomik birimlerin, eşitliğe dayalı ve gönüllü olarak kurdukları bir örgüt olarak ifade edilebilirler. Kooperatif değişik amaçlara ve birbirlerinden farklı ekonomik ve toplumsal sistemlere kolaylıkla uyabilen, esnek yapılı bir örgüttür (Mucuk, 2003).

Kooperatifçilik ilkelerinin değişik biçimde yorumlanmaması ve yanlış anlaşılmasını önlemek için Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından çeşitli ilkeler zaman zaman ele alınarak gözden geçirilmiş ve ilk olarak 1937’de 7 ilke, 5-7 Eylül 1966 tarihleri arasında Viyana’da yapılan kongrede 6 ilke ve son olarak 20-23 Eylül 1995 tarihleri arasında İngiltere’nin Manchester kentinde yapılan kongrede 7 ilke benimsenerek kooperatifçiliğin evrensel ilkeleri olarak bütün ülkelerce kabul edilmiştir (İnan, 1999).

En son 1995 yılında ICA tarafından 7 tane saptanmış olan kooperatif ilkeleri şunlardır.

1. Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi
2. Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi
3. Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi
4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi
5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi
6. Kooperatifler arası İşbirliği İlkesi
7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Bu yedi ilke, bir kooperatifin esasını oluşturmakla birlikte birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olup bir bütünün parçalarını oluşturmaktadırlar. Bu kooperatif ilkelerini alt başlıklar halinde şu şekilde açıklayabiliriz:

2.2.1. Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi

Bu ilkeye göre kooperatifler, ortaklık için herhangi bir zorlamanın olmadığı, hizmetlerden yararlanmak isteyen ve kooperatif ortaklığının sorumluluklarını kabul eden herkese sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel açıdan herhangi bir ayrımcılığın olmadığı tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır (TMKB, 2008).

Açık kapı ilkesi olarak da bilinen bu ilkenin temeli, ortak sayısının belirli bir rakam ile sınırlandırılmaması, kooperatife girmenin yöneticilerin veya bazı etkili kişilerin isteklerine değil, objektif şartlarının gerçekleştirilmesine bağlanması ve bu koşulların çok zorlaştırılmaması anlamını taşır (Poroy, 2003).

Gönüllü ve serbest giriş ilkesi her isteyen her istediği kooperatife üye olabileceği anlamını taşımamaktadır. Bu ilke, yine ortakların kendi istekleriyle kooperatiften ayrılacaklarını da ifade etmektedir. Kooperatifin sağladığı hizmetlerden yararlanamayacağını anlayan ortak kooperatiften serbestçe ayrılabilir (Karanlık, 2001).

2.2.2. Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi

Bu ilkeye göre, kooperatifler, politika oluşturma ve karar verme konularına aktif olarak katılan ortaklar tarafından yönetilen demokratik kuruluşlardır. Kooperatiflerden yönetime seçilen kadın ve erkek yöneticiler, ortaklara karşı sorumlu olurlar. Birim kooperatiflerde ortaklar eşit oy hakkına sahiptirler. Kooperatif üst örgütleri de demokratik bir biçimde örgütlenmişlerdir (Kara, 2003).

Kooperatiflerin genel kurullarında yönetime seçilenler, kooperatifin asıl sahibi olan ortaklara karşı sorumludurlar ve bu sorumluluğun doğal sonucu olarak da, onlara her an hesap vermek zorundadırlar. Ortaklar da, seçilmiş ve atanmış yöneticilerini eleştirebilirler ve gerektiğinde onları değiştirebilirler. Ortağın demokratik yönetimi ilkesi, kooperatifleri sermaye şirketlerinden ayırt eden niteliklerin de başında gelmektedir (Okur, 2003).

2.2.3. Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi

Üyeler, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Kısaca belirtmek gerekirse, kooperatifin ekonomik boyutunu düzenleyen bir ilkedir, şeklinde ifade edebiliriz.

Kooperatiflerin kar amacı olmaması bu ilkeyi beraberinde getirmektedir. Dağıtılan fazlalıklar kooperatifin alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki farktan ileri gelmektedir. Bu gösterir ki fazlalık yine ortaklardan elde edilmektedir. Bu nedenden dolayı her ortak sermayeye orantılı olarak değil kooperatife yapmış olduğu katkı ya da alış-veriş oranına göre pay almaktadır (TTKKMB, 2008).

2.2.4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve üyelerince yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifleri hükümetler dahil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve üyelerinin demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

Kooperatiflerin diğer ekonomik kuruluşlarla iş birliği yapmalarına gelince, bu ilke; kooperatiflerin dünyanın her tarafında özel sektör ile iş birliği yapabileceğini ancak bu durumun özerk yapıya zarar vermemesi gerektiğini belirtmektedir (Koç, 2001).

2.2.5. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

Kooperatiflerde eğitim son derece önemlidir ve başarının temel unsurunu oluşturmaktadır. Çünkü kooperatifler halka dayanan ve gücünü halktan alan demokratik kuruluşlardır.

Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi öncelikle kooperatif ortakları olmak üzere, kooperatif yöneticilerinin, memurlarının ve halkın kooperatif ilke ve metotları hakkında bilgilendirilmesini ifade etmektedir. Eğitime dayanmayan bir kooperatif hareketi ülke kalkınmasına müspet bir etki sağlamaz (Gülpak, 1997).

2.2.6. Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi

Kooperatif ortakları kooperatif faaliyetlerini daha verimli hale getirebilmek için işbirliği yaparlar, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası birlikler kurarlar. Kooperatifler zaten özünde bir işbirliği modelidir.

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, kooperatifin ortaklarına daha fazla ve daha etkili hizmet sağlayarak dünyanın çeşitli yerlerindeki kooperatifler ile ulusal ve uluslararası çapta kooperatifçilik hareketini güçlendirme amacının altını çizmek istemiştir (Aktaş, 2007).

2.2.7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Kooperatifler faaliyet konularıyla ilgili yaptıkları çalışmalarda toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden organizasyondur. Kooperatifler, üyelerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılarken, faaliyette buldukları toplumun sürdürülebilir kalkınması için de çalışmaktadırlar. Kooperatifler arasında son yıllarda, sürdürülebilir kalkınma, bölgesel kalkınma, çevreyi koruma ve kadın kooperatifleri konuları önem arz etmektedir. Bu ilkeye sadık kalınırsa, ülkelerin kıt kaynakları daha verimli kullanılır, toplum içindeki dayanışma artar, kooperatiflerin sağladığı olumlu gelir gider farkının belli bir bölümü, eğitim ve sağlık gibi toplumsal alanlara yönlendirilerek toplumsal gelişmeye katkıda bulunulur (Görkem, 2003).

2.3. KIRSAL KALKINMADA KOOPERATİFLERİN ÖNEMİ

Günümüzde en etkili kalkınma araçlarından birisi olarak görülen kooperatifler ekonomik yönden, atıl kaynakların harekete geçilmesine, tarımın ve küçük çaplı üretimlerin sanayiye entegrasyonuna, mikro krediye erişim imkânlarının artırılmasına, girişimcilik ve örgütlenme kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, verimlilik, ucuz girdi, mevcut kaynakların değerlendirilmesi ve yeni kaynak temini de kooperatiflerin ekonomik yararları içerisinde yer almaktadır. Sosyal yönden bakıldığında ise, kırsal kalkınmanın sağlanmasına, kırsal kesimden göçün önlenmesine, yeni istihdam alanlarının sağlanmasına, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan durumlarının iyileştirilerek yoksulluğun

azaltılmasına büyük katkı sağlayarak ülkelerin ekonomik ve sosyal alanda bir bütün olarak kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kooperatiflerin esas amacı, yeteri derecede iktisadi güce sahip olmayan gerçek kişilerin meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle rasyonel bir şekilde ve ekonomik olarak karşılamak ve temin etmekten ibarettir (Sağlam, 2006).

Kooperatifler, üretici ve tüketici arasında bir köprü görevi görerek, tarımsal üretim ve verimliliğe katkıda bulunur, pazarlara erişim olanaklarını artırır, fiyat ve diğer piyasa gelişimlerinin daha iyi izlenebilmesini sağlayarak kırsal kalkınmaya katkıda bulunur. Ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olurlar, yeni iş sahaları temin ederler, bitkisel ve hayvancılık gibi konularda eğitim almalarını sağlayarak pazar alanlarının genişletilmesine yardımcı olurlar. Ayrıca ortakların, ekonomik gücünü arttırmak için el ve ev sanatları gibi farkındalık yaratacak alanlarda gelişimini sağlayabilirler.

Kooperatifçilik faaliyeti, toplumsal temelli, demokratik kökleri olan, değişen koşullara kolay uyum sağlayabilen, katılımcı ilişki ağına sahip ve tüm bu özellikleri ile toplum kalkınmasını en etkin bir şekilde temsil edebilecek özelliklere sahiptir. Kooperatifler yerel olarak ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlayabilmekte, istihdam yaratabilmekte ve toplumdaki bireylerin sosyal birleşmelerine yardımcı olabilmektedir (Gibson, 2005).

Kooperatifçiliğin kısaca, birlikte iş görmek anlamına geldiğinden bahsetmiştik. Kooperatifler, özellikle kırsal alanda yaşayan ve piyasa ekonomisi koşullarına ayak uydurmada sıkıntıda olan köylüler için önemli bir kuruluş olarak görülmektedir ve kırsal alanlarda yaşayan insanların sosyal ve ekonomik yönden gelişmesi için önemli araç olduklarına inanılmaktadır (Toksoy, Yenigün ve Şen, 2009).

Nebiler'e göre, kooperatifler özgür birliklerdir. Kooperatif olarak onlar, üyelerine ve tüm topluma önemli avantajlar sağlarlar. Bu avantajların başında da bölgesel kalkınma konusu gelmektedir. Yerel ve bölgesel kalkınmada kararlı bir rol oynamaktadırlar. Çok sayıdaki kırsal alanlarda yerel hizmetlerin sürdürülebilirliğini

sağlayan kooperatiflerdir. Örneğin gelişmiş ülkelerde, küçük kentlerde ve köylerde çok sayıda banka şubeleri kapanırken oralarda finans hizmetlerini sunan sadece kooperatif bankaların şubeleri kalmıştır (Nebiler, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, çoğunluğu kırsal olan ülkeyi modernleştirmek ve demokratikleştirmek için kooperatifleri bir araç olarak görmüştür. 1961 Anayasası'nın 51. Maddesi, “*Devlet kooperatifleri geliştirmek için her türlü önlemi almalıdır*” diyerek hükümeti, kooperatiflerin desteklenmesinde daha etkin, daha sorumlu davranmaya teşvik etmiştir.

Çetin'e göre, Kooperatifçilik ilkelerinden biri olan toplumsal sorumluluk ilkesi gereğince, kooperatif ortakları içinde buldukları coğrafik bölgenin sürdürülebilir kalkınması için çaba gösterirler. Bu doğrultuda çevrenin korunması, yerel kaynakların dengeli kullanılması, bu konuda çevrelerinin bilgilendirilmesi, teknik bilgi ve beceri gelişiminde gerek duyulan çabayı gösterirler. Böylece bölgelerarası dengesizlikler kırsal alanda kurulacak kooperatifler aracılığıyla daha etkin ve hızlı giderilebilecektir (Çetin, 2009).

2.4. KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFİ KAVRAMI

Kooperatiflerin anlamlı bir etki yaratabileceği temel alanlardan biri kadınların ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Günümüzde yoksulluğun giderek artması kadınlarında, yoksulluktan en çok etkilenenler içerisinde yer alması örgütlenme kavramını ön plana çıkarmıştır. Özellikle kadın emeğinin değerlendirilmesinde kadınların örgütlenmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda kadın kooperatifleri de yoksullukla mücadele de göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

Türkiye'de genel olarak kooperatif sektörü ile ilgili birincil veri toplanamadığından, kadın kooperatifleri ve genel kooperatif sektörü arasında standart ve benzer veri kümeleri ve analiz yoluyla doğrudan karşılaştırma yapılamamaktadır. Kadın kooperatifinin resmi bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak Kadın Kooperatifleri Birliği kadın kooperatiflerini “ihtiyaçları ve öncelikleri temelinde hizmet geliştirmek üzere yerel kadın grupları tarafından oluşturulan yapılardır” şeklinde tanımlamaktadır (Simurg, 2015).

Kadınlar, kadın kooperatiflerinde çalışarak kendi paralarını kazanarak, beceriler edinerek, sosyalleşerek ve örgütlenerken deneyim kazanabilmektedirler. Ayrıca kadınlar kadın kooperatifine katılarak anne ve eş kimliklerinin dışında gelir getiren, iş sahibi olan ve kendi parasını kazanan bir birey olarak toplumun bir parçası olmaktadır. Kadın kooperatifleri kadınların özsaygı, özgüven gibi duyguların yanı sıra kadınlar arasındaki dayanışma ve güçlüklerin üstesinden gelebilmelerine de katkı sağlamaktadır.

Kadın kooperatifleri hakkında yayınlanmış araştırma çok sınırlı olduğundan, uluslar arası düzeyde iyi örneklerle ilgili bulgular da sınırlıdır. Genelde kadınların kooperatif kurma amaçları, daha düşük fiyatlı ürünlere ulaşmak, ücretli istihdama erişebilmek, daha güvenli ve iyi çalışma koşullarına ulaşmak ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete çözüm üretmektir (Majurin, 2012).

Bugün Türkiye’de kadın kooperatiflerinin sayısı 120’yi aşmıştır. Şu anda Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı, unvanında “Kadın” ibaresi bulunan 122 kadın kooperatifi kurulmuş, bunların 69’u aktiftir. Ayrıca üyeleri sadece kadınlardan oluşan 35 Tarım ve 1 konut kooperatifi kurulmuştur. Bunların 20 tanesi gerçekten kadınlar tarafından aktif olarak faaliyetini sürdürmektedir (OKA, 2015).

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde, 2004 yılından itibaren kadınlar tarafından kurulan ve üyelerinin çoğunluğu kadınlardan oluşan 43 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bulunmakta olup, 21 kooperatif Bakanlık tarafından desteklenmektedir. 2004 yılından bugüne kadar 10.332 çiftçi toplantısında 51.434 kadın çiftçi bu toplantılarda eğitim almıştır (Kaleli, 2013).

2.5. KIRSAL KALKINMADA KADIN KOOPERATİFLERİNİN ÖNEMİ

Kooperatiflerin kalkınmaya olası getirilerinin, yoksulluk azaltma, istihdam artışı, sosyal içerme, sürdürülebilir çevre ve kalkınma olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Bu hedefleri kadın güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından yorumladığımızda;

- kadın yoksulluğunun azaltılması,

- kadın istihdamının artırılması,
- çeşitli sebeplerle ulaşılması güç kadınların sosyo-ekonomik hayata dahil edilmesi ve
- kadının aktörlüğüne dayalı alternatif kalkınma modellerinin geliştirilmesi gibi maddelere ulaşabiliriz (KEİG, 2015).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından 19 Nisan 2017 tarihinde Haller Gençlik Merkezinde düzenlenen "Kadın Kooperatifleri Deneyim Paylaşımı" başlıklı toplantıda yapılmış olan sunumda; kadın kooperatiflerinin, demokratik yönetimi öğrettiği, sosyal iletişimi güçlendirdiği, iş birliğini arttırdığı ve ortakların ifade yeteneklerini geliştirdiği belirtilmiştir. Ayrıca, Kadın Kooperatifleri;

- Düşük sermayeli kadın girişimcileri bir araya getirir,
- Emeğini tek elden pazarlayamayan kadınlar için iş olanağı sağlar,
- Topluca ürün ve hizmet arzı sunabilmeyi, uygun fiyata hammadde ve girdi temini sağlar,
- Elde edilen gelirlerin ortakların muameleleri oranında dağıtılması ile ortaklarına ekonomik menfaat sağlar,
- Bölgesel kalkınmaya katkıda bulunur.

Kırsalda Kadın Hizmetleri Koordinatörü Kaleli, "Kırsal Kesimde Kadın Kooperatifleri" adlı çalışmasında, kırsalda kadınlar için kurulacak olan bir Kadın Kooperatifi'nin aşağıdaki görevleri üstlenebileceğini ifade etmiştir;

- Kadınları daha etkin ve aktif hale getirebilir,
- Kadınların kaynaklara daha fazla erişimini sağlayarak, kadınların pazarlama süreçlerinde daha fazla yer almalarına katkıda bulunabilir,
- Yerel yönetimler ve mülki idarenin desteğini sağlayabilir ve bunu daha da arttırabilir,
- Kırsalda kadınların bir araya gelmeleri ve ortak iş yapmada farkındalıkların oluşturulmasına ve arttırılmasına katkıda bulunabilir,
- Kooperatifler aracılığıyla kadınlar özgüven kazanır, dayanışma yoluyla ekonomik birlik sağlanabilir,

- Kırsaldaki kadınlar açısından en önemli sorunlardan birisi sosyal güvencesizlik olup, sosyal güvenlik kapsamına dâhil olamamalarıdır. Etkin ve aktif kooperatifler aracılığıyla kadınlar sosyal güvenlik uygulamalarına dâhil olabilirler,
- Kooperatifler kırsalda kadınların eğitimlerine, mesleki beceri edinmelerine ve böylece kalifiye işgücü haline gelmelerine de katkıda bulunabilir (Kaleli, 2013).

Kadın kooperatiflerinin kurulması, üreticilerin ürünlerini aracısız ya da çok az sayıda aracı ile pazarlayabilmelerine olanak sağlayacaktır. Kooperatif faaliyetleri yoluyla üretilen ve pazarlanan yerel ürünler bölgeye yerli turist çekilmesine destek olacaktır. Kadın kooperatifleri, istihdamı artırma, sosyal entegrasyon, tarım, bölgesel ve kırsal kalkınma gibi birçok alanda önemli gelişmelere kaynaklık edecektir. Ayrıca kadınların girişimcilik yeteneğini arttırarak, toplumda ekonomik bir aktör olarak yer almalarını sağlayacaktır.

Kooperatifler, kadın üreticiler arasında dayanışma, yardımlaşma ve işbirliği ile ortaklık kültürünü geliştirecektir. Kadınların sağlık, çocuk yetiştirme, kadın hakları ve aile danışmanlık gibi konularda bilgi sahibi olmalarına ve kendilerini geliştirme imkânı bulmalarına yardımcı olacaktırlar.

Neden Kadın Kooperatifi kurulmalıdır sorusuna, ülkemizde yaşayan kadınlarımızın başarıları ve bizzat kendilerinin anlatmış oldukları hikayeleri aslında bu soruya verilebilecek en güzel cevabı bizlere sunmaktadır. Aşağıda kadınlarımızın hikayelerini inceleyebiliriz:

“47 yaşındaki Asiye Kürklü, hayatının büyük bir bölümünü evli ve iki çocuklu bir anne olarak geçirdi. El işi ürünler yapıp bu ürünleri satsa da ailesinin geçimini sağlayan kocasıydı. Kendi kendine yeten bir kadın olmak ve çalışmak istediği için 2010 yılında köyündeki bir kadın derneğine katıldı. Asiye'nin ikamet ettiği 1.200 nüfuslu küçük ve büyüleyici tarihi Misi köyü, Türkiye'nin dördüncü büyük ili olan Bursa ve çevresinden keyifli bir hafta sonu geçirmek isteyen turistleri ağırlayan önemli bir destinasyon. Asiye ve arkadaşları köylerinin bu potansiyelinden yararlanmanın önemli olduğunu düşünerek 2010 yılında Nilüfer Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kurdu. Belediyenin desteğiyle geleneksel yemeklerin sunulduğu bir restoran açtılar. Misi köyünden 45'ten fazla kadın bir araya geldi, dönüşümlü olarak çalışıp birlikte restoranlarını işletmeye başladılar. Asiye şöyle diyor: “Bir şeyleri başarabildiğimizi görmek istedik. Daha önce hiçbirimiz

çalışmamıştı. Evlendik, çocuklarımız oldu ve onları büyüttük. Şimdi, çocuklarımız büyüdü ve kendimizi bir belirsizlik içinde bulduk. Bir şeyler üretmek istedik. Küçük bir işletmeyle başladık. Sonuç olarak, başarılı olabileceğimizi gördük ve bunu bir adım ileriye taşımak istedik.” (<http://www.tr.undp.org>).

Duguid, Durutaş ve Wodzicki ‘nin ortak yapmış oldukları bir araştırmada, aktif kadın kooperatifi ortaklarından alıntılar aşağıdaki gibidir;

- “Kooperatif ile tanışmadan önce bir ev kadınıydım ve kendimi işe yaramaz hissediyordum. Kıyafetleri onarmayı ve süslemeyi öğrendim. Ayrıca paketlemenin, pazarlamanın nasıl yapılacağını öğrendim ve atölyede deneyim kazandım. Yeni arkadaşlar edindim ve arkadaşlarımla keyifle çalışmak bana terapi gibi geliyor. Atölyede şarkı söylüyoruz, yemek yiyoruz, gülüyoruz, çok sıcak bir çalışma ortamımız var. Bir mesleğim olduğu ve böyle keyifli bir işim olduğu için çok mutluyum buraya her gün neşeye ve mutlulukla geliyorum.”
- “Evli, bir erkek ve bir kız çocuk sahibiydim ve şiddete maruz kalmıştım. Evdeydim çünkü hiç parasız çocuklarımı nasıl yetiştireceğimi bilmiyordum. Kızım bu yıl üniversite sınavını kazandı ve bursa başvurduk. Oraya gittiğimde başka kadınlarla tanıştım. Düşlerimiz ve umutlarımız hakkında konuştuk ve bir kooperatif kurmaya karar verdik. Eğitimler sırasında kendime güvenimi geri kazandım, çalışma arkadaşlarımla desteğiyle boşandım ve çocuklarımla yeni bir eve taşındım. Kooperatifin desteğiyle hayatım değişti ve bugün tek yapmak istediğim benimle benzer şeyler yaşayan kadınlara yardım etmek.”
- “Ekonomik güçlendirme kadınlar için başlıca güvencedir ve kadınların daha iyi hissetmelerinde çok etkilidir. Bir örnek vereyim: bir kadının kocası kooperatife her gelişinde sorun çıkarıyordu. Evini, çocuklarını ihmal ettiğini söylüyordu. Bir gün kooperatife gelmek için hazırlanırken, evde hiç yemek olmadığını söyleyip sorun çıkardı. Kadın masaya biraz para bırakıp, “lokantayı ara ve yemek söyle, sana yemek ısmarlıyorum” dedi. Çocuklar çok memnundu ve koca da sesini çıkarmadı. Güçlendirme böyle bir şey. Kadınlar istediği yere gidebilir ve kendi paralarıyla yemek sipariş edebilir. Birisinden para istemez ya da hangi giysiyi almak isterse alabilir. Kimse bunun neden yapıyorsun diyemez, çünkü kendi parasını kazanıyordu.” (Duguid, Durutaş ve Wodzicki, 2015).

2.6. KADIN KOOPERATİFLERİ KONUSUNDA YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR

Kadın kooperatifleri hakkında yayımlanmış bilimsel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Kadın kooperatifleri ve bölgesel kalkınma konuları üzerine dünyada ve Türkiye’de yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Samsun Ticaret Ve Sanayi Odası (STSO) Kadın Girişimciler Kurulu Başkanı ve Karadeniz Bölgesi Temsilcisi Gülay Atik, kadınların kalkınma ve ekonomik gelişme konusunda bilinçlendiğini ifade ederek, “Bu gelişmenin tabandan yukarıya doğru olması gerekli. Eğer kırsalda yaşayan kadını, bulunduğu yerde istihdam edemiyorsak, oradaki ailelerin geçimini sağlayamıyorsa göç algıları ortaya çıkıyor. Son yıllarda ülkemizde kentlerde yaşam %70, kırsalda yaşam ise %30 şeklindedir. Kırsalda yaşayan kadınların ürünlerini bir değer haline getirirsek, aranır istenir ölçüde sunumlarını yapabilirsek, o insanların hem yaşadıkları yörede kalmalarını hem de mutlu olmalarını sağlarız. Bunu da ancak dernekçilik veya kooperatifçilik ile başarabiliriz.” demiştir (Atik, 2016).

Akçar, Türkiye’de kadın kooperatiflerinin son sekiz yılda hızlı bir biçimde yaygınlaştığını ve yürüttüğü çalışmalarla 20 bin kadına ulaştığını belirterek, günümüzde bu kooperatiflerin çatısı altındaki binlerce kadının hem kendileri hem de çevreleri için yaşamı yeniden ürettiğini, kaynaklarını çok büyük ölçüde kendileri yaratarak çok ciddi boyutlarda toplum yararına çalışmalar yürüttüklerini çalışmada anlatmıştır. Akçar, sosyal, ekonomik ve kültürel olanaklardan yararlanamayan, daha önce hiç evlerinden çıkmamış kadınların artık kooperatiflerde bulunduğu, okul öncesi çocuk eğitim hizmetleri sunduğunu, engelli çocukları için öğrenme merkezleri açtığını, ortaklaşa ekonomik girişimlerde bulunduğunu, kadınlara yönelik eğitim çalışmaları yaptığını, danışmanlık verdiğini, meslek edindirme ve beceri kursları düzenlediğini belirtmiştir (Akçar, 2011).

Türkiye’de kadın istihdamının temel bir sorun olduğunu kaydeden Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nden Uzman Melike Davaslı, “Köyden kente göçen kadınlarımız, köyde yaptığı işi şehirde yapamayarak kent iş gücü piyasasında yer alamıyor. Çalışan kadınların yüzde 10’u kendi hesabına, yüzde 1,2’si işveren konumunda, yüzde 56’sı yevmiye karşılığında, yüzde 30 gibi büyük bir kısmı da ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyor. Ticari hayatta da 192 bin kadın esnafımız var. Neden kadın kooperatifleri kuralım peki? Emegini tek elden

pazarlayamayan kadınlara iş olanağı sağlıyor, topluca ürün ya da hizmet arzı sunabilmeyi uygun fiyata ham madde ve girdi temini sağlarken aynı zamanda da bölgesel kalkınmaya destek sağlıyor" şeklinde düşüncelerini belirtmiştir (Davaslı, 2016).

Şahin'e göre; kadın ve sürdürülebilir kalkınma meselesinin kadınların hak ve statüleri ile ilgili boyutu olmakla beraber, kadın haklarından daha aşkın ve geleceği ile ilgili boyutu da mevcuttur. Bu yüzden, kadının ekonomik hayata katkısı arttıkça, ekonomik yönden de güçlenecek, kendi ayakları üzerinde durabilen bir birey haline gelecektir (Şahin, 2009).

Eskişehir Ticaret Odası Başkanı Metin Güler'e göre; kadınların iş hayatında var olmasının ülkemiz için büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin Japonya seviyesine gelebilmesi için 2 milyondan fazla girişimciye ihtiyacı olduğunu, bu nedenle daha çok fikir üretip, marka yaratmamız gerektiğini ifade etmiştir (Güler, 2016).

Özdemir ve Yılmaz (2010)'a göre; Kadın Kooperatifleri üretim ve işletmeyi de içerdiği için sürekliliği sağlamakta, kadınlar bu kooperatiflerde çalışma, üretme ve para kazanma olanağı bulmaktadırlar. Bu aşamada özellikle kadın girişimciliğini arttırmaktadır. Başka bir işte çalışma olanağı olmayan kadınlar için ideal bir ortam oluşturmaktadır. Hem çalışıp hem de sosyal faaliyet sürdürme imkânı sunduğu için de kadınlar açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların ekonomik ve sosyal hayatta gerçek yerini alabilmesi açısından kadın kooperatifleri önemli bir araçtır ve kadınlar için yeni bir alan yaratmaktadır. Özellikle, yoksulluk ile mücadelede işbirliği yaparak oluşturdukları bu kurumlar onları toplum içerisinde yeni bir konuma oturtmaktadır, diyerek kadın kooperatiflerinin önemini vurgulamışlardır.

Tewari ve Gakkhar, Hindistan'ın bir bölgesinde sütçülük yapan kadınlar üzerine yaptıkları çalışmada, kadınların yeterli eğitim ve fon desteği almalarına rağmen, yüksek faiz oranlarının ve kredi kullanımında bürokrasinin fazla olmasının yardımları zorlaştırdığı, kadınların finansman ve pazarlama konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Tewari ve Gakkhar, 2011).

Orta Karadeniz Bölgesi (OKA) Kooperatifçilik Konferansında Okçu, 'Kadın Kooperatifleri, kadınların görünmeyen liderliklerini, yoksullukla mücadeledeki uzmanlıklarını ve

hayatı yeniden üretme konusundaki yaratıcılık ve çabalarını ortaya çıkarıyorlar. Kadınların toplumsal kalkınma sürecine katkılarını görünür hale getiriyorlar ve bu konuda toplumdaki diğer aktörlerin ihtiyaca uygun hizmetler üretebilmeleri için bilgi ve erişim imkanı sağlıyorlar. Yerel düzeyde kamusal hizmet sunma ve kaynak aktarımı konularında yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmesi için modeller sunuyorlar. Kadınların yaşamlarını etkileyen kararları etkileyebilmeleri için katılım fırsatı yaratıyorlar ve hem kadınlar arasında hem de genel olarak toplumdaki katılım anlayışını değiştirilmesine ve demokratik karar verme süreçlerinin geliştirilmesine katkıda bulunuyorlar” şeklinde düşüncelerini ifade etmiş ve kadın kooperatiflerinin mutlaka desteklenmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Okçu, 2015).

Şahin tez çalışmasında, “Kadınlar, farklı iş kollarında daha fazla rol alarak ve girişimci yönlerini geliştirerek toplumlarda bölgesel ekonomik farklılıkların giderilmesine katkı sağlayabileceklerdir. Kadınların farklı iş kollarında rol almaları, atıl durumda bulunan kadın emeğinin ekonomiye kazandırılması bölgesel dengesizliklerin giderilmesini sağlayacaktır” ifadelerini kullanmıştır (Şahin, 2006).

Razavi ve Miller’e göre; gelişmekte olan ülkelerde kadınla ilgili araştırmalar, ekonomist Ester Boserup tarafından ortaya çıkarılmıştır ve oldukça etkili olmuştur. Kadın ve kalkınma kavramı kadının üretim ve ekonomik yapı içerisindeki önemini vurgulamaktadır. Kadınlar ekonominin her alanına dahil edilerek kalkınmaya katkıları arttırılmalı ve güçlendirilmeleri gerekmektedir (Razavi, Miller, 1995).

Özdemir, kooperatif ortaklarının kendilerini, kooperatif ve aileleri içindeki rollerini nasıl algıladıklarını araştırmıştır. Özdemir’in çalışması, kadınların farklı nedenlerle kooperatiflere katıldığını ortaya koymaktadır. Kadınların kendilerini kooperatifte birlik ve dayanışma içinde hissetmeleri ve özgüvenlerini geliştirmeleri kooperatife katılmalarında önemli bir etken olarak tespit edilmiştir (Özdemir, 2013).

Köseoğulları tez çalışmasında, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin buldukları yerlerdeki kadın çiftçilere, bakanlık tarafından genel kooperatifçilik ve kooperatifin faaliyet alanına giren konularda eğitimlerin verilmesi için planların yapıldığı söylemiştir. Bu çerçevede, kadın çiftçilerin var olan kooperatiflere üye olmaları, üye olanların kooperatif içerisinde etkin hale getirilmeleri, kooperatifin faaliyet alanını içeren tarımsal konularda eğitim almalarını sağlama yönünde eğitim ve yayım faaliyetlerinin 81 ilde yürütülmekte olduğunu ifade etmiştir (Köseoğulları, 2010).

Varol araştırmasında, İstanbul’da bulunan altı kadın kooperatifinin, kadınların güçlendirilmesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, kadınlar ideal olarak kooperatif modelini desteklemiş, ancak kooperatiflerini işletme olarak başarılı kılmak konusunda ekonomik güçlükler yaşamış ve kooperatiften para kazanamadıklarında da evden sosyal baskı görmüşlerdir (Varol, 2013).

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın hazırlamış olduğu “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı” kapsamında açıklanan stratejik hedeflerden biri, “Kadınlarımızın girişimcilik kabiliyetlerinin arttırılması ve ekonomide bir aktör olarak yer almalarının sağlanması için kooperatifler çatısı altında örgütlenmeleri yönünde çalışmalarda bulunulacaktır” şeklindedir (GTB, 2016).

2.7. TÜRKİYE’DE BAşARILI KADIN KOOPERATİFİ ÖRNEKLERİ

2.7.1. Nal- Etik Kadın Kooperatifi (Ankara)

Nallıhan’lı Kadınların sadece Nallıhan yöresine özgü birbirinden güzel iğne oyaları ve el ürünlerini yaptıkları ve bu ürettikleri ürünler ile aile bütçelerine katkı sağlamak için kurdukları bir kadın kooperatifidir. Son yıllarda unutulmaya yüz tutmuş el sanatı olan iğne oyaları Ankara’nın Nallıhan ilçesinde yapılan çalışmalarla tekrar hayat bulurken, aynı zamanda ilçenin turizm tanıtımına katkıda bulunmaktadır. 2009 yılında bu kooperatifi kuran kadınlar, Nallıhan’a özgü motiflerin bulunduğu iğne oyelerini tekrar hayata geçirerek tamamen kadınlar tarafından kurulmuş olan Nal-Etik Kadın Kooperatifi sayesinde evlerinin geçimini sağlamaktadırlar. Özellikle turistler tarafından çok beğenilen el emeği göz nuru işlemeler aralarında Japonya, Almanya, İngiltere ve ABD’nin de bulunduğu 15 ülkeye gönderilmektedir.

Nal Etik Kadın Kooperatif Başkanı Kadriye Sezer, ipek böcekçiliğinin Nallıhan tarihi ile özdeş olduğunu “Nallıhan’da hemen hemen her evde ipek böcekçiliği ve ondan elde ettiğimiz ipeklerle yaptığımız iğne oyaları yapıldı. Son dönemlere kadar bu yapılan işler hem azaldı hem de artık sadece çeyiz sandıklarının içinde kalmıştı. Nallıhanlılar olarak buna gönlümüz el vermedi. Unutulmaya yüz tutmuş iğne oyelerini Halk Eğitim Merkezi’nde açtığımız kurslarla tekrar hayat verdik. Ayrıca iğne oyelerinde günümüze uygun modern modelleri de geliştirerek meraklıları tarafından tercih edilir hale getirdik” şeklinde ifade etmiştir (<http://www.beypazarininsesi.com/nallihanli-kadinlarin-basarisi-nal-etikkooperatifi/>).

Şekil 1. Nal-Etik Kadın Kooperatifine Özgü İğne Oyaları Motifi

Kaynak: GTB, 2017.

2.7.2. Narçiçeği Kadın Kooperatifi (Eskişehir)

Nar Çiçeği Kadın Kooperatifi 27 Ekim 2010 yılında Eskişehir'in Tepebaşı İlçesinde kadınların el becerilerini değerlendirmeleri ve ürettikleri ürünleri satarak gelir elde edebilir hale gelmelerini sağlamak için kurulmuştur. Kooperatif ilk kurulduğu zaman 7 kadın üyesi varken, şuan kooperatife üye 25 kadın bulunmaktadır. Kooperatif, unlu mamuller konusunda eğitimler alarak kendisini geliştirmiştir. Ayrıca, gıda alanında Eskişehir'de bulunan kurumlara, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektörden gelen talebe göre kokteyl, kahvaltı, doğum günü ya da yılbaşı kutlama gibi çok çeşitli catering hizmetlerini sağlamaktadırlar. Catering hizmetlerinin yanı sıra; hediyelik eşya, dekorasyon ve aksesuar ürünlerini de üretmektedir. Tepebaşı Belediyesi için geri dönüşüm kâğıt atölyesinde yılbaşı tebrik kartı yapımını, bebek çantalarının dikimlerini ve konferans vb. organizasyonları için çanta dikimlerini üstlenmektedir (<http://narcicegipazari.com/hakkimizda>).

Sabancı Vakfı ve Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Geliştirilmesi Ortak Programı tarafından desteklenen Eskişehir Narçiçeği Kadın Kooperatifi tarafından yürütülen ve kadının işgücüne katılımına yönelik hazırlanan "Nar Çiçeği Meyve Veriyor" Projesi, 2014 yılında kooperatif üyesi kadınlara ürettiği ürünleri tanıtmaya imkânını sunmuştur.

Şekil 2. Nar Çiçeği Kadın Kooperatifi Üyeleri

Kaynak:<http://www.istikbalgazetesi.com/resimler/2012/15092012170917-97394.jpg>

2.7.3. Amesia Çalışan Arılar Kooperatifi (Amasya)

Başlangıçta, Amasya İli Merzifon, Gümüşhacıköy ve Suluova İlçelerine bağlı köylerin bazılarında üretici kadın temsilcileri seçilerek "Amesia Çalışan Kadın Arılar" grubu oluşturulmuş ve üretici kadınlar tarafından hazırlanan yerel ürünler, Birlik merkezinde grup üyeleri tarafından ambalajlanarak, yeni açılan ve Amesia markası için tahsis edilen satış noktasında tüketicilerin hizmetine sunulmuştur. Kadın Arılar Grubu, faaliyetlerini daha sistemli bir şekilde yürütmek amacıyla, 15 Mayıs 2015 tarihinde "Amesia Çalışan Arılar Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi"ni kurmuştur. Kooperatif faaliyetleri kapsamında, köylerde üretim atölyeleri açılarak tüm üretimin köylerde yapılması ve üretilen ürünlerin kooperatif olanaklarıyla satış noktalarına ulaştırılması sağlanmıştır. Kooperatifin kendi adına açtığı satış merkezi ile birlikte Merzifon İlçe'sinde altı tane şubesi bulunmaktadır. Ankara ilinde açılan satış noktaları ve ülkemizin dokuz farklı havalimanında tüketiciye ulaştırdıkları ürünlerini internet üzerinden de satmaktadırlar (<http://www.amesia.com.tr/hak.php>).

Amesia Çalışan Arılar Kooperatifi'nin amacı; kadınların, daha önce kendi olanakları ile evlerinde ürettikleri yöresel ev yapımı ürünleri, köy merkezlerinde kurulacak olan üretim merkezlerinde, sağlıklı ve hijyenik koşullarda üreterek ve elde

edilen ürünlerini daha sistemli bir şekilde pazarlayarak, aile gelirlerine katkıda bulunmaktadır.

Çalışkan araştırmasında bu kadın kooperatifini; “kadınlar bir araya gelerek uyumlu ve sistematik bir şekilde ürettikleri doğal köy ürünlerini, kooperatifler aracılığıyla pazarlamak, ev ekonomisine katkıda bulunmak, kendilerini aile içerisinde ifade etmek ve köyden kente göçü bir nebze olsun engellemek amaçları ile arı gibi çalışmaya devam etmektedirler. Eş ve toplum baskısı ile bir süre mücadele ediyorlar. İzin vermeyen eşler, ikna olmayan kaynanalar, tanıdık akraba ve komşulardan sonra ısrarla başarıya ulaşıyorlar ve kendilerini kabul ettiriyorlar. Ve bu mücadelenin sonrasında ise; aile ekonomisine katkı sağlayan, çocuğunun eğitimine destek veren, kendi ihtiyaçlarına çare olan, kırsal toprakların rol modeli oluveriyorlar” şeklinde ifade etmiştir (Çalışkan, 2016).

Şekil 3. Amesia Çalışan Arılar Kooperatifine Üye Kadınlar

Kaynak: <http://www.amesia.com.tr/hak.php>

2.7.4. Kimya Hatun Kadın Kooperatifi (Konya)

Konya'da 2008 yılında Konya Ticaret Odası önderliğinde Kadın Girişimciler Masası (KAGİM) oluşturulmuştur. Masanın başına ise Konya'nın ilk kadın meclis üyesi olan Hatice Mendi getirilmiştir. Mendi, yanında bulunan birkaç kadınla ilk olarak Konya'da çalışan kadınları tespit etmek için çalışmaya başlayarak, birçok kadının üzerine şirketler olduğu ancak kadınların evlerinde oturduklarını belirleyen Mendi, KAGİM önderliğinde kısa bir zamanda üçyüz üyeye ulaşmıştır. Girişimci olmak isteyen üçyüz kadına eğitim seminerleri ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Yanında birkaç kadın arkadaşıyla Mevlana'nın manevi kızı Kimya Hatun'un ismini verdikleri ve amblemini normal bakıldığında bir avuç, tersten bakıldığında ise kadın başını gösteren resim şeklinde tasarlayan kadınlar şu anda 60 üyeye sahip Kimya Hatun Kadın, Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifini kurmuştur. Kooperatife katılmak için tek şartın kadın olmak olduğunu söyleyen Mendi, "Hanımlar para kazanmak istiyorlar ama çevre baskısı, aile baskısı var. Malını satarken utanıyorlardı. Semt pazarlarına birlikte kooperatif adı altında çıkınca bu baskılardan kurtulmuş oldular. Kooperatifimize dâhil olmanın tek şartı kadın olmak " demiştir (Sarı, 2013).

Konya'da KAGİM (Kadın Girişimciler Masası) önderliğinde, birkaç kadın üye ile kurulan Kimya Hatun Kadın Kooperatifi sayesinde bugüne kadar 100 kadın kendi işinin patronu olmuştur. Kadınların aldıkları kurslar sayesinde hediyelik eşya, tekstil ve gıda üretimi üzerine faaliyet göstermişlerdir.

Şekil 4. Kimya Hatun Kadın, Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi

Kaynak: GTB,2017.

2.7.5. Nilüfer Kadın Kooperatifi (Düzce)

Nilüfer Kadın Kooperatifi, 2002 yılında KEDV (Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı) desteğiyle kurulmuştur. 0-6 yaş çocuk bakım ve eğitim hizmetleri, mahalle anneliği programı, kadınlara yönelik liderlik eğitimi, iş geliştirme projeleri, tasarruf grubu, kadınları mikro kredi imkânları ile buluşturup iş kurma, konut kooperatifi gibi çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca 7-15 yaş gurubu çocuklara etüt eğitimi, sportif ve sanatsal faaliyetler düzenlenmektedir. Kooperatifin en önemli hizmetlerinden birisi de, KEDV ile ortak yürüttükleri endüstriyel mutfak işletmesi projesidir. Bu proje sayesinde, hem unutulmaya yüz tutmuş lezzetleri ön plana çıkarmayı başarıp hem de kadına yönelik istihdam alanı sağlanarak kadın emeğini değerlendiriyorlar.

Ayan'ın yapmış olduğu bir röportajında, Nilüfer Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi Başkanı ve Düzce Belediyesi Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi Selma Demirel'e; "Kadınların toplum hayatında öncü olduklarını düşündüğünüz için mi kadın kooperatifi kurmaya karar verdiniz?" sorusuna, Demirel'in yanıtı; " Kesinlikle. Çünkü kadının ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda güçlenmesi demek toplumun da daha sağlıklı şekillenmesi demektir. Sağlıklı annelerin çocukları da topluma kendilerine güvenen, kendi ayakları üzerinde duran bireyler olarak katılıyorlar. Bu nedenle bizim bütün projelerimiz bugüne kadar kendini

ifade etme fırsatı bulamamış kadınların kendi yeteneklerinin ve yapabileceklerinin farkına varmaları ve ' Ben de başarabilirim' demeleri yönünde'' şeklindedir (Ayan, 2013).

Şekil 5. Nilüfer Kadın Kooperatifi

Kaynak: GTB, 2017.

2.7.6. Avanos Kadın Kooperatifi (Nevşehir)

Nevşehir'in Avanos İlçesi'nde 2002 yılında kurulan Avanos Kadın Kooperatifi, bölgede ilk olma özelliğini korumaktadır. Beş kadının kolektif bir şekilde çalıştığı kooperatifte, yöresel yemekler ağırlıkta olmak üzere mantı, sarma, turşu, köfte, bamya gibi ürünler satılmaktadır. Avanos Belediyesi'nin kooperatifin bulunduğu binayı daha önce kadınlara tahsis etmesinden sonra destekte bulunmamasına rağmen kadınlar kendi gücüyle, kooperatifin adını yurt dışına kadar duyurmayı başarmışlardır.

Şekil 6. Avanos Kadın Kooperatifi

Kaynak: GTB, 2017.

2.7.7. Biga Kadın Kooperatifi (Çanakkale)

Biga Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kadın Kooperatifi (BİKAD), Çanakkale'nin Biga ilçesinde yaşayan dar gelirli kadınların ve onların çocuklarının ihtiyaçları sonucunda 9 Mart 2005 yılında yedi kurucu ortak ile kurulmuştur. Bugün otuz üç ortağı olan BİKAD'ın bünyesinde bir unlu gıda üretim atölyesi, bir pazar yeri satış alanı, işlettikleri bir lokanta ve kafeterya bulunmaktadır. Ayrıca kadınlara ihtiyaç duydukları konularda eğitim çalışmaları düzenlenen ve 0-6 yaş çocukları için hizmet verilen bir kadın ve çocuk merkezi bulunmaktadır (<http://www.kadinkooperatifleri.org>).

BİKAD'ın Yönetim Kurulu Başkanı Ayşe Temiztaş, kooperatiflerinin ilçedeki ihtiyaç sahibi yoksul kadınlara iş olanağı yaratmak amacıyla kurulduğunu ifade ederken bu zorlu süreci şu cümleleri ile anlatmıştır; "Kooperatife üye olan kadınların çoğu ilkokul mezunu. Yaşları 30-50 arası. Kadınların hiçbir iş deneyimi yok. Çoğu evden çıkmamış, kasaba bile gitmemişler, ihtiyaçlarını hep eşleri görmüş. Eşleri çalışmayı yasaklamış. Çocukları küçük olan da var okul çağında olan da. Hepsi yıllar boyu hep evde yemek yapmışlar, ev işlerini görmüşler, komşularını, misafirlerini ağırlamışlar. Birlikte bir şeyler yapmak gibi deneyimleri olmamış. İçlerinde eşlerinden çekinenler, biz dışarı çıkamayız, pazarda satış yapamayız diyenler vardı. Tüm olumsuzluklara ve zorluklara karşın başardık ve yol aldık. Hepsi evde iyi yaptıkları ama kimsenin görmediği işleri yaptılar ve bu işler pazarda bir değer kazandı." (Erciyas, 2009).

Şekil 7. Biga Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kadın Kooperatifi

Kaynak: GTB, 2017

2.8. KIRSAL ALANDA KADIN KOOPERATİFİ KURULMASI ÖNÜNDEKİ SINIRLILIKLAR

Kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için kadının sahip olduğu güçlerinin ortaya çıkarılması ve yoksulluk, eğitim, tarımsal üretim, girişimcilik, pazarlama, örgütlenme, sosyal güvenlik gibi güçlenmeyi güvence altına alacak birçok faktöre ilişkin sorunların çözülmesi gerekmektedir. Kadınların yoksullaşmalarındaki en önemli faktörlerden birisini toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler oluşturmaktadır. Özellikle kırsal kesimde aile reisliği, toprak sahipliği, iş kurma ve yürütmedeki toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerin işgücü istihdamında giderek öneminin azaldığı günümüz koşullarında kadının yeri ve ekonomik faaliyetlere katılımı farklı bir boyut kazanmıştır. Kırsal alanlarda yaşayan kadınların üretime katılımı ailenin sahip olduğu arazi varlığına göre, gerçekleştirilen tarımsal faaliyete ve ailenin gelir düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Ailenin mülk toprak genişliği ve tarımsal mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyelini ev içi işlere yöneltmektedir (Yıldırak, ark., 2003).

Bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesi her şeyden önce toplumu oluşturan bireylerin eşit olanaklara sahip olması ve bireylerin tüm olanaklardan eşit yararlanmasından geçmektedir. Kırsal kesimde çalışan kadın ücretsiz aile işçisi olup, aile işletmesinde çalışan herhangi bir sosyal güvencesi

olmayan kadınlardan oluşmaktadır (Arat, 1986). Kırsal kesimde kadın, çocukluk ve gençlik yıllarını dini faktörlerden ve geleneklerden gelen baskılar altında sürdürmekte, daha düşük bir eğitim düzeyine razı olmakta ve ücretsiz aile işçisi olarak aileye önemli bir katkı sağlarken bu katkısının değeri hem ekonomik hem de aile tarafından çoğu zaman görmezden gelinmektedir (Kasımoğlu, 2006).

Kırsal alanda yaşayan kadınlar tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarında ya da ev içi tüketime yönelik üretim yaptıklarında hiçbir gelir elde etmemekte, bir “karşılıksız çalışma” söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu karşılıksız kadın emeği kırsal kadın yoksulluğunu beraberinde getirmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadın, emeğini karşılıksız olarak yemek yapımı, hayvan bakımı ve hayvansal ürün üretimi, bahçe bakımı, çocuk ve yaşlı bakımı, örgü örme, giysi dikme gibi el işleri için harcamaktadır.

Kadın yoksulluğunun ekonomik boyutları incelendiğinde bazı konular dikkat çekmektedir. Örnek olarak; gelirden yoksun olmak, işsiz olmak, düşük ücretli işlerde çalışmak, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmamak, ev eksenli veya ev dışında esnek güvencesiz işlerde çalışmak, ücretsiz aile işçisi olmak, en önemli ve en sık yoksullukla başa çıkma stratejilerinden olan ev içi üretim yapmak (evde yemek, turşu vb. yapmak, hayvan bakımını ve bahçe işlerini üstlenmek) gösterilebilir. Tüm bunların hanenin yoksullukla başa çıkmasında büyük önemi olmakla birlikte, yoksulluk durumunda kadın emeğinin çoğu zaman karşılıksız olarak ailenin yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yöneldiğini göstermektedir. Kadınlar özellikle yoksul hanelerde ev içinde ve ev dışında karar alma mekanizmalarının dışında kalmaktadırlar. Diğer taraftan ise ailenin yeniden üretiminin sağlanmasını işlevini kadınlar yerine getirmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Soysal (2013)'ın yaptığı araştırma sonucunda kırsal alanda yaşayan kadınların temel sorunları şu şekilde belirlenmiştir: eğitim düzeylerinin düşük olması ve bunun getirdiği içine kapanıklık, toplum baskısı ve önyargılar, bastırılmış kadın davranışları, ben duygusunun gelişmemesi, düşük gelir seviyesi, cinsiyet eşitsizliği, üretim ve pazarlama sorunu, örgütlenme sorunu, ev içi işlerin yoğunluğu, kredi kaynaklarına erişememe, farkındalıklarının olmaması, kitle iletişim araçlarına erişememe ve kurumsal bilgi eksiklikleri.

2.8.1. Demografik, Sosyal Ve Ekonomik Sınırlılıklar

Kırsal alanda kadın kooperatifi kurulması önündeki sınırlılıkları demografik, sosyal ve ekonomik sınırlılıklar olarak sınıflandırdığımız zaman bu sınıflandırma; kırsal alanda yaşayan kadınların yaşı, eğitim düzeyi, medeni durumu, aile sayısı, gelir seviyesi, istihdam düzeyi ve sosyal güvenlik hakkı gibi demografik özelliklerini kapsamaktadır.

Bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesi her şeyden önce toplumu oluşturan bireylerin eşit olanaklara sahip olmasına bağlıdır. Kırsal alanlarda kadın yoksulluğu büyük bir sorundur. Bireylerin tüm olanaklardan eşit şekilde yararlanması toplumun dengeli bir şekilde kalkınmasında etkilidir. Kalkınmaya yönelik çalışmalarda cinsiyet dengeli bir yaklaşım öngörülmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadelede cinsiyet dengeli bir kalkınma yaklaşımı toplumsal refah artışında önemli bir noktadır. Yoksulluk kadınlar için bir gelir yoksulluğu olması yanında karar mekanizmalarına ve toplumsal hayata katılmama dolayısıyla toplumsal dışlanmışlık ve aile içerisinde de kadına yönelik şiddet olarak da karşımıza sorun olarak çıkmaktadır. Yoksulluktan en çok kırsal alanlarda yaşayan kadınlar etkilenmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar, tarımsal işlerde üreten, değerlendiren, pazarlayan ve ev içi rolleri açısından da tüketen bireyler olarak önemli bir konuma sahiptir. Kadın yoksulluğunun belirleyici iki özelliği bulunmaktadır bunlar; iş gücü piyasasındaki konumu ve eğitim imkanlarından yararlanma durumudur. İş gücü piyasasında kadınların ikincil konumda olduklarını gösteren pek çok veri mevcuttur. Buna göre iş gücü piyasasına katılımın düşük olması, katılım sağlandığında düşük ücretli işlerde istihdam edilme, ücretsiz aile işçisi olma, gelirden yoksulluk, elde edilen gelir üzerinde söz sahibi olmama gibi göstergeler bu farklılıkları belirlemektedir (Kan, 2014).

Eğitim kadınların istihdama, sosyal hayata, karar alma süreçlerine katılmalarını artırmanın etkili ve en önemli yoludur. Kırsal alanda çoğunlukla ücretsiz ya da düşük ücretler karşılığında çalışan kadınlar açısından sosyal hareketliliğin sağlanması ve refah düzeyinin artırılması eğitimde yeterli bir gelişimin gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Kırsal alanda yaşayan kadınların eğitim düzeylerinin düşük olmasının nedeni olarak kırsal yapı ve cinsiyet faktörünü gösterebiliriz. Bu sonucun temelinde yatan nedenleri ise; geleneksel cinsiyetçi

ayrımların hakim olduğu düzenlerde kadınlara yeterince değer verilmemesi, kadınların okullara gönderilmemesi, kadınların ailenin temel öğesi olarak görülmemesi ve bunun bir sonucu olarak da kadınlara aile içi kararların alınmasında söz hakkı verilmemesi şeklinde sıralayabiliriz (Kulak, 2011).

Kırsal alanda ailelerin geçim koşulları ve gelir düzeyleri, iş gücüne duyulan gereksinme, çocukların ilköğretimden sonra öğrenim sürdürme şanslarını azaltan en önemli etkindir ve bunun yanında özellikle kırsal alanda ailelerin kız çocuklarını okutmama eğilimi daha yüksektir. Bunun nedenleri arasında kız çocuklarına kayıp aile üyesi gözü ile bakılması, küçük yaşta evlendirilmesi, geleneksel anlayış gereği bedenlen gelişmiş olmaları nedeniyle okuldan geri alınmaları dikkat çekmektedir (Asan, Can ve Fazlıoğlu, 2012).

UNICEF (2003)'in araştırmasına göre kız çocuklarının okutulmamasında şu etkenler rol oynamaktadır:

- Gelenek ve dini inançlar,
- Kalıplaşmış cinsiyet rolleri,
- Öğretim programları ve çocuk bakım-eğitiminde yeniden üretilen cinsiyet rolleri,
- Kadının düşük statüsü,
- Erken evlilikler,
- Eğitimin toplumda kabul edilen rollerle çelişkili görülmesi.

Geleneksel yapı, kadınların miras haklarını kullanamamalarına, karar mekanizmalarına katılamamalarına yol açmaktadır. Sosyal ve vatandaşlık haklarını yeterince bilememekte ve kullanamamaktadırlar. Kadınlarımızın çoğu sosyal güvenceden yoksun ve finansal kaynaklara ulaşamamakta, ellerine para geçmemekte ve ölçülebilir bir geliri bulunmamaktadır. Kadınlarımız açısından örgütlenememekte bu sorunların çözümü açısından önemli bir dezavantajdır. Kooperatifler tam bu aşamada devreye girmektedir. Kadın kooperatifleri ortaklarına, genel eğitimlerini ve mesleki kabiliyetlerini artırmada yardımcı olarak insan kaynakları gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunabilmektedirler (Özdemir, 2009).

2.8.2. Kadınların Emek Kullanma Biçimleri Önündeki Sınırlılıklar

Kadının emek kullanma biçimleri önündeki sınırlılıkları; kırsal alanda ataerkil yapının bir sonucu olan toplum ve erkek baskısını, kadınların kendilerini ne kadar tanımlayabildiklerini, evde yapılan harcamalara kimin karar verdiğini, kadınların ev içi harcamalarda söz sahibi olup olmadıklarını, bahçe ve hayvan bakımı yapıp yapmadıklarını ve kadınların ücretsiz aile işçisi konumlarını, kırsal alanda yaşayan kadın yoksulluğunu ve kadınların çalışmayı isteyip istemediklerini sıralayabiliriz.

Kırsal alanda üretim faaliyetlerine yoğun bir şekilde katılan kadınlar, gelişmekte olan ülkelerde kırsal ekonomi için temel güç kaynağıdır. Ancak bu güç kaynağı çoğunlukla karşılığı ödenmeyen “ücretsiz aile işçisi” emeği olarak görünmekle birlikte, tarımsal üretimin önemli bir bölümü bu emeğe dayanmaktadır. Ne yazık ki, kadınların gerçekleştirdikleri işler üretim sürecinin ağır ve vasıfsız işleridir. Kırsal alanda yaşayan kadınların aile yaşamının sürdürülebilmesi için gerekli tüm temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri düşünülürse, kırsal alanda aşırı çalıştıkları da bir gerçektir (Akbaş, 1998).

Yıldırak (2003)’a göre, kırsal kesim kadını gerek geleneksel yapısı, gerekse uğraşı biçiminin farklılık nedeni ile kentlerdeki hemcinslerine göre farklılık göstermektedir. Kır kadını bir yandan temizlik, çocuk bakımı, ekmek yapma, yakacak temini, gıda ve beslenme gibi ev içi işleri yaparken diğer yandan bitkisel ve hayvansal üretim, el sanatları etkinlikleri, tarım dışı işler ve gelir getirici faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye’de kadınların kırsal kesimde erkeğe oranla daha fazla çalışması içinde doğup büyüdüğü sosyal değerler açısından doğal sayılmaktadır.

Kırsal alanlarda tarımın büyük ölçüde aile içi ücretsiz kadın emeği ile yürütülmesi, erkeklerin mevsimlik ya da sürekli tarım dışı işlerde çalışmalarını mümkün kılmaktadır. Bu durumda aileler yıllarca parçalanmış bir yaşam sürmekte ve tarımsal faaliyetler kadının çabaları ile devam etmektedir. Tüm bunlar kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal üretime çoğu zaman erkeklerden daha fazla katkı sağlayan önemli bir emek gücünü oluşturduklarını göstermektedir. Ancak kadınların üretim sürecindeki ve sosyo-ekonomik yaşamdaki rol ve katkıları göz ardı edilmekte ve gerçekleştirdikleri üretim resmi kaynaklara yansımamaktadır. Kırsal kesim kadınının tarımsal üretime, aile ve ülke ekonomisine katkısı dikkate alınmamakta,

kadın sadece çocuk doğuran ve iş yapan bir birey olarak değerlendirilmekte, yeniliklerin kadınların yaşamını ne şekilde etkileyeceği önemsenmemektedir (Demiryürek, Gülçubuk, Özer, Savcı, 2011).

Kırsal alandaki erkek egemenliğinden dolayı kadınların üstlendikleri ev işleri, anne ve eş rolü, tarla işleri ve hayvan bakımı gibi iş yüklerinin fazla oluşu onları iş yaşamlarında ikinci plana atmaktadır. Bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesi her şeyden önce toplumu oluşturan bireylerin eşit olanaklara sahip olması ve bireylerin tüm olanaklardan eşit yararlanmasından geçmektedir.

Türkiye’de geleneksel düşünceler, ataerkil yapının egemenliğini ön plana çıkarmakta ve toplumsal faaliyetlerde cinsiyete bağlı bir işbölümüne göre kadının yeri evi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kırsal kesimde hiyerarşi, yaş ve cinsiyet değişkenlerine bağlı olarak kurulmakta yaşlı erkeklerden başlayan hiyerarşi genç kadınlarla bitmektedir. Üretim açısından hiyerarşinin en üstünde yer alan yaşlı erkek söz sahibi iken, kadınların özellikle de genç kadınların söz hakkı bulunmamaktadır (Kubar ve Peker, 2012). Kırsal kesimde kadınların tarımsal faaliyete katılımı erkeklerin yanında ek iş gücü gibi değerlendirilmekte ve kadınların ev işlerinin bir uzantısı olarak düşünülmektedir. Kırsal kesim kadınının tarımsal faaliyetlere yönetici olarak katılması ise ancak eşlerinin ölümü veya köy dışına çıkmaları ile gerçekleşmektedir (Özdemir, 2015).

Kadınların tarımdaki rolü mekanizasyonun boyutlarına, ailenin mülkiyet gelir durumuna ve ürün çeşidine bağlı olarak değişmektedir. Büyük topraklı ailelerde kadınlar tarımsal üretimde rol üstlenmezken, az topraklı ailelerde mevsimlik işçi olarak çalışmakta, hayvan bakımı ve hayvansal üretim faaliyetlerinde istihdam edilmektedir. Kırsal alanda kadınların ve erkeklerin üstlendikleri roller farklılık göstermektedir. Kadın ve erkeklerin rol dağılımının farklılaşması hanenin temel geçim kaynağı, ürün deseni, köyün yerleşim yeri ve şehirle kurulan bağlantı ile yakından ilgilidir. Yeniden üretimle ilgili olarak (yemek, bulaşık, çamaşır, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı) yapılan işler ve hayvansal ürünlerin (yoğurt, peynir, tereyağı) üretimi kadınlar tarafından yapılmaktadır (Ülker, 2013).

Hablemitoğlu (1996), kırsal alanda kadının iş modelleri ve kararlara katılımı ile ilgili çalışmasında daha çok kadının iş modelleri, işi yapan birey (ev işlerini yapan

ve tarımsal faaliyetlere katılan birey olarak kadın), yapılan iş (ev işleri ve tarımsal faaliyetler) ve işin yapıldığı yer (ev işlerinin ve tarımsal faaliyetlerin yapıldığı yer) boyutları dikkate alınarak incelenmiştir. Kadınlar, ürün pazarlama, hasat, toprağı ekime hazırlama, çapa yapma, sulama, gübreleme, taşıma, hayvan bakımı, ekim ve budama gibi tarımsal faaliyetlere katılmışlardır. Kadınlar tarımsal faaliyetlere ve ev işlerine ilişkin kurslara katılmadıklarını, bunun nedeni olarak da hem tarımsal faaliyetleri hem de ev işlerini yapacak yeteri kadar zamanlarının olmadığını belirtmişlerdir.

Kırsal alanda meydana gelen ekonomik büyüme ve sosyal değişim kadın ve erkeğı eşit derecede etkilememekte ve hane içindeki kalkınma etkileri de eşit paylaşılmamaktadır. Cinsiyetler arası eşitsizlikten olumsuz etkilenen kadınlar, kırsal yerleşimlerinde çeitli sosyal ağlar oluşturarak bir taraftan köy içi bilgi dolaşımını sağlamakta ve gündelik yaşamın sürdürülmesinde etkin rol oynamakta diğer taraftan daha iyi yaşam sürmesine yol açabilecek uygun araç ve gereçleri tanımamakta ve/veya kullanamamakta dolayısıyla da modernleşme sürecinin kenarında kalmaktadır. Öyle ki kadınlar erkeklere göre yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katılmakta, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha az yararlanmakta, gelir kaynaklarına ulaşmakta güçlük çekmekte ve teknolojiden daha az yararlanmaktadır (Fazlıoğlu, 2002).

2.8.3. Kadın Kooperatifi Kurulması Önündeki Sınırlılıklar

Kırsal alanda yaşayan ücretsiz aile işçisi konumunda bulunan kadının karşılıksız olarak harcayacağı emeğı iş gücü piyasasına kazandırmak ve kırsal kadını güçlendirmek adına, kadın ve kırsal kalkınma kavramını bütünleştirmenin bir yolu iyi örgütlenmiş ve sürdürülebilirliğı sağlanmış bir kadın kooperatifi kurmaktır.

Üretimin her aşamasına aktif biçimde katılan kadınlar, kalkınmanın olanaklarından yeterinde yararlanamadığı gibi, yoksulluk ve az gelişmişliğin dezavantajlarından dünyada en fazla etkilenen nüfus grupları arasında yer almaktadır. İşsizliğin yaygın, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sınırlı ve dengesiz dağıldığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, özellikle de kırsal alanlardaki kadının durumu, statüsü ve sorunları oldukça dikkat çekmektedir. Gülçubuk

(2012)'un “Kırsal Alanda Kooperatif Örgütlenmesi ve Kadın” konulu toplantısındaki sunumunda,

Kırsal alanda yaşayan kadınların kadın kooperatif kurma önündeki sınırlılıkları;

- Kırsal kesimdeki kadınlara yönelik mesleki eğitimlerin yetersiz olması,
- Kırsal kesimdeki kadınların finans kaynaklarına ulaşamaması,
- Kırsal kadın girişimciliğinin yetersiz olması,
- Ataerkil yapı nedeni ile oluşan toplum baskısı,
- Örgün ve yaygın eğitim olanaklarının daha az erişimi nedeni ile tarım dışında çalışma olanaklarının zayıflığı,
- Geleneksel rol tanımlamalarının kırsal kadın istihdamını sınırlandırması ve kırsal bölgelerarası farklılıklar olarak sıralamaktadır.

Türkiye de tarımsal üretimde bulunan kırsal kesim kadınının, uğraş alanı ile ilgili üretim konusunda eğitim görmesi, yine tarımsal üretimin hem yapılmasını hem de pazarlamasını sağlayacak kooperatifleşmeden yararlanması, ilgili kurum ve kuruluşlardan kredi alması gibi olgu ve süreçlerde kadın, işin ya hiç ya da çok sınırlı durumlarda ve konularda yer almaktadır (Köseoğulları, 2010).

Kadınların kooperatiflerde üyelik imkanı bulması, ekonomik olarak güçlenmeleri, girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları ve ücretli istihdama erişimleri anlamına gelmektedir. Kadınların kooperatiflere üyeliğinin etkileri doğrudan istihdam ve girişimcilik gidi hususların da ötesinde etkilere sahiptir. Kadınların sağlık, çocuk bakımı, tüketici ve tarım kalkınma kooperatiflerine üyelikleri, kadınların ev işleri yükünün azaltılmasına ciddi katkı vermekte ve çalışmak içinde esneklik sağlamaktadır. Ayrıca, kooperatiflerdeki kadın üyeliği, çocuk sağlığı ve eğitiminde de iyileşmelere yol açmış, bu durum ise beşeri sermayenin artmasına ve uzun dönemde işgücü verimliliği üzerinde önemli etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Çelik, 2012).

Kırsal alanda kadınların yaşadıkları temel sorunlar ve kadın kooperatifi kurulması önündeki sınırlılıklar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kırsal kesimde gelirin düşük olması,
- Sosyal güvenlik kapsamındaki işlere erişememe,
- Ağır iş yükünden dolayı zaman bulamaması,
- Kayıt dışı çalışma sonucu sosyal güvenlik kapsamı dışında kalma,
- Ücretsiz aile işçiliği,
- Kırsal kesimde eğitim düzeylerinin düşük olması,
- Mesleki eğitimden yoksun olma,
- Pazarlama ve Örgütlenme sorunu,
- Kırsal yerleşmelerin dağınık olması,
- Kadının geleneksel rolleri,
- Finansman desteği bulamaması,
- Kredi kullanma yeteneğinin gelişmemesi,
- Kadının ben imajının gelişmemesi ve kendini güçlü hissetmemesi,
- Kırsal alanda ataerkil yapının bir sonucu olarak toplum ve erkek baskısı,
- Yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katılım,

3. BÖLÜM

ESKİŞEHİR İLİ'NE BAĞLI İLÇE VE MAHALLELERİN DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK YAPISI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Kırsal alanda yaşayan ücretsiz aile işçisi konumunda bulunan kadınların karşılıksız olarak harcadıkları emekleri işgücü piyasasına kazandırmak ve kırsal alanda yaşayan kadını güçlendirmek amacıyla kırsal alanda kadın ve kırsal kalkınma kavramlarını bütünleştirebilmenin bir yolu iyi örgütlenmiş ve sürdürülebilirliği sağlanmış bir kadın kooperatifi kurmaktır. Diğer bir ifadeyle kadın kooperatiflerinin kurulma olasılığı, bu ilçe ve mahallelerde yaşayan ücretsiz aile işçisi kadınların kadın kooperatifleri aracılığıyla gelir getiren bir işte çalışmalarını sağlama ve kadının güçlenmesi açısından önemli bir potansiyel ve fırsattır. Bu kapsamda bu araştırmanın temel amacı, Eskişehir İli'ne bağlı olan Beylikova, Çifteler İlçeleri'nde ve Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören ve Kırka Mahalleleri'nde olası bir kadın kooperatifi kurulup kurulamayacağını sorgulamaktır. Bu amaca bağlı olarak genel olarak şu sorulara yanıt aranmıştır: Belirtilen ilçe ve mahallelerin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları nedir? Kadınların toplumsal konumu nedir? Kadınların kooperatif kurulmasına yönelik görüşleri nelerdir? İlk soru bölgenin kooperatif kurulmasına yönelik altyapısını ortaya koyması açısından önemlidir. İkinci soru kapsamında genel olarak kadınların demografik özellikleri ve genel olarak hangi alanlarda emeklerini kullandıkları incelenmiştir. Son soru ise, kadın kooperatifinin olası öznelere olan kadınların kooperatif kurulmasına yönelik görüşlerini açığa çıkarması açısından önemlidir. Bu çalışma, kırsal alanlarda yaşayan kadınların güven duygularının geliştirilmesine ve güçlendirilmesine yönelik sınırlılıkların ortadan kaldırılmasına çözüm önerileri geliştirmek açısından da önemlidir. Araştırma kapsamında kadınların kendilerini tanımlarına, kadınların ben imajının geliştirilebilmesine yardımcı olabilmek adına olası bir “kadın kooperatifi” kurulması durumunda kadın kooperatiflerine üye olma konusunda gönüllü olup olmadıklarının belirlenmesi çalışılmıştır.

Bu araştırmanın evrenini Eskişehir İli'ne bağlı olan Beylikova ve Çifteler İlçeleri; Akin, Cevizli, Doğançayır, Kırka ve Karaören Mahalleleri oluşturmaktadır.

Bu bağlamda Akin Mahallesi'nde 130 kadın, Beylikova İlçesi'nde 150 kadın, Cevizli'de 289 kadın, Çifteler'de 396 kadın, Doğançayır'da 402 kadın, Karaören'de 254 kadın, Kırka'da 1230 kadın olmak üzere toplamda 2851 kadın bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Her ilçe ve mahalleyi temsil edecek sayıda bilgisine başvurulmuş (görüşme yapılan) kadınlar araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Akin'de 12 kadın, Beylikova'da 75 kadın, Cevizli'de 21 kadın, Çifteler'de 183 kadın, Doğançayır'da 33 kadın, Karaören'de 7 kadın, Kırka'da 50 kadın olmak üzere toplamda 381 kadınla görüşme yapılmıştır.

Tablo 1'de evren ve örneklem sayıları verilmiştir. Karaören ve Kırka'da yeterli olan örneklem sayısına, anket uygulaması sırasında ulaşamamıştır.

Tablo 1: Evren ve Örneklem

İlçe ve Mahalleler	Ulaşılan Kadın Sayısı	Toplam Kadın Sayısı
AKİN	12	130
BEYLİKOVA	75	150
CEVİZLİ	21	289
ÇİFTELER	183	396
DOĞANÇAYIR	33	402
KARAÖREN	7	254
KIRKA	50	1230
TOPLAM	381	2851

Bu araştırma 2 aşamadan oluşmaktadır:

Araştırmanın ilk aşaması belirlenmiş olan ilçe ve mahallelerin demografik, ekonomik ve sosyal durumunu belirlemeye yönelik bir ön çalışmadır. İlk olarak Büyükşehir Belediyesi'nin konu ile ilgili temsilcileri ve Ziraat Mühendisi, Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı (KEDV) çalışanları ile görüşülüp toplantılar yapılarak hangi ilçe ve mahallelerde bir araştırmanın yapılması gerektiği tartışılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ilçe ve mahallelerin belirlenmesinde etkili olmuştur. Belirlenmiş olan her bir ilçe ve mahalle ayrı ayrı en az iki kez olmak üzere ziyaret edilmiştir. İlk ziyarette; Seyitgazi Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, mahallenin muhtarları ve köy kahvehanesinde bulunan erkekler, ilçelerin belediyeleri

ve kaymakamları ile yüz yüze derin görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda 7 muhtar, 1 kaymakam, her mahalleden en az 5 erkek olmak üzere toplam 35 erkek ve 6 belediye görevlisi ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde ilçe ve mahallelerin en önemli ürününün ne olduğu, 18 yaş üstü kadın nüfusu, hanehalkının gelirlerini nereden sağladığı, ilçe ve mahallede bulunan kadınlara nasıl ulaşılabileceği ile ilgili sorular sorulmuş, bilgiler toplanmış ve raporlanmıştır. Bu görüşmelerin yanı sıra Eskişehir Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ziyaret edilerek ilçe ve mahallelerin ekonomik ve sosyal bilgileri alınmıştır. İkinci ziyarette; önceden mahallenin muhtarları, kaymakamları ile görüşülerek kadınları cami, toplantı yeri gibi mekanlara toplamaları sağlanmıştır. Ziyaret sırasında bu yerler de toplanmış olan kadınlar ile tanışılıp, yüz yüze sohbetler gerçekleştirilerek kadınlara yapmak istedikleri etkinlikler sorulmuştur. Bu ön çalışma 1 Aralık 2016 ile 20 Haziran 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar değerlendirilip raporlanarak tezin 3. Bölümü'nde yer almaktadır. Bu ön çalışma, ilçe ve mahallelerin tanınmasının ve demografik, sosyo-ekonomik yapılarının öğrenilmesinin yanı sıra araştırmanın 2. aşaması için de temel oluşturmuştur.

Araştırmanın 2. aşaması doğrudan kadınlarla yüzyüze gerçekleştirilen mülakata dayanmaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında kadınlar ile tanışılıp bir güven ortamı sağlanmıştır. Anketin uygulanması için güvenilirlik analizi ilk olarak gidilen Cevizli Mahallesi'nde yaşayan kadınlara yüz yüze anket uygulamasına başvurularak yapılmıştır. Anket sorularına yönelik olumsuz görüş alınmamıştır. Anket o haliyle diğer ilçe ve mahallelerde yaşayan kadınlarla yüz yüze görüşülerek tarla ziyaretleri ve karşılıklı tartışmalarla uygulanmıştır. Bu çalışma 1 Temmuz 2017 ile 18 Eylül 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamında Statistical Package for Social Sciences (IBM SPSS) yüklenerek bilimsel ve sistematik olarak değerlendirilmiştir.

Akin'de 12 kadın, Beylikova'da 75 kadın, Cevizli'de 21 kadın, Çifteler'de 183 kadın, Doğançayır'da 33 kadın, Karaören'de 7 kadın, Kırka'da 50 kadın olmak üzere toplamda 381 kadın ile mülakat yapılmıştır. Anket soruları hazırlanırken ziyaretler sırasında elde edilen bilgiler ve kırsal alanda yaşayan kadınların karşılaştıkları sınırlılıklar göz önünde bulundurularak belediye temsilcileri, Ziraat Mühendisleri ve KEDV'in katıldığı toplantılarda tartışılarak oluşturulmuştur. Ek-1

de görüldüğü gibi anket toplamda 41 adet soru içermektedir ve bu sorular A; Demografik Özellikler, B; Yaşamla İlgili Sorular, C; kadının Günlük Uğraşları ve D; Kooperatifin Kurulması İle İlgili Düşünceler olarak dört alt başlıkta çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular biçiminde belirlenmiştir. A; Demografik özellikler altındaki sorular yaş, eğitim, medeni, aile sayısı, geliri, sosyal güvencesi, çalışıp çalışmadığı ve kooperatif üyesi olup olmadığı ile ilgili on beş adet sorudan oluşmaktadır. B; Yaşamla ilgili sorular altında, kadın sorunlarını belirlemek amacıyla dört adet sorulardan oluşmaktadır. C; Kadının günlük faaliyetlerini belirlemek amacıyla altı adet sorudan oluşmaktadır. D; Kooperatifin Kurulması İle İlgili sorular, kadınların kooperatif hakkındaki bilgisini ve düşüncelerini belirlemek amaçlı on altı adet sorudan oluşmaktadır. Anket soruları kolay anlaşılabilir, samimi ve basit bir anlatım dili kullanılarak hazırlanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA EVRENİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI

Her ilçe ve mahallenin kendi kaynakları diğer bir ifadeyle dinamikleri ile kalkınması, ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli rol oynar. Araştırmanın bu bölümü Eskişehir İli'ne bağlı olan Beylikova ve Çifteler İlçeleri; Akin, Cevizli, Doğançayır, Kırka ve Karaören Mahallelerinin mevcut tarım yapısını (Gıda Tarım Ürünleri ve Hayvansal Ürünler), arazi yapıları ve oranlarını, nüfusunu, kadın nüfusunu, sosyal yapısını (okul, sağlıkocağı vb.) ve ziyaretler sürecinde elde edilen bilgileri içermektedir. Belirlenmiş olan ilçe ve mahallelerde öncelikle durum tespitinin yapılarak demografik, ekonomik ve sosyal dinamiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda ilgili olan ilçe ve mahallelerin web sayfaları ziyaret edildi, muhtarları, kaymakamları, Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Temsilcileri ve Eskişehir Gıda ve Tarım İl Müdürlüğü Temsilcisi ile görüşerek bilgiler, veriler toplandı ve değerlendirildi. Bu değerlendirme sonucunda ilçe ve mahallelerin demografik, sosyal ve ekonomik yapıları tek tek ele alınmıştır.

Şekil 8. Eskişehir İlinin İlçe ve Mahalle Haritası

Kaynakça: Google Earth, 2017.

3.2.1. Akin Mahallesi

Akin mahallesi, Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine 30 km (25dakika) uzaklıkta olup, Eskişehir İl merkezinin Güney yönünde 47,5 km uzaklıktadır. Akin mahallesinde 100 hane bulunmakta ve toplam nüfus 260'tır. Toplam nüfusun %58'i (150 kişi) kadın, %42,3'ü (110 kişi) erkektir. Kadınların %89,3'ü (134 kişi) 18 yaş üstündedir (2017 Seçmen Listesi'nden alınmıştır).

Eskişehir'in Mahallesi olan Akin'nin, toplam arazisi 5.917 dekadır. Bunun %17,1'i sulu araziden, %82,8'de kıraç araziden oluşmaktadır. Akin'de bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri Tablo 2'de görülmektedir.

Akin Mahallesi'ndeki görüşmelerde, Tritikale'nin de üretildiği bilgisine ulaşılmıştır. Tritikale, buğday- çavdar melezinden ıslah çalışmaları sonucu elde

edilmiş ve fakir ve kurak tarım alanlarında verimi artırmak amacıyla geliştirilmiş bir üründür. Aynı zamanda protein oranı çok yüksek olan bu bitki, hayvanların beslenmeleri için de kullanılmaktadır (Topal ve ark., 2015). Akin Mahallesi'nin kıraç arazi oranının yüksek olması nedeniyle tercih edilen bir üründür.

Tablo 2: Akin Mahallesi Bitkisel Üretimi (2016)

AKİN MAHALLESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	120,239
BADEM	5,55
BUĞDAY	2922,4
CEVİZ	10
ÇAVDAR	6,4
ÇAYIROTU	14,625
DOMATES	2,551
MACAR FİĞİ	7,77
NOHUT	36,365
PATATES	5,739
SOĞAN (KURU)	3,599
ŞEKER PANCARI	78,5
YAPAY ÇAYIR MERA	6,287
YONCA	80,249
YULAF	10

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü, 2016.

Akin Mahallesinde 2017 yılı verilerine göre toplam 5.417 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %7.6'sı büyükbaş hayvan, %92,3'te küçükbaş hayvandır. Akin Mahallesi'nde Tüketim ve Balıkçılık kooperatifi olarak iki adet kooperatif bulunmaktadır. Akin Mahallesi'nde okul ve sağlık ocağı bulunmamaktadır. Çocuklar okul için mahallelerine yakın olan Kırka Mahallesine servisler ile gitmektedir.

Akin Mahallesi'nde, eskiden Yörük ve Türkmen aşiretlerinin yoğun olarak yaşadıklarından dolayı zili halısı dokumacılığı bakımından önemli merkezlerden biri olduğu belirtilmektedir (Bayraktaroğlu, 2011).

Akin Mahallesi Ziyareti

Birinci Ziyaret: Mahallenin muhtarı güler yüzle bir şekilde karşılayıp, ilgili bir şekilde davranmıştır. Mahalle kahvesinde muhtar ve erkekler ile sohbet edilmiştir. Projenin amacı anlatılıp, kadınlara nasıl ulaşılabileceği sorulmuştur ve randevu alınmıştır.

Şekil 9. Akin Mahallesi Kadınları İle Yapılan Sohbet Görüntüleri

Akin Mahallesi'nin yakında bulunan Eti Bor Maden İşletmesi'nin mahallede yaşayanları olumsuz yönde etkilediğini vurgulamışlardır. Bu olumsuzluklar;

- Bor İşletmesi öncesi ürettikleri ürünleri artık üretmediklerini ve tarımla uğraşanların kalmadığı,
- Arıcılık denemelerine rağmen başarılı (Eti Bor Maden İşletmesinden dolayı olduğundan düşünmekte) olamadıkları,
- Eti Bor İşletmesi'nin yaşamlarını tehdit ettiklerini düşünmelerine rağmen, iş imkânlarından dolayı itiraz edemediklerini ve şikâyetlerini nereye bildireceklerini bilemedikleri,
- Akciğer Kanserinin yaygınlaştığını düşündüklerini (Eti Bor Maden İşletmesinden dolayı) ancak bu durumun doğru olup olmadığını araştırmak için nereye başvurmaları gerektiğini bilemedikleri,

şeklinde ifade edildi.

Akin Mahallesi'nin yakınında bulunan Eti Bor Maden İşletmesi'nin çevreye verdiği zarardan dolayı bu mahallede tarım ile ilgili bir çalışma yapılmasının zor olduğu söylenebilir.

İkinci ziyaret sırasında kadınlar ile yapılan sohbetlerde, kadınların yapmak istedikleri etkinlikler aşağıdaki gibidir:

- Akin Mahallesi'ndeki küçükbaş hayvancılığının yüksek olmasıyla süt ürünlerinin üretimini yapan kadınların olduğu ve kadınlar ürettikleri sütü satamadıklarını ve mahalleye gelen aracılara düşük ücretle satmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Sütlerini araçılar ile değil de imkân dâhilinde kendilerinin satmak istediklerini ifade edildi. Bu bağlamda, mahallenin kalkınması için bu ürün üzerinden bir kooperatifin kurulması düşünülebilir.
- Kadınlar genelde ev içinde çalışabilecekleri işler istediklerini ve özellikle de makarna, mantı, un çorbası, turşu, reçel, pekmez vb. ev yapımı ürünleri yapabileceklerini ve satabilecekleri her şeyi de yapacaklarını vurguladı.
- Kadınlar hayvancılık ve dokumacılık konusunda eğitim almak istediklerini ancak eğitimin şehirde yapılmasının maliyetli olacağını vurgulayarak, kendi mahallelerinde yapılmasını istediklerini belirtti.
- Kadınlar sohbet edecekleri bir yerlerinin olmadığını ve bu yüzden sadece kadınların gidebileceği bir “*Kadın Kahvesi*” istedikleri ifade edildi.
- Sağlık Ocağı olmadığından şikâyet edildi.

3.2.2. Beylikova İlçesi

Sırasıyla, Frigyalılar, Traklar, Lidyalılar ve Romalıların hâkimiyeti altında kalan Beylikahır, 1064 yılında Selçuklu topraklarına katılmış, 1157 yılında Selçuklu İmparatorluğunun parçalanması sonucunda kurulan Beyliklerden Osmanlı Beyliğinin yönetimi altına girmiştir. Selçuklular döneminde büyük bir at yetiştirme merkezi olan ve bu sebeple ismi Beylikahır olan İlçe, 1890 yılında Dükkâncı Ali Ağa, Topçu Süleyman ve Halil Ağa tarafından bir yerleşim merkezi olarak kurulmuştur. 1930 yılında Bucak merkezi olmuş, 1955 yılında Belediye kurulmuş, 1985 yılında ismi Beylikova olarak değiştirilmiş ve 14 Temmuz 1987 tarihinde İlçe Merkezi statüsüne

kavuşmuştur. Eskişehir ilinin doğusunda, İl merkezine 76 Km uzaklıkta bulunan Beylikova İlçesi, Eskişehir-Ankara karayoluna 22 km. mesafededir. Deniz seviyesinden 756 m yüksekliktedir. 2016 yılı yıl sonu TÜİK verilerine göre 6091 kişi açıklanmıştır. Nüfusun yaklaşık %51'i kadın, %49'u erkektir. İlçede okur-yazar oranı % 98'dir. Nüfusun % 50'si ilkokul mezunu, % 10'u ilköğretim mezunu, % 30'u lise mezunu, % 8'i yüksek okul mezunudur (TÜİK, 2016).

Beylikova sınırları içerisinde 300.000 dekar tarım arazisi işlenmektedir. Bu miktarın yaklaşık 75.000 dekarı (%25) sulu arazi, 225.000 dekarı (%75) kıraç arazi vasfındadır. Sulu arazilerinin %45'i kanallardan, % 55'lik kısmı ise yeraltı sularından yararlanılarak sulanmaktadır. Tarım arazisinin her yıl yaklaşık %60-70'inde Hububat, % 2-3'ünde Yem Bitkileri, %20-25'inde diğer bitkilerin üretimi yapılmaktadır. Arazilerin her yıl yaklaşık %20-25'si Nadasa bırakılmaktadır. Beylikova ilçesinde ağırlıklı olarak sırasıyla Buğday, Arpa, Şekerpancarı, Yağlık Ayçiçeği, Haşhaş, Yonca, Fiğ, Silaj Mısır ekilişi yapılmaktadır. Ekilen-Dikilen diğer bitkiler ise ekonomik anlamda ciddi bir önem arz etmemektedir.

Tablo 3: Beylikova İlçesi Bitkisel Üretimi (2016)

BEYLİKOVA İLÇESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	2.179,79
AYÇİÇEĞİ	45,29
BUĞDAY	7052,34
FİĞ	193,75
HAŞHAŞ	78,04
KAYISI	1,57
MACAR FİĞİ	201,2
SİLAJ. MISIR	854,59
NADAS	4463,79
KURU SOĞAN	555,23
SUDAN OTU	6,87
YEM. BEZELYE.	106,6
YONCA	1767,83

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü, 2016.

Beylikova ilçesi ekonomisi tarım, hayvancılık ve ticarete dayalıdır. 2017 verilerine göre Beylikova ilçesinde toplam 11.489 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %14,6'sı büyükbaş hayvanlardan, % 85,4'ü ise küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Tarım ve hayvancılığın tüm çalışanlar arasındaki oranı %44 ticaretin oranı ise %31'i bulmaktadır. Son yıllarda hayvansal ürünlerin işlenmesine yönelik kurulan işletmeler ile sanayi alanındaki gelişmeler hızlanmış ve süt toplama sisteminin yaygınlaşması ile de ulaşımda gelişmeler olmuştur. İlçede sütün tarihi Beylikova'nın tarihi kadar eskidir. Bu yüzden de Beylikova İlçesi “Süt Diyarı” olarak bilinmektedir. Bu bölgede ki süt mandıraları Eskişehir Bölgesinde en eski mandıralar olup, bunlar: Aziz AYZAZ Süt Mandırası, Sabih AVŞAR Süt Mandırası, Sütçü Rahmi SALGANER Mandırası, Şevki-Ersin ÖZEL Mandıraları bulunmaktaydı. Daha sonra değişen teknoloji ile bu mandıralar kapanmış yerlerine modern süt fabrikaları kurulmuştur. İlçede iki tane kooperatif bulunmaktadır. Bunlar Tarımsal Hayvancılık Kooperatifi ve Süt Kooperatifidir (Zengince, 2016).

Beylikova İlçesi Ziyareti

Birinci Ziyaret: Beylikova İlçesinin kaymakamından randevu alınarak ilk ziyaret gerçekleştirilmiştir. İlçenin kaymakamı bizi güler yüzle karşılayıp, ilgili bir şekilde bizi dinlemiş ve çalışmamıza elinden geldiğince destek olacağını söylemiştir.

Şekil 10. Beylikova Kaymakamlığına Yapılmış Olan Ziyaret

Beylikova İlçesi Kaymakamı;

- İlçedeki arazilerin miras yolu ile çok parçaya bölündüğünü ve bu durumun üretim yapılması önünde bir engeli neden olduğunu,

- Gıda Tarım ve Hayvancılığın çok ilkel yöntemlerle yapıldığını ve çiftçilerin bilgi eksikliğinin olduğunu,
- Değişen iklim koşulları ve bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak, tarımdan verim almanın oldukça zor olduğunu,
- Kurulan kooperatiflerin çoğunun kapandığını, çünkü devlet tarafından takip edilmediğini, bir disiplin olmadığını,
- Genel olarak kurulan kooperatiflerin yönetiminin düşük gelirli hanehalkına bırakılmış olmasından dolayı sürdürülebilirliğin sağlanamadığını,
- İlçeyi ileride bekleyen ama farkında olmadıkları en büyük sorunun bölgedeki Uranyum ve Toryum olduğunu ve bunun ilerleyen zamanlarda hane halkının yaşam kalitesine büyük ölçüde zarar verebileceğini,

ifade edildi.

Şekil 11. Beylikova İlçe Pazarından Bir Görüntü

İkinci ziyaret: Beylikova İlçesinde kadınlarla yapmış olduğumuz sohbeti her hafta Salı günü kurulan ilçe pazarının olduğu gün gerçekleştirdik. Buradaki amacımız daha fazla üretici kadına ulaşmaktı. Pazarda görüştüğümüz kadınlardan öğrendiğimiz bilgiler ışığında, Eskişehir’de kurulan pazarlara da gitmek istediklerini ama pazar yeri kirası ve ulaşımın maliyetinin yüksek olması sebebi ile gidemediklerini ve bu pazara geldiklerini söylediler.

Beylikova İlçesi “Süt Diyarı” olarak bilinmekte ve ilçede süt ve süt ürünleri üzerine kooperatif bulunmaktadır. Ama kadınlar bu kooperatifte işveren konumunda değildir. Akin, Cevizli, Karaören ve Kırka mahallelerinde bulunan kadınlara göre Beylikova’daki kadınların farkındalıklarının fazla olduğu yorumlanabilir. Bu ilçede

girişimci kadına ulaşılabilir ve süt ürünleri üreten bir alanda kadın kooperatifi kurulabileceği düşünülebilir.

3.2.3. Cevizli Mahallesi

Cevizli Mahallesi, Eskişehir'in Seyitgazi ilçe merkezine 11 km (10dakika) uzaklıktadır ve Eskişehir İl Merkezinin Güneyinde olup 48 km uzaklıktadır. 1200-1350 rakım yüksekliktedir. İlk yerleşim yeri Gümüşbeldir. Çeşmelerin başında büyük ceviz ağaçları varmış, bu yüzden Cevizli ismini almış. Karasal iklim geçerlidir, kışlar çok sert, yazlar ise kavurucu sıcaktır. Cevizli mahallesinde toplam nüfus 757'dir. Toplam Nüfusun %51 (386 kişi) kadın, %49'u (371 kişi) erkektir. Kadınların %33'ü (256 kişi) 18 yaş üstündedir ve mahalle de toplam 230 hane bulunmaktadır (2017 Seçmen Listesi'nden alınmıştır).

Eskişehir'in Mahallesi olan Cevizlinin, toplam arazisi 13.183 dekadır. Bunun %008'i sulu araziden, %99'da kıraç araziden oluşmaktadır. Cevizli de bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri Tablo da görülmektedir. Cevizli Mahallesi'ndeki görüşmelerde, nohut üretildiği bilgisine ulaşılmıştır. Nohut, ülkemizde tarımı yapılan yemeklik tane baklagiller içerisinde kuru fasulye ve mercimekten sonra en fazla yetiştirilen bir bitkidir. Mercimekten sonra kuraklığa ve sıcaklığa en çok dayanan bitki olması, nohudu yarı-kurak ve kurak alanların en önemli bitkilerinden birisi yapmıştır. Derinlere inebilen kök yapısı ve kurağa dayanması nedeniyle, toprak seçiciliği yoktur. Hemen hemen her çeşit toprakta tarımı yapılabilir (Babaoğlu, 2003). Cevizli Mahallesinde karasal iklimin geçerli olması, yazların sıcak ve kurak geçmesi ve sulama imkânlarının da sınırlı olması nedeniyle, nohut bu bölgede tercih edilen bir üründür.

Tablo 4: Cevizli Mahallesi Bitkisel Üretimi (2016)

CEVİZLİ MAHALLESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	1089,79
AYÇİÇEĞİ	2.723
BUĞDAY	7482,09
FİĞ	11,198
MACAR FİĞİ	255,335
NOHUT	576,357
TRİTAKALE	25,34
YULAF	103,791

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü, 2016.

Cevizli Mahallesi'nde Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bulunmaktadır. Cevizli Mahallesi'nde sağlık ocağı bulunmamaktadır. Mahallede bir tane ilkokul bulunmakta ve faal taşınmalı eğitim yapılmamaktadır. Cevizli Mahallesinde 2017 yılı verilerine göre toplam 5.807 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %13'ü büyükbaş, %86,9'ü ise küçükbaşdır.

Cevizli Mahallesi Ziyareti

Birinci ziyaret: Cevizli Mahallesinin muhtarı ve köy kahvesinde bulunan erkekler ile sohbet edildi. Projenin amacı anlatılıp, kadınlara nasıl ulaşılabileceği soruldu. Mahallede kadınların büyük bir kısmının tarlalarda çalıştığı için kadınlara ulaşmamızın zor olduğu ifade edildi.

Mahalle kahvesinde yapılan sohbetler doğrultusunda:

- Cevizli Mahallesi'nde yetiştirilen ürünlerin, nohut, ceviz, kimyon, mercimek, mısır, ayçiçeği, aspirin (yağlık) ve badem olduğu,
- Cevizli Mahallesinin önceden nohut üretiminde ilk sıralarda yer aldığını ancak son yıllarda nohut üretiminin durduğunu ve üretimin Uşak İline kaydığını,
- 2005 yılına kadar nohut üretiminde ilk sıralarda yer aldıklarını, yılda 12.000-13.000 bin dekar nohut ekimi yaptıklarını ve nohut bölgesi olarak bilindiklerini, ama 2005 yılından sonra nohut olmamaya başladığını,

- Normal de her hane 20-50 ton arası nohut üretirmiş ama artık üretim durduğu için işsizliğin ortaya çıktığını, mahallelerinde son 3 yıldır krizin yaşandığını ve köyün gitgide fakirleşmesindeki en büyük etkenin nohut üretiminin durmasından kaynaklandığı,
- Nohut üretiminin neden durduğunu bilmediklerini, onlara göre eski sistemden yeni sisteme geçtikleri için, ilaçlamanın etkisi ile nohutlarda hastalık oluştuğu, Tarım İl Müdürlüğü'nün araştırmaları sonucunda, nohutlarda mantar hastalığının olduğu tespit edilmiş ama bir çözüm bulunamamış. Bu konuda Ziraat Mühendislerinin araştırma yapmasını istedikleri,
- En çok istedikleri nohut üretimi tekrar gerçekleştirebilmeleri ve tarım üzerine, nohut üzerine bir kooperatif in kurulmasını istedikleri,

ifade edildi.

Şekil 12. Cevizli Mahallesi Kadınları

İkinci ziyaret: Cevizli kadınları ile buluşabilmek için çalıştıkları tarlayı ziyaret ettik ve sohbetimizi gerçekleştirdik. Çalışma saatlerinde oldukları için işlerine çok engel olmamak için on-on beş dakika gibi çok kısa bir süre içerisinde görüşmemizi tamamladık. Buradaki kadınlar tarafından;

- Altı ay boyunca sabah altıdan akşam altıya kadar tarlada çalıştıkları,
- Tarlada fidan ekip (karacam), taş topladıkları,
- Günlük elli lira kazandıkları,

- Tarladan sonra akşam evlerine gittiklerinde de hayvan bakımı ve ev işleriyle uğraştıkları ifade edildi.

Görüşme yaptığımız diğer ilçe ve mahalleler içinde Cevizli mahallesinin kadınları kendilerine güveni olmayan, umutsuz ve hevesleri tükenmiş bir hal içerisindeydi. Cevizlinin fakir bir mahalle olması ve kadının iş yükünün oldukça ağır olması kadınları bu duruma sürüklemiş olabilir. Cevizli Mahallesi'nde eskiden üretilen nohutun tekrar üretilmesi gerçekleştirilirse nohut üretimi alanında bir kadın kooperatifinin kurulması düşünülebilir. Bu bağlamda kadınların işgücü piyasasında yer alması sağlanarak kendilerine olan güvenlerini tekrar kazanmalarına yardımcı olunabilir şeklinde yorumlanabilir.

3.2.4. Çifteler İlçesi

Çifteler İlçesi, Eskişehir il merkezinin Güneydoğusunda olup 68 km (1 saat 10 dakika) uzaklıktadır. İlçenin toplam nüfusu 15.297'dir. Toplam nüfusun %50'si (7.650 kişi) kadın, %50'si (7.647 kişi) erkektir. Kadınların %87,9'u (6.718 kişi) 18 yaş üstündedir (2017 Seçmen Listesi'nden alınmıştır).

Eskişehir'in ilçesi olan Çiftelerin, toplam arazisi 69.991 dekadır. Bunun %61,6'sı sulu araziden, %38,4'ü de kıraç araziden oluşmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri Tablo 5 'te görülmektedir.

Tablo 5: Çifteler İlçesi Bitkisel Üretimi (2016)

ÇİFTELER İLÇESİ	
ÜRÜN	Dekar
AYÇİÇEĞİ (ÇEREZ)	251,19
AYÇİÇEĞİ (YAĞLIK)	1723,57
BEZELYE	650,53
BİBER	1
NADAS	46,88
BUĞDAY	21309,43
ÇÖREK OTU	63,95
DOMATES	20,09
ELMA	12,4
FİĞ	72,54

HAŞHAŞ	109,802
HAVUÇ	103,8
ÇEREZ. KABAK	2548,55
KARPUZ	53,68
MACAR FİĞİ	252,81
MISIR	1405,99
MISIR(ÇEREZ)	576,16
MISIR(SİLAJ)	653,96
PATATES	175,6
FİDAN	30,68
NADAS	10468,52
NOHUT	58,59
KURU SOĞAN	155,7
Ş.PANCARI	6257,45
ARPA	7622,75

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü,2016.

Çifteler ilçesinde bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Çifteler İlçesine yaptığımız görüşmeler de temel tarım ürününün şeker pancarı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ülkemizde şeker pancarı tarımı, şeker pancarı üretimiyle geçimini temin eden yaklaşık 500 bin çiftçinin, diğer bir ifadeyle 3 milyon insanın yanı sıra tarım, hayvancılık yani yem, ilaç, et, süt, nakliye ve hizmet sektörleriyle de iç içe geçmiş durumdadır. Konu, tarım, tarımsal sanayi, işlenmiş temel gıda ürünleri ve istihdam gibi değişik dal ve konularda bir bütünlük teşkil etmektedir.

Şeker pancarı üretimi; bitkisel ve hayvansal üretimin gelişmesine, azami derecede endüstriyel girdiler kullanılmasına, toprakların fiziki yapıları ve ekolojik dengenin iyileşmesine katkı sağlamakta, kendinden sonra ekilecek ürünlerin verimlerini azami ölçüde arttırmaktadır. Alternatif tarım ürünleri olan ayçiçeğine göre 5, Buğdaya göre 20 kat daha fazla istihdam oluşturmakta, buğday ve ayçiçeğine göre ise 2 kat daha makineli tarımın yapılmasına olanak sağlamaktadır. Şeker alternatif ürünlere göre, dış pazar değeri ve tarıma dayalı sanayiler arasında verimlilik, kârlılık ve katma değer yönünden karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Tarım ve endüstri kesiminde yarattığı istihdam, alternatif ürünlerle kıyaslanamayacak kadar yüksek olup faaliyetine ayrıcalık ve etkin bir sosyal boyut kazandırmaktadır (Çalışkan, 2014).

Çifteler İlçesinde 2017 yılı verilerine göre toplam 23.788 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %9,9'u büyükbaş hayvan, %90,1'i ise küçükbaş hayvandır. İlçe de Anadolu Lisesi, Düz Lise, Sağlı Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi ve 2 tane de Ortaokul bulunmaktadır.

Çifteler İlçesi Ziyareti

Birinci Ziyaret: Çifteler ilçesine ilk ziyaretimizi gerçekleştirdiğimizde, ilgili Büyükşehir Belediye Temsilcileri ile görüşülüp, projenin amacı anlatıldı. Çifteler İlçesi ile ilgili bilgiler aktarıldı. Kadınlara nasıl ulaşılabileceği sorulmuş ve referandumdan sonra kadınlar ile görüşülmek üzere randevu alınmıştır.

Şekil 13. Çifteler İlçesi Ziyareti

Temsilciler ile yaptığımız sohbetler de Çiftelerde İlçesindeki kadınlar ile ilgili edindiğimiz bilgiler;

- Gelir seviyesi düşük kadınların Ağustos ayında gece saat 2-3'te bile tarlada çalıştıkları oldukça çalışkan olduklarını, eşlerinin gelir seviyesi yüksek olan kadınların ise çalışmadığı,
- Ekonomik durumu yetersiz olan kadınların, nisan ayından sonra pancar, patates kazmak için tarlaya mevsimlik işçi olarak gittikleri ve bir ay orada çalıştıkları,

- Çifteler İlçesi kadınlarının kurulması olası bir kadın kooperatifine sıcak bakacaklarını düşündükleri,
- İlçenin temel tarım ürününün şeker pancarı olduğunu ancak son zamanlarda pancar üretimi, tarım girdilerinin pahalı ve şeker kotalarının olması sebebi ile ekim alanı daralarak üretiminde düşüş yaşandığı,
- Şeker pancarı dışında, en çok yetiştirilen ürünlerin kabak çekirdeği, ayçiçeği yağı, arpa, buğday ve patates olduğu,
- Son 3-4 yıldan beri bezelye yetiştirilmeye başlandığını ve bezelye üretiminin çift ekim özelliğine sahip olduğunu, yani hemen arkasına başka bir ürün ekildiği zaman direk verim alınabildiği,
- Son dönemlerde tarım bazlı araziden havza bazlı üretim modeline geçiş yapıldığı,
- Toprak analizini hiç yaptırmadıklarını, nasıl yapılacağı ve maliyeti hakkında ilçe sakinlerinin bir şey bilmediği,
- Çifteler İlçesinin *ekmeğinin ve cantık isimli pidenin* meşhur olduğu,

şeklinde ifade edildi.

3.2.5. Doğançayır Mahallesi

Doğançayır Mahallesi'nin toplam nüfusu 888'dir ve 63 hane bulunmaktadır. Toplam nüfusun %48'i (426 kişi) kadın, %52'si (462 kişi) erkektir (TÜİK, 2016). Doğançayır Mahallesi, Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine 17 km (20 dakika) uzaklıktadır ve Eskişehir İl merkezinin Güneydoğusunda olup 50 km (55 dakika) uzaklıktadır.

Eskişehir'in Mahallesi olan Doğançayır'ın, toplam arazisi 52574 dekadır. Bunun %88'i sulu araziden, %12'si de kıraç araziden oluşmaktadır. Çifteler ilçesinden sonra, en çok dekara ve sulu araziye sahip olan mahalle Doğançayır'dır. Bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri arpa, buğday, macar fiği, ayçiçeği (yağlık-çerezlik), mısır, soğan, kimyon gibi ürünlerden oluşmaktadır ve aşağıdaki Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Doğançayır Mahallesi Bitkisel Üretimi (2016)

DOĞANÇAYIR MAHALLESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	3133,48
ASPİR	98,964
AYÇİÇEĞİ	9778,21
BEZELYE	4,375
BUĞDAY	13127,5
ÇİM	448,47
KİMYON	106,65
KUŞYEMİ	1401,39
MACAR FİĞİ	96,44
MISIR	2641,22
PATATES	200,03
SOĞAN	777,96
SUDANOTU	193,06
ŞEKER PANCARI	4269,29
YEM. BEZEL	249,54
YONCA	1138,22
YULAF	182,31

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü, 2016.

Doğançayır Mahallesinde 2017 yılı verilerine göre toplam 6.621 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %24,4'ü büyükbaş hayvan, %75,6'sı küçükbaş hayvandır. Doğançayır Mahallesi'nde kooperatif bulunmamaktadır. Mahalle de ilköğretim düzeyinde okul vardır ve faal taşımali eğitim yapılmaktadır. Sağlık Ocağı bulunmamak sağlık hizmeti için Seyitgazi ilçesine gidilmektedir.

Doğançayır Mahallesi Ziyareti

Doğançayır Mahallesi'ne yapılacak olan ziyaret ve kadınlar ile gerçekleştirilmesi düşünülen sohbet, araştırmanın gerek referandum gerekse ramazan ayma denk gelmesi gibi nedenlerden dolayı orada bulunan temsilciler ile zamanında irtibata geçilememesine ve ziyaretin gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Doğançayır Mahallesine kadınlara anket çalışması yapmak için bir defa gidilmiştir.

3.2.6. Kırka Mahallesi

Kırka mahallesi, Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine 29 km (30 dakika) uzaklıktadır ve Eskişehir il merkezinin Güney yönünde 72 km (1 saat 20 dakika) uzaklıktadır. Kırka mahallesinin toplam nüfus 3.231'dir. Toplam nüfusun %47,9'u (1.549 kişi) kadın, %52,1'i (1.682kişi) erkektir (TÜİK, 2016).

Kırka Mahallesinin, toplam arazisi 9.150 dekadır. Bunun %20,7'si sulu araziden, %79,3'ü de kıraç araziden oluşmaktadır. Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine bağlı olan Kırka mahallesinde bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7: Kırka Mahallesi Bitkisel Üretimi (2016)

KIRKA MAHALLESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	195,631
BUĞDAY	5260,31
DOMATES	3,44
KURU FASULYE	1,85,
ADİ FİĞ	0,42
KAVAKLIK	0,816
MACAR FİĞİ	11
NOHUT	5,348
PATATES	76,253
ŞEKER PANCARI	282,782
YONCA	22,151

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü,2016.

Kırka mahallesinde bir adet Sulama kooperatifi bulunmaktadır. Seyitgazi İlçesine bağlı Kırka Mahallesinde 2017 yılı verilerine göre toplam 4.127 baş hayvan vardır ve bu hayvanların %17,5'i büyükbaş, %82,5'i de küçükbaş hayvandır.

Kırka Mahallesi Ziyareti

Birinci Ziyaret: Seyitgazi ilçesinin Kırka mahallesine yapmış olduğumuz ziyaretler de mahallenin muhtarı ile ortak bir dil de konuşamadık. 20 yılı aşkın bir

süredir muhtarlık yapan ve belli bir yaşın üzerinde olan Kırka Mahallesi muhtarına bizim projemiz pek cazip gelmemiştir. Projenin amacı anlatılıp, kadınlara nasıl ulaşılabileceğimizi sorduğumuzda bize yol gösterecek cevaplar alamadık.

Şekil 14. Kırka Mahallesi Muhtarı ile Yapılan Görüşme

Ziyaretimiz sırasında muhtar ve odasında bulunan azasının anlattıkları bilgiler doğrultusunda edindiğimiz bilgiler;

- Kadınlar için Eti Bor Maden İşletmesinde, ilaç sanayide (deterjan) iş imkânı istedikleri,
- Kırka mahallesinin önemli bir el işi sanatı olan Zili Halısı'nın tekrar üretilmesinin sağlanmasını istedikleri,
- “Ağzı Açık” isimli yemeklerinin meşhur olduğu,
- Sosyal aktivite alanlarının olmamasından şikâyetçi oldukları,
- Eğitim problemi yaşadıklarını ve Meslek Yüksek Okulu istedikleri,
- Daha iyi bir eğitim almak için hane halkının şehir merkezlerine göç ettikleri,
- Eti Bor Maden İşletmesinden oldukça şikâyetçi oldukları, işletmeden yayılan kimyasal maddelerin sağlıklarını tehdit ettiğini, mahalle sakinlerinin hayvanlarının bu yüzden öldüğü,
- Ayrıca tüm maliyete kendilerinin katlandıklarını ama mahallenin hiçbir şekilde bu işletmeden getiri elde edemediklerini,
- Eti Maden İşletmeleri'nde çalışanların servisleri kullanarak Eskişehir'den geldiğini akşam olunca da gittikleri,

- Artık dışarıya göç vermek istemedikleri, servislerden rahatsız olduklarını bu yüzden de çalışanların kendi mahallelerinde yaşamalarını istedikleri,

şeklinde ifade edildi.

Zili halıları ve Ağzı Açık yemeği meşhur olan Seyitgazi'nin Kırka Mahallesi'nde, bu ürünleri üreten bir kadın kooperatifi kurulması düşünülebilir. Ancak ilk yapılması gereken işin, bu alanlarda bir farkındalık çalışmasının yapılması ve kadınlara ürünlerini nasıl üretmeleri gerektiği konusunda eğitimlerin verilmesinin sağlanması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

3.2.7. Karaören Mahallesi

Karaören Mahallesi'nin toplam nüfusu 588'dir. Toplam nüfusun %52,4'ü (308 kişi) kadın, %47,6'sı (280 kişi) erkektir (Seçmen Listesi, 2017). Karaören mahallesi, Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine 35km uzaklıktadır (30 dakika). Eskişehir il merkezinin Güney yönünde olup 76 km (1saat 4 dakika) uzaklıktadır ve rakımı 1060 metredir.

Karaören Mahallesi'nde 2017 yılı verilerine göre toplam 3.814 baş hayvan vardır. Bu hayvanların %16,8'i büyükbaş hayvan, %83,2'ü de küçükbaş hayvandır.

Tablo 8: Karaören Mahallesi Bitkisel Üretimi (2016)

KARAÖREN MAHALLESİ	
ÜRÜN	Dekar
ARPA	76,543
BUĞDAY	2120,44
ÇAVDAR	35,95
PATATES	8,414
SİLAJ. MISIR	7,75
Ş.PANCARI	19,597
YONCA	90,398
YULAF	31,107

Kaynakça: Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvan Müdürlüğü, 2016.

Karaören'de bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. Bitkisel üretim ürünleri yukarıda bulunan Tablo 8'de görüldüğü gibidir. Eskişehir'in Seyitgazi

ilçesinin mahallesi olan Karaören, toplam 3.398 dekar araziye sahiptir. Bunun %51,8'i sulu araziden, %48,2'si de kıraç araziden oluşmaktadır. Sulu arazi ve kıraç arazi oranlarının birbirlerine çok yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Karaören Mahallesi'nde sağlık ocağı bulunmamaktadır. Mahalle de İlköğretim düzeyinde okul bulunmaktadır ve faal taşınmalı eğitim yapılmamaktadır.

Karaören Mahallesi Ziyareti

Birinci Ziyaret: Karaören mahallesinin muhtarı bizi karşıladı ve yardımcı oldu. Mahallesindeki kadınların istihdam edilmeleri konusunda oldukça istekli ve heyecanlı olan muhtar, elinden gelen desteği vereceğini, mahallede bir kadın kooperatifi kurulmasını çok istediğini dile getirdi.

İkinci Ziyaret: Karaören muhtarının duyarlılığı çerçevesinde, kadınlara mahalle camisinin hopörleri ile duyuru yapılmıştır. Ziyaretimiz sırasında cami de Kuran Kursu'nda olan kadınlarımız kurslarını yarıda keserek bizi dinlemek için toplandılar ve çok dikkatli bir şekilde anlattıklarımızı dinlediler.

Şekil 15. Karaören Camisi'nde Kadınlar İle Buluşma

Karaören Mahallesi muhtarı ve mahalle sakinleri ile gerçekleştirdiğimiz sohbetler doğrultusunda edindiğimiz bilgiler aşağıda verilmiştir.

- Birinci geçim kaynakları hayvancılıktır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ile geçimlerini sağlamak ve bu hayvanların etinden sütünden yararlanarak temel besin ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

- Gıda Tarım'dan para kazanamadıklarını, toprak analizi yaptırmak istediklerini ama diğer yandan kimsenin toprak analizi yaptırmak için uğraşmadığı anlatıldı.
- Pancar ve patates ürünlerini yetiştirdiklerini ama ürünleri satamadıklarını ellerinde kaldığını bu yüzden de zarar ettikleri belirtildi. Karaören Mahallesi pazar alanı oluşturularak mahallede üretilen ürünlerin satışı sağlanabilir ve böylelikle bölgenin de kalkınmasına katkıda bulunulabilir.
- Organik seracılık fikrine sıcak baktıkları ifade edildi. Bu alanda bir kadın kooperatifi kurulabileceği düşünülebilir.
- Mahallenin yakınında bulunan Eti Bor Maden İşletmesi'nden kaynaklanan asit yüzünden çamların sarardığını, hayvanların öldüğünü söylediler.
- Mahalle sakinleri maliyeti kendilerinin çektiklerini ama karşılığında hiçbir getiri elde edemedikleri ifade edildi.
- Ölümün neden olduğunun, kanser riski olup olmadığının ilgili kişiler tarafından araştırılmasını istedikleri söylendi.
- Çok hızlı göç verdiklerini 10 sene içerisinde, 3 mahalleden 1 mahalleye düştüklerini ve bu durumdan endişe duydukları ifade edildi.

İkinci Ziyaret: Kadınlar ile yapılan sohbette, kadınların yapmak istedikleri etkinlikler aşağıdaki gibidir:

- Karaören Mahallesi'nde kadınlar süt, yoğurt, tereyağı gibi hayvansal ürünler üretip satmak istediklerini dile getirdi.
- Yakın mahalle olan Kümbet mahallesinden gelip çok ucuza sütlerinin alınıp daha pahalıya dışarıya satıldığından şikayetçi oldukları ifade edildi. Ama başka çareleri olmadıkları için mecburen çok ucuza sütlerini satmak zorunda kaldıklarını açıklıyorlar. Bu konuda bilgisiz olduklarını da kabul ediyorlar. Ürettikleri ürünleri satma ve pazar alanı konusunda çok büyük sıkıntı çektikleri ifade edildi. Kadınlar yol uzaklığından kaynaklanan yüksek maliyetler nedeni ile şehir merkezlerine gidemediklerini, kendi imkânları ile gitse bile kar elde edemedikleri için gitmeyi bıraktıklarını dile getirdi.

- Yeni Antalya yolu yapılacak olup, mahallenin yakınından geçeceği için kadınların burada dinlenme tesisi gibi bir çalışma alanı yapılması durumunda çalışmayı istedikleri ifade edildi.
- Mahallelerinde bulunan cami temizliği için dışarıdan temizlik şirketinin geldiğini ve bu durumdan oldukça rahatsız olduklarını, camiyi kendilerinin de temizleyebileceklerini ve bu sayede de para kazanabilecekleri ifade edildi.
- Para kazandığın zaman ne yapacaksın o parayla, nereye harcayacaksın şeklinde yönelttiğimiz sorulara verilen cevap tekti: *“Çocuklarımız için harcarız”* oldu.
- *“Sen kimsin?”* diye sorduğumuzda anlayabilen, cevaplandırabilen olmadı. *“Muhtarın annesiyim”, “yukarı köyün geliniyim”, “Allah’ın yarattığı bir kulum”* şeklinde cevaplar alındı.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

Araştırma Eskişehir İli'ne bağlı olan Beylikova ve Çifteler İlçeleri; Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören, Kırka Mahallelerinde yaşayan kadınların olası bir kadın kooperatifi kurulması durumundaki potansiyellerini belirleyemek ve ücretsiz aile işçisi durumda bulunan kadının iş gücü piyasasına kazandırarak kırsal kadınının güçlenmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bu bölümde yüz yüze uygulanan anket yöntemi ile elde edilen veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS Programına yüklenerek Bölüm 3'te ayrıntılı bir şekilde anlatılmış olan ilçe ve mahallelerin demografik, ekonomik ve sosyal yapıları, ilçe ve mahallelere yapılan ziyaretler sonucu elde edilen bilgiler ve gözlemler her bir mahalle ve ilçe için ayrı ayrı bilimsel ve sistematik olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme kadının demografik özellikleri (eğitim, yaş, medeni hal, hane sayısı ve büyüklüğü...), kadının göç ile ilgili düşünceleri, kadınların emek kullanma biçimleri ve kooperatif kurulmasına yönelik görüşleri biçimde ele alınmıştır.

4.1. KADINLARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

4.1.1. Yaş

Bu soru kırsal kesimin kalkınması ile kırsal kesimin hızla yaşlanan, eğitim seviyesi düşük, aktif nüfusunun hızla göç ettiği bir yapıya sahip olmasıyla ilişkili olduğundan sorulmuş ve belirtilen ilçe ve mahallelerin yaş gruplarına bakılmıştır (Ahlatçı, 2015).

Tablo 9: Kadınların Yaş Gruplarına Göre Sayıları

	18-30 yaş	30-50 yaş	50-60 yaş	60 üstü	Toplam
AKİN	4	6	1	1	12
BEYLİKOVA	18	36	16	5	75
CEVİZLİ	5	7	7	2	21
ÇİFTELER	91	62	27	3	183
DOĞANÇAYIR	3	16	6	8	33
KARAÖREN	0	3	4	0	7
KIRKA	12	33	5	0	50

Tablo 9'daki verilere göre; 18-50 yaş grubunda Akin de 10 kadın, Beylikova da 54 kadın, Cevzlide 12 kadın, Çiftelerde 153 kadın, Doğançayır da 19 kadın, Karaören de 3 kadın, Kırka da 45 kadın vardır. Karaören hariç ilçe ve mahalleler yaşları genç olan kadınlardan oluşmaktadır.

4.1.2. Eğitim Durumu

Eğitim, altyapı, sağlık gibi temel ihtiyaçlar devletin sınırlı olanakları nedeniyle kırsal kesimde yeterli düzeyde değildir. Bu bağlamda, kırsal kesimde yaşayan insanların, eğitim oranı ve demokratik katılım bilinç düzeyleri şehirlere oranla daha düşüktür. Bu da kırsal kalkınmanın önünde bir engel oluşturmaktadır (Çolakoğlu, 2007). Bu soru bu amaçla sorulmuştur.

Tablo 10'daki verilere göre; ilçe ve mahallelerde okula gitmemiş kadınların sayısı çok yüksek değildir. İlköğretimden mezun olan kadın sayısı yüksek olan ilçe ve mahalleler; Akin 8 kadın, Beylikova 34 kadın, Cevizli 14 kadın, Doğançayır 18 kadın, Karaören 6 kadındır. Buna karşılık Lise ve Meslek Lisesi düzeyindeki okullardan mezun olan kadın sayısı yüksek olan ilçe ve mahalleler Çifteler ve Kırka'dır; sırasıyla 95 ve 29'dur. Üniversite mezunu olan kadın sayısı oldukça düşüktür; Beylikova da 2 kadın, Çiftelerde de 6 kadındır.

Tablo 10. Kadınların Eğitim Düzeyleri

	Okula gitmemiş	İlköğretim	Lise	Meslek Lisesi	Üniversite
AKİN	1	8	2	1	0
BEYLİKOVA	8	34	11	18	2
CEVİZLİ	3	14	2	1	0
ÇİFTELER	4	57	44	51	6
DOĞANÇAYIR	2	18	7	5	0
KARAÖREN	1	6	0	0	0
KIRKA	2	16	7	22	0

Tablo 10'daki verilere göre; ilçe ve mahallelerde kalkınma için gerekli olan eğitim düzeyine sahip değildir. Ağırlıklı olarak İlköğretim ve Lise mezunu kadınlar bulunmaktadır.

4.1.3. Medeni Durumu

Kadınların evli ve çocuk sahibi olmaları işgücü piyasalarına katılmaları önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Gelenekselci rollerin getirdiği sorumluluklar ve toplumun kadının rolleri üzerindeki bakışı kadınları işgücü piyasasından uzak tutmaktadır. Bu durum bölgedeki potansiyel işgücü olan kadınları atıl kalmasına neden olarak kalkınmanın önünde bir engel oluşturmaktadır (Parlaktuna, 2010). Bu soru kadınların sosyal rolleriyle ne kadar ilişkili olduğunu ve çalışmak isterse zaman ayırıp ayıramayacağını belirlemek amacıyla sorulmuştur.

Tablo 11. Kadınların Medeni Durumları

	Evli	Bakar	Boşanmış	Dul
AKİN	11	1	0	0
BEYLİKOVA	56	13	0	6
CEVİZLİ	15	2	0	4
ÇİFTELER	104	51	2	22
DOĞANÇAYIR	25	1	0	7
KARAÖREN	5	0	0	2
KIRKA	50	0	0	0

Tablo 11'deki verilere göre; İlçe ve mahallelerde yaşayan kadınların büyük bir çoğunluğu evli kadınlardan oluşmaktadır. Bekar kadınların sayısı Çifteler merkezinde 51, Beylikova'da da 13 kadındır. Dul kadınların sayısı Çifteler merkezinde 22, Beylikova'da 6, Doğançayır'da 7, Cevizli de 4, Karaören'de 2'dir. Boşanmış kadınların sayısı sadece Çifteler de 2 kadındır.

4.1.4. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Bu soru kadının ailesinin kaç kişiden oluştuğunu belirlemek ve aile de yaşayan kişi sayısına göre kadının iş yükü ağırlığını yorumlayabilmek için sorulmuştur.

Tablo 12’de görüldüğü üzere, kadının kendisi dışında ailesindeki kişi sayıları yaş gruplarına göre gösterilmiştir. 0-17 bağımlı yaş grubunda Akin’de 1 kişi olan 2 kadın ve 2 kişi olan 1 kadın, Beylikovada 1 kişi olan 5 kadın ve 2 kişi olan 8 kadın ve 3 kişi olan 1 kadın, Cevizli de 1 kişi olan 2 kadın, 5 kişi olan 2 kadın, Çiftelerde 1 kişi olan 37 kadın, 2 kişi olan 37 kadın, 3 kişi olan 5 kadın, 4 kişi olan 2 kadın, 6 kişi olan 1 kadın, Doğançayırda 1 kişi olan 5 kadın, 2 kişi olan 2 kadın, Kırka da 1 kişi olan 5 kadın, 2 kişi olan 11 kadın, 3 kişi olan 5 kadın, 6 kişi olan 1 kadın bulunmaktadır.

65 yaş üstü bağımlı yaş gurubunda, 1 kişi olan Akin’de 2 kadın, Beylikova’da 4 kadın, Cevizli de 2 kadın, Çiftelerde 3 kadın ve Doğançayır’da 3 kadın vardır.

Tablo 12: Aile Sayılarına Göre Kadın Sayısı (0-17 yaş grubu)

	1 kişi	2 kişi	3 kişi	4 kişi	5 kişi	6 kişi	Toplam
AKIN	2	1	0	0	0	0	12
BEYLİKOVA	5	8	1	0	0	0	75
CEVİZLİ	2	0	0	0	2	0	21
ÇİFTELER	37	37	5	2	0	1	183
DOĞANÇAYIR	5	2	0	0	0	0	33
KARAÖREN	0	0	0	0	0	0	7
KIRKA	5	11	5	0	0	1	50

4.1.5. Hane Büyüklüğü

Bu soru kadının evde ne kadar iş yükü olduğu, çocuk ve yaşlı bakım sorumluluklarını yüklenip yüklenilmediğini belirlemek amacıyla sorulmuştur.

Tablo 13’te görüldüğü gibi, Akin’de evde yaşayan kişi sayısı 1 ile 3 arasında, Beylikova da çoğunlukla 1 ile 3 arasında olup 17 kadın ise 4 ile 8 kişi yaşadığını söylemiştir. Cevizlide 3 kadın evde 4 ile 6 arasında ve 13 kadın ise 1 ile 3 arasında kişinin yaşadığını, Doğançayır’da 19 kadın 1-3 kişi ve 10 kadın 4-8 kişi, Karaören’de 6 kadın 1-3 kişi, Kırka da 44 kadın 1-3 kişi aralığında olduğunu söylemiştir.

Tablo 13: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Kadın Sayısı

	0-17 yaş		18-65 yaş		65 yaş üstü
	1-3 kişi	4-6 kişi	1-3 kişi	4-8 kişi	1 kişi
AKİN	4	0	9	0	0
BEYLİKOVA	14	0	51	17	5
CEVİZLİ	2	3	13	4	2
ÇİFTELER	76	2	124	37	5
DOĞANÇAYIR	7	0	19	10	2
KARAÖREN	1	0	6	0	0
KIRKA	21	1	44	6	0

4.1.6. Kadınların Sosyal Güvenceleri Olup Olmadığı

Kadınların toplumun içerisinde yer almasında önemli bir gösterge olarak sosyal güvence kavramı yer almaktadır. Kırsal kesimdeki kadın çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bu nedenle ne geliri ne sosyal güvencesi ne de emekliliği vardır (Arıkan, 1988). Bu soru kadının bu yönüyle konumunu belirlemek amacıyla sorulmuştur. Kadınların sosyal güvencesi Tablo 14’de görüldüğü gibidir.

Tablo 14: Kadınların Sosyal Güvencesi Olup Olmadığı

	Yok	Kendimin var	Eşimin üzerinden var	Babamın üzerinden var
AKİN	1	1	10	0
BEYLİKOVA	10	31	30	4
CEVİZLİ	9	3	8	1
ÇİFTELER	9	69	97	8
DOĞANÇAYIR	2	7	24	0
KARAÖREN	2	0	5	0
KIRKA	5	4	41	0

Kırsal kadınına sorulan ne tür sosyal güvencen var sorusu, kadının sigortası varsa ne tür bir sosyal güvencesi olduğunu belirlemek ve bir önceki soruyu

doğrulamak amacıyla sorulmuştur. Sosyal güvence türü Tablo 15’de görüldüğü gibidir.

Tablo 15: Kadınların Sosyal Güvence Türü

	BAĞ KUR	SSK	Yeşil Kart	Özel sigorta	Diğer
AKİN	2	9	0	0	0
BEYLİKOVA	24	46	2	0	1
CEVİZLİ	7	7	1	0	1
ÇİFTELER	64	102	6	4	4
DOĞANÇAYIR	24	7	1	0	0
KARAÖREN	4	3	0	0	0
KIRKA	4	41	3	0	0

4.1.7. Kadınların Yapmak İstedikleri En Güzel Şey

Bu soru kadınların kendilerinin değerli olduklarını hissetmelerini farkına varmaları için sorulmuştur. Akin’de 12 kadından 9’u kendisi için bir şey yapmak istiyor (deniz görmek, ehliyet almak, iş kurmak, paraşütle atlamak, yüzmek) ve 2 kişi de iş sahibi olmak istemekte, Beylikova’da 74 kadından 55’i kendisi için bir şey istemekte (araba kullanmak, ev almak, okumak, deniz görmek, hacca gitmek) ve 6 kişi iş sahibi olmak istemekte, Cevizli’de 21 kadından 16’sı kendisi için bir şeyler yapmak istemekte (okumak, ev almak, tarımla uğraşmak) ve 9’u da iş sahibi olmak istemiştir. Çifteler’de 183 kadından 132’si kendisi için bir şey yapmak istemekte (okumak, deniz görmek, dünya turu yapmak, ev almak) ve 41’i iş sahibi olmak istediğini ifade etmiştir. Doğançayır’da 21 kadın kendi için bir şeyler istemekte (araba sürmek, yurtdışına çıkmak, ev almak, okumak) ve 5 kadın da iş sahibi olmak istediğini söylemiştir. Karaören’deki 7 kadından 3’ü ev almak, 2’si hacca gitmek, 1’i domates ekmek ve 1’i el işi yapıp satmak istemektedir. Kırka’daki kadınların 46’sı kendisi için bir şeyler istemekte (ev almak, dünya turu, hacca gitmek, okumak, organik bahçe, tatile gitmek, uçağa binmek, üniversite okumak) ve 10’u da iş sahibi olmak istediğini söylemiştir.

4.1.8. Kırsal Kadını Kendisini Ne Kadar Tanıyor?

Bu soru kadın kendisini ne kadar tanımlayabiliyor, kendisinin ne kadar farkında olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Ancak anketörün soruyu açıklamak amacıyla yönlendirmesi kişileri istenilen cevapların dışında tekrar eden cevaplar verdikleri ve bu yüzden de çoğu kadının kendisini tanımlayamadıkları düşünülmektedir.

4.2. KADINLARIN GÖÇ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Kırsal kesimin istihdam yaratamaması ve yaşam koşullarının iyi olmaması kırsal kesimde yaşayan kişilerin diğer bölgelere göç etmesine neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde, mahalle ve ilçelerde yaşayanların kızlarının o bölgede yaşayan kişilerle evlenmesini istemediklerini, daha iyi yaşam koşulları için kızlarının kentlerde oturmak üzere evliliklerine izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Bundan dolayı da hayvanı, tarlası ve bahçesi olup yüksek gelir elde eden erkekler evlenebilmek için kentlerde düşük ücretli işlerde çalışmayı tercih ettiklerini belirtilmiştir.

4.2.1. Kadınlara Göre Göçün Temel Nedenleri

Bu soruda, belirlenen ilçe ve mahalleler yaşayan kişilerin ne amaçla farklı yerlerde yaşadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Akin'de aile fertlerinin evin dışında farklı bir yerde yaşamalarının nedenini evlenmek için 3 kadın ve eğitim için 3 kadın olduğunu söylemişlerdir. Beylikova'da 33 kadın evlenmek için, 8 kadın iş, 5 kadın eğitim, 9 kadın diğer nedenlerden dolayı başka yerlerde yaşadığını belirtmişlerdir. Cevzlide 13 kadın iş için, 1 kadın daha iyi yaşam için, 2 kadında diğer sebepten dolayı, Çiftelerde iş için 31 kadın, evlenmek için 31 kadın, eğitim için 23 kadın, sağlık için 4 kadın, diğer nedenler için 61 kadın aile fertlerinin farklı bir yerde yaşadığını söylemişlerdir. Doğançayır'da iş için 9 kadın, evlenmek için 8 kadın, eğitim içinde 2 kadın, Karaören'de iş için 1 kadın ve evlenmek için 6 kadın, Kırka'da evlenmek için 8 kadın ve eğitim için 3 kadın aile fertlerinin farklı yerde yaşadığını söylemişlerdir.

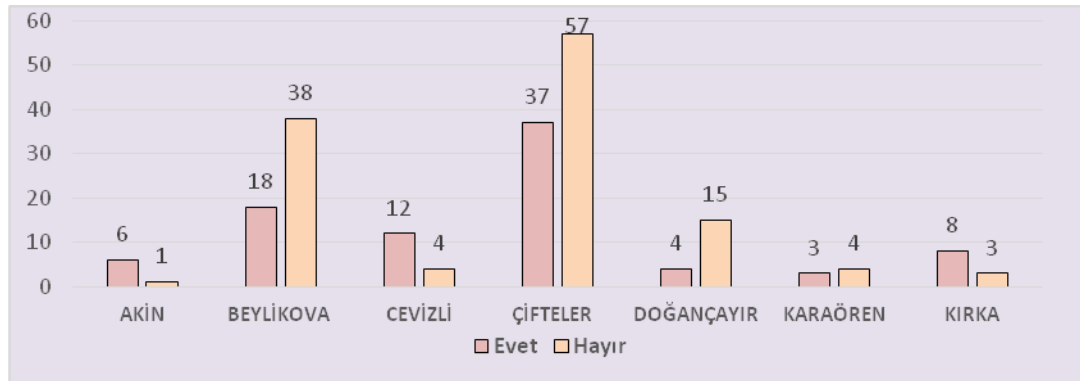
Tablo 16: Aile Fertlerinin Farklı Yerde Yaşama Nedenini Gösteren Kadın Sayısı

	İş için	Evlenmek	Eğitim	Sağlık	Daha İyi Yaşam	Diğer
AKİN	1	3	3	0	0	1
BEYLİKOVA	8	33	5	0	0	9
CEVİZLİ	13	0	0	0	1	2
ÇİFTELER	31	31	23	4	0	61
DOĞANÇAYIR	9	8	2	0	0	0
KARAÖREN	1	6	0	0	0	0
KIRKA	0	8	3	0	0	0
TOPLAM	63	89	36	4	1	73

4.2.2. Kadınların Göç Etmek İsteyip İstemedikleri

Bu soru kadınların başka bir yere göç etmek isteyip istemediklerini belirlemek amaçlı sorulmuştur. Şekil 16'da görüldüğü gibi; Akin'de yaşayan 12 kadından 6'sı evet 1'i hayır demiş, Beylikova'daki 75 kadından 18'i evet 38'i hayır ve 19 kadında cevap vermemiştir. Cevizli'de 21 kadından 12'si evet, 4'ü hayır ve 5'i de cevap vermemiş, Çifteler'de 183 kadından 37'si evet 57'si geri kalan 89 kişi cevap vermemiştir. Doğançayır'da 33 kadından 4'ü evet 15'i hayır ve 14'ü de cevap vermemiştir. Karaören'de 7 kadından 3'ü evet 4'ü hayır demiştir. Kırka da 50 kadından 8 kadın evet, 3 kadın hayır ve 39 kadın cevap vermemiştir. Cevap vermeyen kadınların aslında gitmek istediklerini ancak gidecek durumları olmadıklarından cevap veremedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 16. Kadınların Başka Yerde Yaşamak İsteyip İstemediği

4.3. KADINLARIN EMEK KULLANMA BİÇİMLERİ

Bu gruptaki sorular kadınların günlük yaşamını ne tür faaliyetler yaparak geçirdiklerini tespit etmek amacıyla sorulmuştur. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların olup olmadığı ve sosyal rolleri ne kadar üstlendiğini belirlenmesi amaçlanmıştır.

4.3.1. Aylık Ortalama Gelir

Kırsal kesimde tarıma dayalı bir ekonomin olması yoksulluğun önemli nedenlerinden biridir. Kırsal kesimdeki altyapının yeterli olmaması, sanayinin gelişmemesi, istihdam alanlarının yaratılamaması, üretim faktörlerinin yetersizliği gelir düzeyinin düşüklüğünün önemli sebeplerindedir.

Tablo 17. Aylık Ortalama Gelirleri

	Geliri yok	0- 500 TL	501- 1000 TL	1001- 1500 TL	1501- 3000 TL	3000 TL
AKIN	0	0	1	9	2	0
BEYLİKOVA	15	0	9	38	13	0
CEVİZLİ	7	5	2	7	0	0
ÇİFTELER	1	2	12	92	73	1
DOĞANÇAYIR	1	0	9	14	7	0
KARAÖREN	2	0	2	3	0	0
KIRKA	2	0	14	24	7	3

Tablo 17’de görüldüğü gibi, Akin’de ortalama 500-3000 TL arası gelire sahiptir ve 9 kişinin geliri ortalama 1000-1500 TL arasındadır. Beylikova’da ise geliri olmayan 15 kişi vardır, 47 kişi ortalama 1500 TL’nin altında gelire sahiptir ve 13 kişide ortalama 1500-3000 TL arası gelire sahiptir. Cevizli’de 7 kişinin geliri yoktur ve ortalama 1500 TL’nin altında bulunan 14 kişi bulunmaktadır. Çifteler’de 1 kişinin geliri yoktur, ortalama 1500 TL’nin altında 106 kişi, ortalama 1500-3000 TL arası 73 kişi ve 1 kişide ortalama 3000 TL’nin üzerinde gelire sahiptir. Doğancayır’da 1 kişinin geliri yoktur, 23 kişi ortalama 1500 TL’nin altında ve 7 kişide ortalama 1500-3000 TL arası gelire sahiptir. Karaören’de 2 kişinin geliri yoktur ve ortalama 1500

TL'nin altında 5 kişi bulunmaktadır. Kırka da 2 kişinin geliri yoktur, 38 kişi ortalama 1500 TL'nin altında, 7 kişi ortalama 1500-3000 TL arası ve 3 kişide 3000 TL'nin üzerinde gelir düzeyine sahiptir. Geliri hiç olmayan kadın sayısı en fazla Beylikova'dadır. Ayrıca, Çifteler de bir kişi, Kırka'da da iki kişinin geliri 3000 TL'nin üzerindedir.

4.3.2. Evde Para Kazanan Kişi

Bu soru kadınların gelirinin olup olmadığını belirlemek amaçlı sorulmuştur. Akin'de 1 kadın kendisinin, 9 kadın eşinin ve 2 kadın da eşi ile birlikte para kazandığını söylemiştir. Beylikova'da 13 kadın kendisinin, 32 kadın eşinin, 21 kadın eşi ile birlikte ve 4 kadın da anne ve babasının; Cevizli de 2 kadın kendisinin, 6 kadın eşinin, 7 kadın eşi ile birlikte, 4 kadın çocuklarının ve 2 kadın da anne ve babasının; Çifteler'de 45 kadın kendisinin, 78 kadın eşinin 20 kadın eşi ile birlikte, 20 kadın anne ve babasının ve 6 kadında çocuklarının; Doğançayır'da 23 kadın eşinin, 9 kadın eşi ile birlikte ve 1 kadında anne-babasının; Karaörende 1 kadın kendisinin, 6 kadının eşinin; Kırka da 2 kadın kendisinin, 41 kadın eşinin ve 7 kadında eşi ile birlikte para kazandığını söylemiştir.

Tablo 18: Evde Kim Para Kazanıyor?

	Ben	Eşim	Eşim ve Ben	Çocuklarım/ Torunlarım	Annem/ /Babam	Diğer
AKİN	1	9	2	0	0	0
BEYLİKOVA	13	32	21	0	4	5
CEVİZLİ	2	6	7	4	2	0
ÇİFTELER	45	78	20	6	20	14
DOĞANÇAYIR	0	23	9	0	1	0
KARAÖREN	1	6	0	0	0	0
KIRKA	2	41	7	0	0	0

4.3.3. Kadınların Gelirini Elde Ettikleri Faaliyet Alanları

Bu soruda belirlenen ilçe ve mahallelerde yaşayan kişilerin gelirlerini hangi faaliyetleri yaparak elde ettikleri öğrenilmek istenilmiştir. Kırsal kesimin dinamik yapısını belirlemek amacıyla sorulmuştur. Tablo 19’de görüldüğü gibidir.

Tablo 19: Kadınların Gelirini Elde Ettikleri Faaliyet Alanları

	Bitkisel Ürünler Üreterek	Hayvansal Ürünler Üreterek	Ev Yapımı Yiyecekler Yaparak	El İşi Yaparak	Çobanlık Yaparak	Diğer
AKİN	1	6	1	0	0	3
BEYLİKOVA	7	3	0	0	0	58
CEVİZLİ	5	13	1	0	1	2
ÇİFTELER	18	17	15	5	2	125
DOĞANÇAYIR	7	10	0	0	0	18
KARAÖREN	0	0	0	0	0	6
KIRKA	1	3	1	6	0	36

Diğer seçeneğini işaretleyen kadınların verdikleri cevaplar şöyledir: Akin’de 1 kişi kuaför, 1 kişi işçi bir kişide serbest meslek de çalışmaktadır. Beylikova’da 15 kişi emekli, 7 kişi esnaf, 9 kişi memur, 20 kişi özel sektörde ve 4 kişi da fabrikada çalışmaktadır. Cevizli’de 2 kişi tarım işçisi olarak çalışmakta, Çiftelerde 75 kişi özel sektörde, 28 kişi emekli, 10 kişi memur, işyeri sahibi 5 kişi, tarımda çalışan 3 kişi ve fabrikada çalışan 2 kişi bulunmaktadır. Doğançayır’da 6 kişi özel sektör, 11 kişi emekli ve 1 kişi de çiftçidir. Karaören’de 4 kişi emekli, hayvancılıkla uğraşan 1 kişi ve hiçbir şey yapmıyorum diyen de 1 kişi vardır. Kırka’da 2 kişi tarım işçisi, emekli 6 kişi, 16 kişi işçi, kamuda 1 kişi ve özel sektörde 10 kişi çalışmaktadır.

4.3.4. Gelirlerinin Yeterli Olup Olmadığı

Bu soruda ulaşılmak istenilen amaç, gelirini yeterli bulmayan kadınların ekstra bir gelire ihtiyaçları olup olmadığını belirlemek ve kooperatif kurulursa bu bir neden olarak düşünülmüştür. Tablo 20’de görüldüğü gibi yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bir tek Karaören’deki kadınlar gelirlerinden mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 20: Gelirlerinin Yeterli Olup Olmadığı

	Evet	Hayır
AKİN	3	9
BEYLİKOVA	36	37
CEVİZLİ	5	14
ÇİFTELER	62	119
DOĞANÇAYIR	13	20
KARAÖREN	6	1
KIRKA	20	30

4.3.5. Kadınların Para Karşılığı Bir Yerde Çalışıp Çalışmadığı

Bu soru kadının iş gücü piyasasında yer alıp almadığını belirlemek amacıyla sorulmuştur. Tablo 21’de görüldüğü gibi Akin’de 2 kadın çalışmaktadır, 1 kadın bankada ve diğeri de kuaför de çalışmaktadır. Beylikova’da 22 kadın çalışmaktadır, bu çalışan 7 kadının kendi işyeri bulunmaktadır, 2 kadın memur ve 13 kadın de özel sektörde çalıştığını söylemiştir. Cevizli’de çalışan kadın sayısı sıfırdır. Çifteler’de 63 kadın çalışmaktadır. Bu kadınların 36’sı özel sektörde, 11 kadın işyeri sahibi, 7’si kamu çalışanı, 1’i fabrikada ve 7’si de tarım alanında çalışmaktadır. Doğançayır’da 2 kadın özel sektörde, 1 kadın da kendi işinde olmak üzere toplam 3 kadın çalışmaktadır. Karaören’de kadınların hiçbiri çalışmamaktadır. Kırka’da 1 kadın kamuda, 2 kadın özel sektörde ve 2 kadında tarım alanında olmak üzere toplam 5 kadın çalışmaktadır.

Tablo 21. Para Karşılığı Çalışan Kadın Sayısı

	Evet	Hayır
AKİN	2	10
BEYLİKOVA	22	53
CEVİZLİ	0	21
ÇİFTELER	63	118
DOĞANÇAYIR	3	30
KARAÖREN	0	7
KIRKA	5	45

4.3.6. Kadınların Çalışmak İsteyip İstemedikleri

Tablo 22’de görüldüğü gibi çalışmak isteyen ve istemeyenlerin sayısı birbirine yakındır. Çalışmak isteyenler genellikle, ailelerine katkıda bulunmak, çocuklarına daha iyi bir eğitim sunabilmek, daha iyi bir yaşam ve ekonomik özgürlük gibi amaçlarlar çalışmak istemişlerdir. Akinde’ki kadınlar çocuklarına daha iyi bir yaşam ve evlerine katkı amaçlı çalışmak istediklerini, Beylikova’da evine katkıda bulunmak ve ekonomik özgürlük için çalışmak istediğini, Cevizli’de ekonomik bağımsızlık ve evine katkıda bulunmak, Çifteler’deki kadınlar kendi özgürlükleri için para kazanmaya istemişlerdir. Doğançayır ve Karaören’deki kadınlar eve katkı sağlamak için, Kırka’daki kadınlar ise ekonomik özgürlük ve eve katkı olsun diye çalışmak istediğini söylemiştir.

Tablo 22: Kadınların Çalışmak İsteyip İstemedikleri

	Evet	Hayır
AKİN	6	4
BEYLİKOVA	25	45
CEVİZLİ	10	11
ÇİFTELER	86	71
DOĞANÇAYIR	14	16
KARAÖREN	2	5
KIRKA	30	13

4.3.7. Evde Yapılan Harcamalara Kimin Karar Verdiği

Bu soru, kadının evdeki karar mekanizmasında ne kadar yer aldığını belirlemek amaçlı sorulmuştur ve Tablo 23’de görüldüğü gibidir.

Tablo 23: Evde Yapılan Harcamalara Kimin Karar Verdiği

	Ben	Eşim	Eşim İle Birlikte	Çocuklarım	Aile Büyükleri
AKİN	0	0	11	0	1
BEYLİKOVA	12	6	50	0	7
CEVİZLİ	4	5	9	1	2
ÇİFTELER	45	4	105	1	28
DOĞANÇAYIR	8	0	25	0	0
KARAÖREN	3	2	2	0	0
KIRKA	4	0	46	0	0
TOPLAM	76	17	248	2	38

4.3.8. Kadınların Bahçelerini Ekip Ekmediği

Kadınların günlük yaşamda ne kadar zamanını emek vererek ücretsiz olarak bahçesine ayırdığını belirlemek amaçlı sorulmuştur.

Tablo 24: Kadınların Bahçelerini Ne İçin Ektiği

	Evet				Hayır
	Günlük İhtiyaç İçin	Satmak İçin	Diğer	Toplam Evet	
AKİN	7	1	1	8	4
BEYLİKOVA	3	10	0	13	62
CEVİZLİ	2	1	0	4	17
ÇİFTELER	18	3	17	38	145
DOĞANÇAYIR	12	3	0	15	21
KARAÖREN	6	0	0	6	1
KIRKA	15	0	0	15	35

Tablo 24’de görüldüğü gibi Akin’deki evet diyen 8 kadının 7’si günlük ihtiyaçları için bahçesini ektiğini, Beylikova’da 13 evet diyen kadının 10’unun satmak için 3’ünün günlük ihtiyaçları için, Cevizli’de 4 evet diyen kadının 2’si günlük ihtiyaç, 1’i satmak için, Çifteler’de 38 evet diyen kadının 18’i günlük ihtiyaç, 3’i satmak için, Doğançayır’da 15 evet diyen kadının 12’si günlük ihtiyaç, 3’i satmak

için, Karaören’de 6 evet diyen kadının 6’sı da günlük ihtiyaçlarını karşılamak için ve Kırka’da 15 evet diyen kadının 15’i de günlük ihtiyaçlarını karşılamak için bahçelerini ettiklerini söylemişlerdir.

Kadınlara sorulan “bahçe ekiyorsan türü ve miktarı nedir?” sorusunun sorulmasındaki amaç, kadının ücretsiz aile işçisi olarak bahçesinde ne tür tahıllar, sebzeler ve meyveler ettiğini belirlemek ve ayrıca gıda tarımında kooperatif kurarken deneyiminin olup olmadığını belirlemesidir.

Akin’de tahıl türü ürünler ekmediklerini belirtmişlerdir, Beylikova’da 6’sı arpa, 8’i buğday olmak üzere 14 kişi tahıl ürünleri ekmektedir. Bunun 10 kişisi 0-10 dönüm ve 4 kişi de 10 dönüm üstü ekmektedir. Cevizli’de 2 kişi arpa ve buğday ekmektedir. Çifteler’de 3 kişi arpa, 2 kişi ayçiçeği, 2 kişi buğday ve 2 kişi de mısır ekmektedir. Bunların 6’sı 0-10 dönüm ve 3’ü de 10 dönüm üstü ekmektedir. Doğançayır’da 3 kişi arpa ekmektedir ve bunun 2’si 0-10 dönüm 1’i 10 dönüm üstüdür. Karaören’de 2 kişi arpa ve buğday ekmektedir, ekilen alan 0-10 dönümdür. Kırka’da ise 3 kişi buğday ekmektedir.

Akin kadını bahçesinde sebze olarak, domates, biber, salatalık, soğan, patates, pancar veya hepsini ekmektedir. Akin Mahallesi’nde toplam da 7 kadın biber, salatalık ve domates ettiğini söylemişlerdir. Beylikova kadını domates, fasulye, pancar ettiklerini ve ekilen alanın 20-60 dönüm olduğunu ifade etmişlerdir. Cevizli Mahallesi’nde biber, soğan ettiklerini ve ekilen alanın 1 dönümden az olduğunu belirtmişlerdir. Çifteler İlçesi’nde 1 salatalık, 19 kişi domates ekiyorlar ve 1 dönümlük alanı ekmektedirler. Doğançayır’da domates, salatalık, soğan ve biber ekilmekte ve alan 1 dönümden azdır. Karaören’de domates, salatalık, patates, fasulye veya hepsini eken vardır ve alan 1 dönümden azdır. Kırka mahallesinde domates ve soğan ekilmekte olup ekili alanın büyüklüğü azdır.

Meyve türüne baktığımızda, bahçesinde meyve yetiştirenlerin sayısı çok azdır. Akin ve Çifteler de çilek ve erik ekildiğini ifade etmişlerdir. Sadece Beylikova İlçesi’nde yemlik bitkisi yetiştirdiklerini söylemişlerdir.

4.3.9. Kadınların Hayvan Besleyip Beslemediği

Beylikova, Çifteler İlçeleri ve Cevizli Mahallesi'nin dışında kalan diğer mahalleler günlük ihtiyaçlarını karşılamak için hayvan beslediklerini söylemişlerdir. Beslenen hayvanlar içerisinde Küçükbaş hayvancılık yaygındır (Keçi, koyun vb).

Tablo 25: Kadınlar Ne İçin Hayvan Besliyor?

	Günlük İhtiyaç İçin	Satmak İçin	Diğer
AKIN	7	1	0
BEYLİKOVA	5	3	5
CEVİZLİ	8	10	5
ÇİFTELER	5	12	1
DOĞANÇAYIR	13	3	0
KARAÖREN	3	4	0
KIRKA	4	0	3

İlçe ve mahallelerde baktığımızda 10-100 baş arası Doğançayır ve Cevizli'de; 0-10 baş arası Çifteler ve Doğançayır'da, 100-300 baş arası da Beylikova ve Çifteler küçükbaş hayvan sayısının bulunduğunu görebiliriz. Büyükbaş hayvancılık da İnek ağırlıklıdır. Çifteler, Doğançayır, Beylikova ve Cevizli bölgelerinde sayı yüksektir. En fazla 1-10 baş arası hayvan sayısı Beylikova, Doğançayır, Cevizli ve Kırka da olduğunu görüyoruz. 10-100 baş arası Beylikova, Cevizli, Çifteler ve Doğançayır; 100-200 baş arası olanlar ise Çifteler ve Beylikova'dır. Kümes hayvanlarına baktığımızda ilk sırada Cevizli yer almaktadır. 1-10 baş arasında ağırlıklıdır. 10-25 baş arası Çifteler ve Doğançayır; 25-250 arası Kırka ve Karaören de kümes hayvancılığı (tavuk, kaz) yaygındır. Arıcılık yapan bir kişi Beylikova ilçesindedir. İpek böcekçiliği ise Çifteler ve Kırka Mahallelerinde yapılmaktadır.

4.3.10. Kırsal Kadınının Birgün İçinde Para Kazanmadan Yaptığı İşler

Bu soru kadınların günlük uğraşlarını ve para kazanmadan emeklerini nereye harcadıklarını belirlemek amaçlı sorulmuştur. Aynı zamanda kooperatif kurulursa zamanlarının olup olmayacağını belirlenmek için sorulmuştur.

Kadınlar kırsal kesimde tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ev içi tüketime yönelik ev işleri, çocuk yaşlı bakımı gibi emek gücü gerektiren alanlarda

karşılıksız emek harcamaktadırlar. Kırsal kesimde yoksul hanelerin dayandığı kadın emeğine dayanarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Kırsal kadınının karşılıksız olarak harcadığı emeği kadınların yoksulluğu erkeklere oranla daha fazla yaşamasına neden olmaktadır. Ekonomik kaynaklara ve devletin ürettiği hizmetlere eşit bir şekilde ulaşamamaktadırlar. Hane içindeki emeklerinin görünmez ve bir değerinin olmaması kadının yoksulluğunu daha da arttırmaktadır (Eştürk ve Kılıç, 2016). Tablo 26’da görüldüğü gibidir.

Tablo 26: Kadınların Bir Gün İçinde Para Kazanmadan Yaptığı İşler

	Çocuklar ıma bakıyor m	Yaşlılar a bakıyor um	Yemek yapıyor um	Çamaşı r yıkıyor um	Bulaşık yıkıyor um	Hayvanl ara bakıyor um	Tarlada çalışıyor um	El işi örgü dikiş yapıyor um
AKİN	9	1	12	9	12	9	2	3
BEYLİKO VA	21	8	71	49	69	8	4	28
CEVİZLİ	10	8	29	19	19	16	5	5
ÇİFTELER	58	9	149	75	152	13	0	31
DOĞANÇA YIR	11	1	32	19	31	9	2	19
KARAÖRE N	0	0	7	7	7	3	2	2
KIRKA	35	2	50	35	50	7	2	40

4.3.11. Kadın Olmanın Zor Olup Olmadığı

Bu soru kadınların “kadın sorunları” konularının farkında olup olmadıklarını belirlemek amaçlı sorulmuştur. Ayrıca kooperatife üye olup olmayacaklarını anlamak amacıyla, sosyal rollerinin farkında olup olmadıkları tespit etmek için sorulmuştur. Neden zor olduğunu da, bütün işleri kadınların yaptığını, kadın erkek eşitliğinin olmadığını, toplum baskısının olduğunu, erkeğe bağımlı bir yaşamları olduğunu, istediklerini yapamadıklarını, eğitim düzeylerinin düşük olduğunu ve tek başına karar veremediklerini, sosyal güvencelerinin olmadıkları şeklinde tanımlamışlardır.

Tablo 27: Kadın Olmak Zor Mu?

	Evet	Hayır
AKİN	8	2
BEYLİKOVA	63	12
CEVİZLİ	18	3
ÇİFTELER	153	15
DOĞANÇAYIR	30	3
KARAÖREN	5	2
KIRKA	48	2

Akin'deki evet diyen kadınların 4'ü eğitim düzeylerinin düşük olduğunu, 3'ü eşitsizlik olduğunu ve 1'i sosyal güvencesinin olmadığını belirterek kadın olmanın zor olduğunu söylemişlerdir. Beylikova'daki kadınların 41'i bütün iş yükünün kadınlarda olduğunu, 6'sı toplum baskısı olduğunu ve 16'sı da kadın erkek eşitliğinin olmadığını vurgulamıştır. Cevizli'deki evet diyen kadınların 3'ü ekonomik özgürlüğünün olmadığını, 2'si eşitsizliğin olduğunu ve 13'ü de bütün iş yükünün kadınlarda olduğunu söylemiştir. Çifteler'deki kadınların 50'si iş yükünün kadınlarda, 13'ü erkek baskısı olduğu, 3'ü şiddet gördüğünü, 2'si eğitim düzeyinin düşük olduğunu, 10'ü toplum baskısı ve 42 kişi eşitsizlik olduğundan, 2'si de iş olmadığından kadın olmak zordur demiştir. Çifteler'de 36 kadın bu soruyu cevaplamamıştır. Doğançayır'da 6 kadın eşitsizlikten, 3 kadın toplum baskısından, 20 kadın da köyde kadınların iş yükünün fazla olduğunu söylemiştir. Karaören'de 2 kadın ağır iş yükü, 2 kadın eşitsizlik ve 1 kadında tek kaldığında zor olduğunu söylemiştir. Kırka da ise evet diyen 48 kadın bulunmaktadır ve bu kadınların 5'i erkek egemen, 4'ü eşitsizlik ve 39'u da ağır kadın iş yükü yüzünden diye cevap vermişlerdir.

4.4. KADINLARIN KOOPERATİF KURULMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Bu grupta sorulan sorularda belirlenmiş olan ilçe ve mahallelerdeki kadınların kooperatif kurulup kurulmaması konusundaki düşüncelerini, hangi alanda kurulacağı, üye olup olmayacakları, ürünlerini nasıl satmayı düşündükleri vb. soruları içermektedir.

4.4.1. Kooperatife Üye Olan Kadın Sayısı

Kırsal kalkınmanın önemli bir göstergesi olan kooperatiflere üye olup olmadıklarını belirlemek amaçlı sorulmuş ve Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28: Kooperatife Üye Olan Kadın Sayısı

	Evet	Hayır
AKİN	1	11
BEYLİKOVA	1	67
CEVİZLİ	2	17
ÇİFTELER	4	151
DOĞANÇAYIR	0	33
KARAÖREN	0	7
KIRKA	1	49

4.4.2. Kırsal Kadını Kooperatif Kurulsa Üye Olmak İster Mi?

Bu soruya, Tablo 29’da görüldüğü gibi, Karaören ve Cevizli mahalleleri dışında kalan ilçe ve mahalleler de yaşayan kadınların çoğunluğu “evet” demiştir.

Tablo 29. Kooperatif Kurulsa Üye Olmak İster Misiniz?

	Evet	Hayır
AKİN	11	1
BEYLİKOVA	39	36
CEVİZLİ	7	14
ÇİFTELER	118	65
DOĞANÇAYIR	19	14
KARAÖREN	2	5
KIRKA	35	15

Kooperatif üyesi olmak isteyen kadınlar ile olmak istemeyen kadınların verdikleri cevaplar Tablo 30 ve Tablo 31’ de görüldüğü gibidir. Akin Mahallesi’nde 11 kadın evet 1 kadın hayır demiştir. 11 kadının 5’i ekonomik açıdan bağımsız olmak, 4’ü para kazanmak için, 1’i de aile ihtiyaçlarını karşılamak için ve 1’i çocuklarına bakmak için istediklerini, hayır diyen 1 kadın da zamanının olmadığını belirtmiştir. Beylikova’da 39 kadın evet 36 kadın hayır demiştir. 39 kadının 15’i

ekonomik açıdan bağımsız olmak, 8'i para kazanmak için ve 5'i iş yaşamına katılmak için, 4'ü çocuklarına bakmak, 4'ü aile ekonomisine katkıda bulunmak ve 2'si de insanlar ile iletişim kurmak için istediklerini, hayır diyen kadınlar ise yeterli bilgin ve zamanım yok şeklinde cevaplamışlardır. Cevizli'de 14 kadın kooperatif kurulma üye olmak istemediğini söylemiştir ve bu kadınların 3'ü ekonomik açıdan bağımsız olmak, 2'si para kazanmak, 1'i aile ihtiyaçlarını karşılamak ve çocuklarına bakmak için demiştir. 6 kadın yeterli bilgin yok, 3 kadın zamanım yok, 2 kadın yaşlıyım, 1 kadın çocuk bakıyorum, 1 kadın ev işleri yoğun, Çifteler'de 65 kadın hayır 118 evet demiştir. 82 kadın ekonomik açıdan bağımsız olmak, 14 kadın para kazanmak, 10 kadın insanlarla iletişim kurmak, 3 kadın çocuklarına bakmak, 6 kadın aile ihtiyaçlarını karşılamak, 1 kadın da iş yaşamına katılmak için, Doğançayır'da 14 kadın hayır 19 kadın evet demiştir. 11'i ekonomik açıdan bağımsız olmak için, 2'ser kadın para kazanmak, iş yaşamına katılmak ve insanlarla iletişim kurmak için, hayır diyenlerin 11'i yeterli bilgin yok, 1 kadın da ev işleri ile zor olduğunu söylemiştir. Karaören'de 5 kadın hayır demiştir ve evet diyen 2 kadından biri para kazanmak diğeri ise iş yaşamına katılmak için, hayır diyenlerin 4'ü yeterli bilgin yok ve 1'i de çevrenin olumsuz bakışı olarak belirtmiştir. Kırka'da 35 kadın evet 15 kadın hayır demiştir. Evet diyenlerin 14'ü ekonomik açıdan bağımsızlık 13'ü para kazanmak için, 4'ü iş yaşamına katılmak, 3'ü çocuklarına bakmak ve 1'i aile ihtiyaçları için evet demiştir. Hayır diyen 15 kadından 8'i zamanım yok ve 6'sı da yeterli bilgin yok cevapları verilmiştir.

Tablo 30. Kooperatif Üyesi Olmak İsteyen Kadın Sayıları

	Para kazanmak için	Aile ihtiyaçlarını karşılamak için	Ekonomik açıdan bağımsız olmak için	İnsanlarla iletişim kurmak için	İş yaşamına katılmak için	Çocuklarına bakmak için
AKİN	4	1	5	0	0	1
BEYLİKOVA	8	4	15	2	5	4
CEVİZLİ	2	1	3	0	0	1
ÇİFTELER	14	6	82	10	1	3
DOĞANÇAYIR	2	0	11	2	2	0
KARAÖREN	1	0	0	0	1	0
KIRKA	13	1	14	0	4	3

Tablo 31: Kooperatif Üyesi Olmak İstemeyen Kadın Sayıları

	Yeterli Bilgi Yok	Çalışan Kadına Çevrenin Olumsuz Bakışı	Ev İşleri İle İş Kadınlığını Birlikte Yürütemem	Çocuk/Yaşlı Bakıyorm, Yürütemem	Zaman Yok	Diğer	Eşim İstemez	İstemem	Yaşlıyım
AKİN	0	0	0	0	1	0	0	0	0
BEYLİKOVA	9	0	2	0	4	0	1	2	2
CEVİZLİ	6	0	1	1	3	0	0	0	2
ÇİFTELER	47	1	0	0	11	1	0	0	0
DOĞANÇAYIR	11	0	1	0	0	0	0	0	0
KARAÖREN	4	1	0	0	0	0	0	0	0
KIRKA	6	0	0	0	8	0	0	0	0

4.4.3. Kadınların Para Kazanmak İçin Öğrenmek İstedikleri Faaliyet Alanları

Bu sorunun sorulmasındaki amaç, kadınların kooperatif kurulmadan önce ne alanda eğitim istediklerini belirlemek amaçlı sorulmuştur. Akin Mahallesi'nin en çok istediği şey hayvansal ürünler olan peynir, tereyağ ve yoğurt yapmaktır. Doğançayır'da "Diğer" seçeneğinde yer alan 1 kadın kültür mantarının nasıl yetiştirildiğinin eğitimini almak istemektedir. Kadınların hangi ürünleri yapmasını öğrenmek istedikleri Tablodaki 32'deki gibidir.

Tablo 32: Para Kazanmak İçin Öğrenilmek İstenilen Faaliyet Alanları

	Peynir/Tereyağı/Yoğurt yapımını	İğne oyası/Keçe/Patik yapımını	Halı/Kilim dokumasını	Yemek yapmasını	Biçki-Dikiş öğrenme	Takı yapma	Diğer
AKİN	7	2	1	0	1	1	0
BEYLİKOVA	15	6	8	11	4	4	0
CEVİZLİ	10	0	2	1	3	0	2
ÇİFTELER	52	25	24	12	3	12	5
DOĞANÇAYIR	6	1	4	5	3	1	2
KARAÖREN	4	0	0	0	0	0	3
KIRKA	5	12	7	0	11	3	6

4.4.4. Kadınlar Hangi Alanda Kooperatif Kurulmasını İster?

Bu sorunun sorulmasındaki amaç, olası bir kadın kooperatifinin kurulması durumunda, hangi alanda kurulacağı, ne tür eğitimlerin verileceği, dinamikleri belirlemek amacıyla sorulmuştur ve Tablo 33'de gösterilmiştir.

Tablo 33: Kadınlar Hangi Alanda Kooperatif Kurulmasını İster?

	Bitkisel ürünler	Hayvansal ürünler	El sanatları	Ev yapımı ürünler
AKİN	1	6	4	1
BEYLİKOVA	6	17	15	10
CEVİZLİ	3	10	2	1
ÇİFTELER	33	32	47	20
DOĞANÇAYIR	5	6	4	1
KARAÖREN	0	4	0	0
KIRKA	1	8	30	4

4.4.5. Kadınların Eğitim Almak İstedikleri Yer

Bu soru bir önceki soru ile bağlantılı olarak sorulmuştur ve olası bir kadın kooperatifi kurulacak olduğunda kadınların eğitim almak istedikleri kursların tespit edilmesini sağlamak amaçlı sorulmuştur. Tablo 34'de görüldüğü gibidir.

Tablo 34: Kadınların Eğitim Almak İstedikleri Yer

	Özel kurs	Belediyenin kursları	Halk eğitim merkezi kurslarına katılarak	İş-Kur'un kurslarına katılarak	Açık öğretim/meslek lisesi okuyarak	Diğer
AKİN	0	1	8	1	1	1
BEYLİKOVA	2	7	27	11	0	2
CEVİZLİ	0	6	5	3	0	1
ÇİFTELER	22	40	57	10	1	0
DOĞANÇAYIR	0	8	12	1	0	0
KARAÖREN	0	3	2	0	0	0
KIRKA	4	4	33	3	0	2

4.4.6. Kooperatif Kurmak Ve/Veya Üye Olmak İsteyen Kadınların Destekçileri

Bu soru olası bir kadın kooperatifi kurulduğunda, kadının maddi ve manevi açıdan desteğinin olup olmadığını belirlemek için sorulmuştur. Tablo 35’de görüldüğü gibidir.

Tablo 35. Kooperatif Kurmak Ve/Veya Üye Olmak İsteyen Kadınların Destekçileri

	Eşim	Annem/Babam	Çocuklarım	Diğer
AKİN	10	1	0	0
BEYLİKOVA	30	6	5	7
CEVİZLİ	8	2	3	3
ÇİFTELER	59	51	17	5
DOĞANÇAYIR	19	1	1	1
KARAÖREN	4	0	2	0
KIRKA	39	0	0	5

4.4.7. Kooperatif Kurmak Ve/Veya Üye Olmak İsteyen Kadınların Karşılaşabileceği Sınırlılıklar

Bu soru da belirlenen ilçe ve mahallelerdeki kadınların kooperatif üyesi olduklarında neleri sorun ve engel olarak düşündüklerini belirlemek amaçlı sorulmuştur.

Tablo 36. Kooperatif Üyesi Olmak İsteyen Kadınların Karşılaşabileceği Sınırlılıklar

	Eşim izin vermez	Eğitim seviyesi düşük	Param yok	Kendime Güvenim yok	Aile büyükleri izin vermez	Çocuk / Yaşlı bakımı	Ev işleri yoğun	Çevre iyi gözle bakmaz	Yaşlı Yım
AKİN	1	6	1	0	0	0	0	0	0
BEYLİKOVA	5	3	7	1	0	0	0	1	1
CEVİZLİ	4	2	5	0	0	2	2	1	0
ÇİFTELER	2	5	11	7	5	3	3	3	0
DOĞANÇAYIR	1	0	1	0	0	2	0	0	0
KARAÖREN	0	0	2	1	0	0	1	1	0
KIRKA	0	0	5	0	0	0	0	0	0

Akin'deki kadınlar eğitim seviyesinin düşük kaldığını belirtmiştir. Beylikova'daki kadınların 7'si param yok, 5'i eşim izin vermez, 3'ü eğitim seviyem düşük kalır, 1'er kadın da kendime güvenmiyorum, yaşlıyım ve çevre iyi gözle bakmaz şeklinde ifade etmişlerdir. Cevizli'de 5 kadın param yok, 4 kadın eşim izin vermez, 2'ser kadın da eğitim seviyem düşük, vaktim yok, 1 kadın de çevre iyi gözle bakmaz şeklinde ifade etmiştir. Cevizli'de diğer diyen 2 kadından biri sağlık problemi diğeri ise vaktinin olmadığını söylemiştir. Çifteler'de 11 kadın param yok, 5 kadın eğitim seviyem düşük kalır ve aile büyükleri izin vermez, 2 kadın eşim izin vermez, 3'er kadın çocuk-yaşlı bakımı ve çevre iyi gözle bakmaz demişlerdir. Çifteler'de diğer seçeneği işaretleyen kadınlar memurum, engelim yok diye cevaplar vermişlerdir. Doğançayır'da 2 kadın yaşlı ve çocuk bakıyorum, 1'er kişide param yok ve eşim izin vermez demişlerdir. Diğer seçenekte, kadınlar istemediklerini söylemişlerdir. Karaören'de 2 kadın param yok, 1'er kadın, kendime güvenmiyorum, ev işlerim yoğun, çevre iyi gözle bakmaz demiştir. Diğer seçenektekiler engel yok demişlerdir. Kırka'daki kadınlar parasının olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer seçeneği işaretleyen 10 kadın da bir engelinin olmadığını söylemişlerdir.

4.4.8. Kırsal Kadınının Kooperatif Konusunu Ne Kadar Bildiği

Bu soru kooperatif gibi kurumların kurulması ile ilgili ve özel ve kamunun verdiği destekler hakkında bilgilerden kadınlarının haberlerinin olup olmadığı belirlenmek amacı ile sorulmuştur. Tablo 37'de görüldüğü gibi, evet yanıtına karşılık hayır yanıtı anlamlı bir farkla seçilmiştir.

Tablo 37: Kırsal Kadınının Kooperatif Konusunu Ne Kadar Bildiği

	Evet	Hayır
AKİN	1	11
BEYLİKOVA	18	56
CEVİZLİ	1	20
ÇİFTELER	66	96
DOĞANÇAYIR	7	18
KARAÖREN	0	7
KIRKA	19	31

Kooperatif hakkında bilgisinin olduğunu söyleyen kırsal kadınına sorulan “Nereden haberin oldu?” sorusu ile kooperatif kurumu ile ilgili bilgileri hangi kanallar aracılığıyla öğrendikleri belirlenmek istenilmiştir ve bu kanalların geliştirilmesi amacıyla sorulmuştur. Tablo 38’de televizyonun önemli bir kanal olduğu görülmektedir. Diğer seçeneklerde yakın akrabalar ve arkadaşlar olarak belirtilmiştir.

Tablo 38: Kooperatif Konusunu Kadınların Nerden Öğrendiği

	Televizyon	Dergi	Gazete	Internet	Köyde yapılan toplantılar (eğitimler)	Diğer
AKİN	2	0	1	0	0	0
BEYLİKOVA	15	0	3	2	0	1
CEVİZLİ	1	0	0	0	6	0
ÇİFTELER	46	0	0	27	0	4
DOĞANÇAYIR	7	2	0	1	0	0
KIRKA	16	0	0	0	0	3

4.4.9. Kadınlara Verilen Desteğin Yeterli Olup Olmadığı

Bu soru kooperatif kurmada ki finansal desteğin kadınlara göre yeterli olup olmadığı hakkındaki düşüncelerini belirlemek amaçlı sorulmuştur. Tablo 39’da görüldüğü gibi, Akin’deki 5 kadın yeterli olmadığını, Beylikova’da 28 kadın, Cevizli’de 9 kadın, Çifteler’de 101 kadın, Doğançayır’da 16 kadın, Karaören’de 2 kadın, Kırka’da 16 kadın ve aynı zamanda da 2 kadın verilen desteklerin genişletilmesi gerektiği düşüncelerini eklemişlerdir.

Tablo 39: Kadınlara Verilen Desteğin Yeterli Olup Olmadığı

	Bilgim Yok	Çok Değil	Evet	Genişletilmeli	Hayır
AKİN	0	0	1	0	5
BEYLİKOVA	0	0	0	0	28
CEVİZLİ	0	0	0	0	9
ÇİFTELER	0	3	2	0	101
DOĞANÇAYIR	1	0	1	0	16
KARAÖREN	0	0	1	0	2
KIRKA	0	3	0	2	16

4.4.10. Kadınlara Göre İlçelerinin/Mahallelerinin En Önemli Ürünü

Bu soru ilçe ve mahallelerde yaşayan kadınların kendi buldukları yerin en önemli ürününün ne olduğunu düşündüklerini öğrenmek amaçlı sorulmuştur. Aşağıda Tablo 40’da görüldüğü gibi kadınlar kendilerine göre önemli olan ürünleri söylemişlerdir.

Tablo 40: Kadınlara Göre İlçelerinin/Mahallelerinin En Önemli Ürünü

AKİN	Dokuma Hayvancılık
BEYLİKOVA	Süt ve Süt Ürünleri tarım (pancar buğday) El sanatları
CEVİZLİ	Tarım (buğday Arpa) Süt ve süt ürünleri , Nohut (Eskiden üretiliyor)
ÇİFTELER	Tarım (Arpa Buğday Pancar), Süt ve Süt ürünleri, Hayvancılık, El sanatları El işi
DOĞANÇAYIR	Tam (buğday, Pancar , ayçiçeği, mısır) Hayvancılık,, El sanatları, Süt ve süt ürünleri
KARAÖREN	Tarım (Arpa , Buğday)
KIRKA	Tarım (Arpa, Buğday, Pancar, Patates), Bor madeni, El sanatları, süt ve süt ürünleri

4.4.11. Kırsal Kadını Ne Üretebilir Ve/Veya Yapabilir?

Bu soru olası bir kooperatif kurulduğunda kadının bir önceki sorudaki ürünler arasında ne üretebileceğini/yapabileceğini belirlemek amaçlı sorulmuştur. Akin

mahallesi hayvancılık başta olmak üzere tarım ürünü, el sanatları ve ev yapımı ürünler de yapabileceği; Beylikova süt ve süt ürünleri başta olmak üzere el sanatları, ev yapımı ürünler ve tarım; Cevizli süt ürünleri ve el sanatları ve eskiden ürettiği nohutu da üretebileceğini vurgulamıştır. Çifteler ilçesi el sanatları, el işi, süt ve süt ürünleri ve tarım; Doğançayır tarım ve el sanatları; Karaören süt ürünleri ve tarım, Kırka el işi ürünleri ve süt ürünleri yapmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 41: Kırsal Kadını Ne Üretebilir Ve/Veya Yapabilir?

	Tarım ürünü	Hayvansal ürünler	Ev Sanatları	Ev yapımı ürünler	Her şey
AKİN	2	8	1	1	0
BEYLİKOVA	2	7	9	3	2
CEVİZLİ	1	12	3	0	0
ÇİFTELER	13	26	50	0	0
DOĞANÇAYIR	13	2	5	0	0
KARAÖREN	4	4	0	0	1
KIRKA	0	6	6	0	0

4.4.12. Kırsal Kadını Ne Üretir Ve/Veya Yaparsa Satabilir?

Bu soru kadınların yaptıkları ürünlerden hangi ürünleri satabileceklerini düşündüklerini öğrenmek amaçlı sorulmuştur. Tablo 42’de kadınların ürettikleri/yaptıkları ürünlerin hangilerini satabilecekleri görülmektedir.

Tablo 42: Kırsal Kadını Ne Üretir Ve/Veya Yaparsa Satabilir?

	Tarım ürünü	Hayvansal ürün	El Sanatları	Ev yapımı ürünler	Herşey
AKİN	7	4	1	0	2
BEYLİKOVA	7	7	16	9	2
CEVİZLİ	0	1	3	0	1
ÇİFTELER	35	29	47	6	0
DOĞANÇAYIR	13	3	4	0	0
KARAÖREN	4	0	0	0	0
KIRKA	1	6	6	0	0

4.4.13. Kırsal Kadını Ürettiği Ürünü Nasıl Satmayı Düşünür?

Bu soru kadınların ürettikleri ürünleri hangi pazar kanalları ile satmayı düşündüklerini belirlemek amaçlı sorulmuştur. Aşağıda Tablo 43'te görüldüğü gibi kooperatif aracılı ile satmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 43. Kırsal Kadını Ürettiği Ürünü Nasıl Satmayı Düşünür?

	Koo Pe ratif	İnter net	Paza r	Ara cı	Kooper atif ve İnternet	Koop eratif ve Aracı	İntern et ve Pazar	Pazar ve Aracı	Hep si	Diğ er
AKİN	7	1	0	4	0	0	0	0	0	0
BEYLİKOV A	30	6	9	2	0	0	0	0	0	2
CEVİZLİ	6	0	3	6	0	0	0	0	0	0
ÇİFTELER	92	21	8	8	0	0	0	0	0	1
DOĞANÇAY IR	11	2	0	1	3	3	0	0	0	0
KARAÖREN	3	0	2	0	0	0	0	0	0	1
KIRKA	16	4	3	10	1	0	2	3	2	2

4.4.14. Kırsal Kadını Kazandığı Parayla Ne Yapmak İster?

Bu soruda kadın para kazanmayı ne amaçla istediğini belirlemek amaçlı sorulmuştur. “Kendisi için mi yoksa başkaları için mi” şeklinde ayrılmıştır. Aşağıda Tablo 44’de gösterildiği gibidir.

Tablo 44: Kırsal Kadını Kazandığı Parayla Ne Yapmak İster?

	Kendisi İçin	Başkası İçin
AKİN	6	4
BEYLİKOVA	37	22
CEVİZLİ	6	9
ÇİFTELER	106	33
DOĞANÇAYIR	12	17
KARAÖREN	4	2
KIRKA	16	21

Kendisi için; ehliyet almak, araba almak, tatile gitmek, iş kurmak, deniz görmek, ev almak, hacca gitmek gibi cevaplar verirken başkaları için de; torunuma veririm, çocuklarımı okuturum, ev ihtiyaçlarımı karşılarım gibi cevaplar sunulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Eskişehir İli'ne bağlı olan ilçe ve mahallelerin hem tarımsal hem sosyal hem de kültürel dinamiklerini dikkate alarak belirlenen ilçe ve mahallelerde yaşayan 18 yaş üstü kadınların “kadın kooperatifi” kurmak ve üye olmak ile ilgili görüşlerini ve düşüncelerini belirlemek, her ilçenin veya mahallenin kendi kaynaklarının diğer bir ifadeyle dinamiklerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak, kırsal alanda kadının konumu değerlendirmek, ilçe ve mahallelerin sorunlarını tespit etmek ve olası çözüm önerileri ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenmiş olan Beylikova, Çifteler İlçeleri ile Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören ve Kırka Mahallelerinde yaşayan kadınların demografik özellikleri, günlük yaşamla ilgili uğraşları, iş gücü piyasasındaki konumları ve kooperatif kurulması ile ilgili düşünceleri için çalışmalarda bulunulmuştur. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ile paylaşılacaktır.

Kırsal kalkınma yaşama koşullarının değiştirilmesi, iyileştirilmesi ile ilgili yenilenebilir dolayısıyla yönlendirilebilen ve yönetilmesi de gereken bir süreçtir. Kırsal kalkınma içerisinde sağlık, eğitim, kadın ve daha birçok kavramı barındıran ve insanların kendi zihninde gelişmeyi, değişmeyi getiren bir süreçtir. Bu bağlamda kırsal halkın yerinde kalkandırılması ve kadın iş gücünün istismarı önlemek için kırsal kalkınma sorunu çözülmeye çalışılmalıdır.

Kırsal kalkınma ekonomik, sosyal ve kültürel yönleri ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Türkiye’de toplam nüfus içerisinde kırsal nüfusun önemli bir oranda yer alması önemsenmesi gereken bir konudur. Kır-kent arasındaki farklılıkların minimum bir seviyeye indirilmesi, altyapı, sağlık, eğitim, istihdam gibi sorunlara çözüm önerileri geliştirerek kırsal alanlarda büyük bir sorun teşkil eden göç olgusunun en aza indirilmesi, örgütlenme sorununun çözülerek kırsal alanların buldukları yerlerde kalkandırılması, çiftçilere eğitim verilerek bilinçlendirilmelerinin sağlanması, kırsal alanda üretilen ürünler için pazar alanlarının oluşturulması, kadın iş gücü istismarının önüne geçilerek cinsiyet dengeli ve katılımcı bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda uygulanan Merkez Köy, Köy-Kent, Kırsal Kalkınma Projeleri gibi yaklaşımlar uygulanmış fakat başarılı sonuçlar elde

edilememiştir. Kısaca bu yaklaşımların başarısız olma nedenleri kırsal alanlarda yapılan durum analizlerinin iyi planlanamaması ve kırsal halkın katılımının sağlanamaması şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye’de kırsal alanlar incelendiğinde miras veya çeşitli sebeplerle parçalanmış arazilerin varlığı gıda tarım ve hayvancılıktan elde edilmesi düşünülen getiriye önemli ölçüde engellemektedir. Parçalanmış arazilerin toplulaştırılması sağlanarak nitelikli çiftçiler yetiştirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlar ve STK’lar tarafından verilen eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, örgütlenme ve pazarlama sorunlarının çözülerek kooperatif kurulma konusundaki çalışmalara daha fazla önem verilmesi kırsal alanların yerinde kalkındırılma sürecini hızlandıracaktır.

Kırsal kalkınma çalışmalarında sadece gıda tarım ve hayvancılık alanı yer almamalıdır. Her bölgenin kendi kaynakları diğer bir ifadeyle dinamikleri ile kalkınması, ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli rol oynar. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda kırsal alanın hangi dinamiğin ön plana çıktığı ile ilgili çalışmalara önem verilmelidir. Durum analizinin iyi yapıldığı kırsal alanlar da; el sanatları, ev yapımı yemekler, turizm gibi alternatif ekonomik faaliyetler belirlenerek o bölgenin diğer bölgelerden farklılaşması sağlanmalıdır. Çalışmalar yapılırken kırsal alanlarda yaşayan hanehalkının fikirlerinin alınmasına, kadınların ve özellikle de aktif nüfusun sürdürülebilir bir şekilde katılımının sağlanması büyük bir önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde yapılmış olan bir çalışma kırsal kalkınmaya katkı sağlayabilir.

Cinsiyet dengeli ve toplumsal katılımcı bir kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için ücretsiz aile işçisi konumunda yer alan kadınların karşılıksız olarak harcadıkları emekleri iş gücü piyasasına kazandırılmalıdır. Bunun içinde kırsal alanlarda kalkınma kavramı ve kadını bütünleştirebilmenin en etkili yolu iyi örgütlenmiş ve sürdürülebilirliği sağlanmış bir kadın kooperatifi kurmaktır. Bu araştırmada da Eskişehir İli’ne bağlı olan ilçe ve mahallelerde olası bir kadın kooperatifinin kurulup kurulamayacağı tespit edilmesi amacıyla Çifteler ve Beylikova İlçeleri; Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören ve Kırka Mahallelerinde bir ön çalışma yapılmış ve bu çalışma sonucunda durum analizi sunulmuştur.

Akin Mahallesi

Kadınların ortalama yaş grubu 18-50 yaş aralığındadır ve kadınların hepsi evlidir. Akin mahallesi kadınının eğitim düzeyi ilköğretim altındadır ve hiç okula gitmemiş 1 kadın mevcuttur. Gelir düzeyleri ortalama 1500 TL'nin altındadır. Çalışan 2 kadının olduğu ve kadınların eşlerinin üzerinden sigortalı oldukları belirtilmiştir. Akin kadını gelirlerini hayvansal ürünler² üzerinden elde ettiklerini söylemişlerdir. Akin mahallesindeki kadınlar günlük yaşamda çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev içi işler için ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak için bahçesini ekmek, hayvan bakmak gibi ev dışı işler için karşılıksız bir emek gücü harcadığını belirtmiştir. Gelir kavramı evde ek bütçe olarak düşünüldüğünden, kadınlar daha çok kendisi dışındaki aile bireyleri için harcama yapmak istiyorlar ancak kooperatiftan kazanacakları parayı (geliri) ikinci bir ek bütçe olarak değil de kendilerine ait olarak düşündükleri için daha çok kendileri ile ilgili bir şeyler yapmayı istemişlerdir.

Akin mahallesinin gelir ve eğitim seviyelerinin düşük olması kadınları ev içi- ev dışı işlerine yönelmelerine neden olmuştur. Kadınlar bu durumun farkında olup kadın olmanın zorluğunu eşitsizliğe bağlamışlardır. Kadınlar yapmak istedikleri en güzel şey sorusuna özel cevaplar vermişlerdir (araba kullanmak, paraşüt ile atlamak, deniz görmek, yüzmek). Akin'de iki kadın çalışmasına rağmen evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar verdiklerini söylemişlerdir. Hiçbir kadın tek başına eşim dememiştir. Buradan bölgedeki kadınların farkındalığının yüksek olduğunu düşünülebiliriz ve Akin Mahallesinde erkek ve toplum baskısının olmadığı, kadınların da evde söz sahibi olduğu yorumlanabilir. 1 kadın ise aile büyüklerinin harcamaya karar verdiğini söylemiştir.

Kadınlar ve köy kahvesinde yapılan sohbette Eti Bor Maden İşletmesi'nin tarım alanlarına ve çevreye verdiği zarardan dolayı tarım yapamadıklarını, yaşam kalitelerinin düştüğünü ve sağlık problemleri yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenden dolayı kadınlar göç etmek istiyorlar ama gidecek bir yerleri olmadığını da vurgulamışlardır.

² Akin mahallesinde yaşayan kişiler ile yapılan sohbette, Eti Bor İşletmesinin çevreye verdiği olumsuz etkilerden dolayı tarım ürünleri yetiştirmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Çoğunluğu ekonomik açıdan bağımsız olmak istediklerini söyleyen farkındalığı yüksek olan Akin kadınları, kooperatife üye olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Sadece bir kadın zamanının olmadığı için kooperatife üye olmak istemediğini söylemiştir. Akin’de ki kadınlar, süt ve peynir, tereyağı, yoğurt gibi süt ürünleri üretmek (hayvansal ürünler) ve bu alanda bir kooperatifin kurulmasını istediklerini belirtmişlerdir. Hayvancılık Akin’de üstün olan ve bu alanda kooperatif kurulması için uygun olan tarımsal bir üründür. Bu ürünleri kooperatif aracılığı ile satmak istediklerini söylemişlerdir. Kadınlar bu alanda yeterli bilgilerinin olmadığını belirterek eğitim almak istediklerini ifade etmişlerdi ve yapılan anket sonucunda kadınların Halk Eğitim Merkezindeki kurslara katılmak istedikleri belirlenmiştir. Yapılan ziyaretlerde, kursların kendi mahallelerinde verilmesinin maliyet açısından uygun olacağını belirtmişlerdi. Eğitim düzeylerinin düşük olduğunun farkında olan Akin kadınları, kooperatif kurmadaki en önemli sorunu eğitim olarak belirtmiştir.

Yoğun iş yükü ve düşük eğitim düzeyinden dolayı sosyal medya araçları yeterli düzeyde kullanılmadığı ve bu yüzden de kadınların kooperatif konusunda bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Akin Mahallesi’nin yakınının da bulunan Eti Bor Maden İşletmesi’nden dolayı hane halkının eskiden üretebildikleri ürünleri artık üretemedikleri bilgisi doğrultusunda bu mahalle de tarım ile ilgili bir çalışma yapılmasının zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akin Mahallesi’nde küçükbaş hayvancılığının yüksek olması nedeni ile süt ve süt ürünleri üretimi alanında kadınlara eğitim verilerek ürettikleri ürünleri satabilecekleri bir pazar alanının oluşturulması ve mahallenin kalkınması için bu ürünler üzerinden bir kooperatifin kurulması düşünülebilir.

Beylikova İlçesi

Beylikova İlçesi’nde yaşayan kadınlar ortalama 18-50 yaş grubu aralığındadır ve çoğunluğu evli olmak üzere bekâr kadınlar da bulunmaktadır. Beylikova kadınlarının çoğu ilkokul mezunu olduklarını ve hiç okula gitmemiş de 8 kadının bulunduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar Lise ve Meslek Lisesi düzeyindeki okullardan mezun olduklarını söylemişlerdir. Beylikova İlçesi’nde az da olsa üniversite mezununun da bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Beylikova kadını gelir düzeylerinin ortalama olarak 1000-1500 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Ortalama gelir düzeyi 1500-3000 TL aralığında olan kadınların da mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışan 13 kadın da evde sadece kendisinin para kazandığını ifade etmiştir. Beylikova İlçesi'nde her 100 kadından 20'sinin geliri yoktur. Bu bağlamda Beylikova'da bir kadın yoksulluğundan söz edilebilir.

Beylikova İlçesi'deki göçün temel sebebinin evlenebilmek olduğu belirtilmiştir. Beylikova'da yaşayan kadınlar başka bir yerde yaşamak istemediklerini belirtmişlerdir. Kadınlar gelirlerini hayvansal ve bitkisel ürünler üzerinden elde ettiklerini söylemişlerdir. Beylikova İlçesi'ndeki kadınların günlük yaşamlarında sosyal yapının gelenekselci rollerini fazlasıyla üstlendiğini yorumlayabilir. Bu sosyal roller bir gelir kazanmadan yapılan ev içi işler ve tarla ve hayvan bakmak gibi ev dışı işler olarak tanımlanmaktadır. Kadınların işe girip gelir elde etmedeki amaçları ekonomik özgürlüklerini kazanmak ve eve ek gelir getirmektir. Ekonomik özgürlük kendisine yönelik bir amaç olurken eve ek gelir getirmek diğer aile bireylerini mutlu etmek için bir amaç olarak yorumlanabilir.

Beylikova İlçesi'nde yaşayan kadınlar kadın olmanın zor olduğunu söylemişlerdir. Beylikova'da aile sayıları en az 3 kişilik ve en fazla da 8 kişiliktir. Bu durum kadının ev içindeki işlerinin yoğun olduğunu göstermekte ve ankette de kadının iş yükünün çok olduğunu eşitsizliği de bu açıdan ele alarak belirtmişlerdir. Beylikova'da kadınlar "kadın olmanın" zorluğunu toplum ve erkek baskısının varlığına da dayandırmışlardır. Kadınlar yapmak istedikleri en güzel şey sorusuna cevap olarak okumak, ehliyet almak, iş yeri açmak, hacca gitmek, araba kullanmak, ev almak, tatile çıkmak gibi kendisine yönelik isteklerde bulunmuştur. Yapılan harcamalara evde eşleri ile birlikte karar verdiklerini söylemişlerdir.

Beylikova İlçesi'nde kadınlarla yapılan sohbetlerde kadınların kendilerini ifade edebildikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda anket analizi sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde kadınların farkındalıklarının olduğu söylenebilir. Ancak anket analizi sonuçları kadınların toplum baskısı ve erkek baskısı kavramlarını kullandıkları dikkat çekmiştir. Bu değerlendirme sonucunda kadınların farkındalıklarının olduğu ancak toplum ve erkek baskısının olması kadınların toplum içindeki konumunu ikincil düzeyde kalmasına neden olmuştur. Bu durum

Beylikova'daki kadınlar yaşlı olmamasına rağmen çalışmak istememeleri ve kooperatife üye olmak istememelerine dayandırılarak açıklanabilir.

Kooperatife üye olmak istemeyen kadınlar iş yüklerinin ağır olduğu, zamanının olmadığını, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve bir erkek baskısı olarak tanımlanan “eşim istemez” ve bir toplum baskısı olarak tanımlanan “çevre iyi gözle bakmaz” ifadelerini neden olarak belirtmişlerdir. Beylikova'daki kadınlar günlük uğraşlarında günlük ihtiyaçlarını karşılamaktan çok satmak için bahçelerini ekip hayvan beslediklerini söylemişlerdir. Bu ürünlerin arpa, buğday, tahıl, yemlik otlar ve sebze olarak da domates, fasulye, pancar vb. ürünler olduğunu ve büyük dönümler olarak ettiklerini belirtmişlerdir. Hayvancılık olarak çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar beslediklerini söylemişlerdir.

Beylikova İlçesi hayvansal ürünlerde üstünlüğü olan ve bu alanda kooperatif kurulması için uygun olan bir ilçedir. Ayrıca kadınlar olası kurulacak olan bir kooperatifin hayvansal ürünler, el sanatları ve ev yapımı ürünler üreten bir kadın kooperatifi olmasını istediklerini ve bu ürünleri yapmak için de eğitimlerini Halk Eğitim Merkezi'nden almak istediklerini belirtmişlerdir. Bu ürünleri kooperatif aracılığı ile, pazara giderek ve internet aracılığıyla ile satmak istediklerini söylemişlerdir. Kooperatif konusunda kadınlar yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve sosyal medyayı kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar kooperatif kurulması önündeki engeli toplum ve erkek baskısı olarak açıklanamıştır.

Beylikova İlçesi “Süt Diyarı” olarak da bilinmektedir. Yalnız burada üzerinde çalışılması gereken önemli bir konu da üretilen sütlerin “Beylikova Sütü” olarak markalaşmamış olmasıdır. Üretilen sütler Tarım Kredi Süt Fabrikası tarafından toplu olarak alınmaktadır. Sonrada anlaşmalı olunan marketlere satılmaktadır. “Markalaşmayı neden düşünmediniz ya da düşünmez misiniz?” gibi sorulara verilen cevaplar ise, parasal maliyet, aylık-haftalık düzenli bir gelir, üretilen sütler satılsın yeter mantığı şeklinde ifade edilmiştir. Beylikova İlçesi'nde farkındalık çalışması yapılarak Beylikova kadını ile ortak bir dil konuşabilmek gerekmektedir. İlçede kooperatif var ama “kadının konumu nerede?” sorusuna istenilen cevaplar alınamamıştır. Seyitgazi'nin mahallelerindeki (Akin, Cevizli, Doğançayır, Karaören, Kırka,) kadınlara göre Beylikova kadınının farkındalığının yüksek olmasına rağmen yapılan çalışmada kadınların işveren konumunda

olmadıkları belirlenmiştir. Beylikova İlçesi'nde sahip olunan süt potansiyeli alanında bir kadın kooperatifi kurulabilir. Bu bağlamda farkındalığı yüksek olan Beylikova kadını iş gücü piyasasında yer alarak işveren konumunda olabilir.

Cevizli Mahallesi

Cevizli Mahallesi'ne yapılmış olan ziyaretimizde köy kahvesinde bulunan kişiler ve muhtarla yaptığımız sohbette 2005 yıllarında Cevizlinin nohut üretiminde Türkiye'de ilk sırada yer aldıklarını ve nohut bölgesi olarak bilindikleri ancak bu yıldan itibaren nohut üretiminin azaldığını söylemişlerdi. Neden olarak da eski sistemden yeni sisteme geçtikleri için, ilaçlamanın etkisi olduğunu söylemişlerdi. Bu bilgi Büyükşehir Belediyesine aktarılmıştır, yetkili temsilciler de Cevizli Mahallesi'ne bir Ziraat Mühendisi göndererek toprak analizinin yapılmasını sağlamıştır.

Cevizli mahallesindeki kadınlar ortalama 30-60 yaş gurubundadır. Eğitim düzeylerinin ilköğretim altında olduğu ve hiç okula gitmeyen kadın sayısının 3 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cevizli kadını evli olduğunu ve ailelerinin az 3 kişi ve en fazla 8 kişiden oluştuğunu söylemişlerdir. Cevizlide ki aile fertlerinin iş için başka şehre göç ettiğini ve iş olmadığı için de buradaki kadınlar Cevizli de yaşamak istemediklerini belirtmiştir.

Kadınlar ile yapılan sohbette kadınlar yılın 6 ayı boyunca Cevizli Mahallesi dışında bulunan ormanlık alanlara fidan ekme, tarlalara da taş toplamaya gittiklerini ve geçici olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. *Dolayısıyla "para karşılığı çalışıyor musun?"* sorusuna kadınlar *"hayır"* cevabını vermişlerdir. Kadınlar gelir düzeylerinin aylık ortalama 750 TL olduğunu söylemiş ve geliri olmayan da 7 kadın bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda her 100 kadından yaklaşık 33 kadının geliri yoktur, bu durum kadın yoksulluğu şeklinde yorumlanabilir. Kadınlar gelirlerini hayvan ve hayvansal ürünlerden elde ettiklerini belirtmişlerdir.

Cevizli kadını bir gün içerisinde para kazanmadan çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev içi işler ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak için bahçesini ekmek, hayvan bakımı yapmak gibi ev dışı işler yaptıklarını

söylemiştir. Yapılan anket sonucunda Cevizli Mahallesi'nde çalışan kadın sayısı sadece 2 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar ile sohbet etmek için Cevizli'ye gittiğimizde, kadınları taş toplamak için gittikleri tarlada bulduk ve kadınlar gün boyunca sabah altıdan akşam altıya kadar 50 TL karşılığında çalıştıklarını, evlerine gidince de hayvan bakımı yaptıklarını, ev işleri ile uğraştıklarını söylemişlerdi. Eğitim düzeyi oldukça düşük olan Cevizli kadınının farkındalıklarının olmadığı düşünülebilir. Bu durum Cevizli kadınının iş yükünün çok fazla olmasına dayandırılabilir. Ayrıca kadınlar “*yapmak istediğin en güzel şey*” sorusuna “*iş sahibi olmak ve okumak*” gibi cevaplar vermişlerdir. “*Kadın olmak zor mu?*” soruna “*evet*” yanıtını vermişler ve neden olarak da ekonomik bağımsızlık, eşitsizlik ve kadının iş yükünün fazla olduğunu söylemişlerdir. Cevizli'de kadın çalışmamasına rağmen evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar verdiklerini söylemişlerdir.

Cevizli'deki kadınlar “*neden çalışmak istersiniz?*” sorusuna “*ekonomik bağımsızlık için*” yanıtını vermişlerdir. Cevizli kadınları, kooperatife üye olmak istemediklerini ifade etmişlerdir; yeterli bilgim yok, yaşlıyım ve çocuk bakıyorum şeklinde nedenlerini açıklamışlardır. Cevizli'de kooperatife üye olmak isteyen kadınlar, süt, peynir, tereyağı, yoğurt gibi hayvansal ürünler üretmek ve biçki-dikiş, halı, kilim gibi el sanatları alanlarında bir kadın kooperatifi kurulmasını istediklerini belirtmişlerdir. Bu ürünleri kooperatif aracılığı ile pazara giderek satmak istediklerini ve bu alanlarda eğitim almak için Belediye Kursları'na gitmek istediklerini anket sorusuna cevap vererek belirtmişlerdir.

Kooperatif yolu ile para kazanan kadınlar kazanacakları parayla ev ihtiyaçlarını karşılayacaklarını, çocuklarına vereceklerini söylemişlerdir. Cevizli kadınları, kooperatif hakkındaki bilgileri köyde yapılan toplantılardan öğrendiklerini ifade etmiştir.

Cevizli Mahallesi araştırma yaptığımız mahalleler içerisinde en fakir olanıdır. Mahallede sadece içme suları vardır. Su olmadığından dolayı tarımın da yapılamadığı ve ekilen üründen verim elde edip satış yapamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Cevizli Mahallesi'nin eskiden ürettiği nohutu artık üretememesi mahallenin ekonomisini önemli ölçüde etkilemiş ve nohut üretiminin durması ile köylü fakirleşmeye başlamıştır. Nohut üretiminin neden durduğunu bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışma süreci içinde Büyükşehir Belediyesinin konu ile ilgili

temsilcileri ile görüşülüp mahalleye bir Ziraat Mühendisi gönderilmiş ve toprak analizi yapılmıştır. Cevizli Mahallesi'nde kıraç arazinin fazla olması ve su imkânlarının sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı tarım alanı ile ilgili bir kooperatif kurulamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak eskiden üretilen nohut üretimi tekrar gerçekleştirilirse nohut alanında bir kadın kooperatifi kurulması düşünülebilir.

Çifteler İlçesi

Çifteler İlçesi'ndeki kadınların ortalama 18-50 yaş grubunda oldukları belirlenmiştir. Çifteler kadını eğitim düzeyinin Lise ve Meslek Lisesi olduğunu ifade etmiştir ve ilçede hiç okula gitmemiş 4 kadının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çoğu kadının medeni durumları evli olmasına rağmen sayıları az da olsa bekâr olan kadınlar da bulunmaktadır. Kadınlar gelir düzeylerinin ortalama 1000-3000 TL aralığında olduğunu belirtmiştir. Çifteler İlçesi'nde çalışan kadın sayısının 63 ve çalışmayan kadın sayısının ise 118 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Aile de kim para kazanıyor?" sorusuna 45 kadın "ben" yanıtını, 78 kadın eşim yanıtını ve 20 kadın da aile büyüklerim yanıtını vermiştir. "Çalışmak ister misin?" sorusuna "evet" diyen kadınlar kendi özgürlükleri için para kazanmayı istediklerini belirtmişlerdir. Çifteler İlçesi'nde gelirlerin bitkisel-hayvansal ürünler ve ev yapımı yiyecekler üzerinden elde edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çifteler İlçesi'nde yaşayan kadınlar günlük yaşamda çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev içi işlerinin yoğun olduğunu ve hayvan bakımı gibi ev dışı işleri de yaptıklarını söylemişlerdir.

Çiftelerdeki kadınlar bahçelerini satmak için ettiklerini ve ettikleri ürünlerin de çilek ve erik olduğunu belirtmişlerdir. Hayvan bakımını da satmak için yaptıklarını söyleyen Çifteler kadını daha çok küçükbaş hayvancılık ve ipek böcekçiliği yaptıklarını vurgulamışlardır. İpekböceği yetiştiriciliği büyük bir yatırım gerektirmeyen yardımcı bir tarım kolu olarak düşünülebilir. Çifteler İlçesinde yapılan ipekböceği yetiştiriciliği alanında eğitimler verilerek bu alanın profesyonel bir şekilde yapılması sağlanabilir. Bu bağlamda ipekli kumaş yapımı gerçekleştirilirse ilçede yaşayan hanehalkına iş imkânı sağlanabilir. İlçe ekonomisine katkı da bulunarak ilçenin kalkınması gerçekleştirilebilir.

Çifteler kadını “yapmak istediğin en güzel şey” sorusuna okumak, deniz görmek, dünya turuna çıkmak ve iş kurmak gibi yoğunluklu olarak kendileri için bir şeyler yapmak istemişlerdir. Çifteler de kadın olmanın zorluğu söylenmiş ve büyük çoğunluğu bu zorluğu toplum ve erkek baskısı, şiddet, işsiz olmalarına dayandırmışlardır. Yapılan çapraz analizde evde para kazanan 45 kadından 28’i harcamaya kendisi karar verirken, 10’u eşi ile birlikte ve 7’si de aile büyükleri ile harcamaya karar verdiklerini belirtmiştir.

Çifteler İlçesi’nde kooperatife üye kadın sayısı 4’tür ve kadınlar kooperatife üye olmak istediklerini ifade etmiştir. “Ekonomik açıdan bağımsız olmak, çocuklarıma bakmak ve aile ihtiyaçlarımı karşılamak için kooperatife üye olmak isterim” şeklinde cevaplar verilmiştir. Diğer taraftan “Zamanım yok, yeterli bilgim yok, eşim izin vermez ve çalışan kadına çevre iyi gözle bakmaz” diyerek Çifteler’deki kadınlar kooperatife üye olmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Yapılan anket sonucunda Çifteler kadınının her şeyi yapmak istediklerini ama en çok süt, peynir, tereyağı, yoğurt gibi hayvansal ürünlerini yapmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ürettikleri bu ürünleri kooperatif aracılığı ile, pazara giderek ve aracı ile satmak istediklerini söylemişlerdir. Kadınlar iğne oyası, patik, takı gibi el sanatları alanında bir kadın kooperatifinin kurulmasını istediklerini ve bu alanda yeterli bilgilerinin olmadığını belirterek eğitim almak istediklerini söylemişlerdir. Yapılan anket sonucunda kadınların Halk Eğitim Merkezi, Belediye ve Özel Kurslar’a katılmak istedikleri belirlenmiştir. Çifteler kadını kooperatif kurmada önündeki en önemli engeli parasının olmaması, kendine güvenmemesi, çevrenin iyi gözle bakmaması, eşinin ve aile büyüklerinin izin vermemesi olarak belirtmiştir.

Kadınların yarısı kooperatif konusunda bilgi sahibi olmadıklarını söylemiş ve daha önceden bilgi sahibi olan kadınlar da televizyon, internet gibi sosyal medya araçlarından öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Doğançayır Mahallesi

Doğançayır Mahallesi’nde yaşayan kadın nüfusu çoğunluklu olarak 30-50 yaş aralığında olup 60 yaş üstü kadınlarında bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar eğitim düzeylerinin ilköğretim altı olduğunu söylemişlerdir ve 2 kadın da hiç okula gitmediğini belirtmiştir. Doğançayır’da bulunan kadın nüfusunun geneli evlidir.

Kadınlar gelir düzeylerinin ortalama 1000-1500 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Doğançayır Mahallesi'nde aile içerisinde tek başına çalışan kadının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğançayır Mahallesi'nde yaşanan göçün temel sebebinin iş ve evlenme olduğu belirtilmiştir. Doğançayır kadını yaşadıkları yeri terk etmek istemediklerini söylemiştir. Kadınlar gelirlerini hayvansal ürünler, bitkisel ürünler, özel sektör ve emeklilik üzerinden elde ettiklerini ve gelirlerinin yeterli olduklarını belirtmiştir. Çoğunluğu eşlerinin üzerinden sigortalı olduğunu ifade eden Doğançayır kadını, para karşılığında bir yer de çalışmak istemediğini söylemiştir. Yapılan anket sonucunda mahallede çalışan kadın sayısı 3 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğançayır Mahallesi'ndeki kadınlar günlük yaşamda çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak ve el işi gibi ev içi işler yaptıklarını söylemişlerdir. Kadınlar bahçelerini günlük uğraşları için ettiklerini ve bu ürünlerin salatalık, biber, domates olduğunu, az miktarda arpa-buğday gibi ürünleri ise satmak için ettiklerini söylemişlerdir. Hayvansal ürünleri de günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıklarını ve daha çok küçükbaş ve kümes hayvancılığını yaptıklarını belirtmişlerdir.

Kadınlar “yapmak istediğin en güzel şey” sorusuna araba almak, yurtdışına çıkmak, okumak ve iş sahibi olmak gibi cevaplar vermişlerdir. Doğançayır'daki kadınlar evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar verdiklerini söylemişlerdir.

Hiç bir kooperatife üye olmayan Doğançayır kadını, “kooperatif üyesi olmak ister misin?” sorusunu yarı yarıya “evet, isterim” şeklinde cevap vermişlerdir. Evet diyenler ekonomik bağımsızlık, para kazanmak, iş yaşamına katılmak ve iletişim kurmak için; hayır diyenler ise yeterli bilgisinin olmadığı ve ev işleri ile zor olacağı şeklinde belirtmişlerdir. Doğançayır'da kadınlar süt, peynir, tereyağı, yoğurt gibi süt ürünleri üretmek (hayvansal ürünler), halı-kilim dokumak, biçki-dikiş öğrenmek gibi el sanatları ve yemek yapmak gibi alanlarda bir kadın kooperatifin kurulmasını istediklerini söylemişlerdir. Hayvancılık Doğançayır Mahallesi'nde üstün olan ve bu alanda kooperatif kurulması için uygun olan tarımsal bir üründür.

Doğançayır Mahallesi'ndeki kadınlar ürettikleri ürünleri kooperatif ve internet aracılığı ile satmak istediklerini söylemişlerdir. Kadınlar kooperatif konusunda eğitim almak için Halk Eğitim Merkezi'ndeki kurslara katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Doğançayır kadınına göre kooperatif kurmanın önündeki en önemli engeller; parasının olmaması, eşinin izin vermemesi ve zamanının olmaması şeklinde sıralanabilir. Yapılan anket sonucunda kadınlar kooperatif konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ve olası bir kadın kooperatifi kurulması durumunda kazanacakları parayı da başkaları için harcayacaklarını belirtmişlerdir.

Doğançayır Mahallesi'nde diğer ilçe ve mahallelerden farklı olarak; kültür mantarının nasıl yetiştirilmesi gerektiğini öğrenmek ve bu konuda eğitim almak isteyen bir kadın katılımcı gözlemlenmiştir. Mantar yetiştiriciliği araştırma yapılan diğer ilçe ve mahallelerde konusu hiç geçmeyen farklı bir alandır. Doğançayır Mahallesi'nin kıraç arazisinin fazla olması ve yapılan Tarım Gıda ve Hayvancılığın da ev ihtiyaçlarını karşılamak için yapılıyor olması gibi nedenlerden dolayı bu mahallede kooperatif kurulamayacağı sonucuna ulaşılabilir. Ancak anket sonucunda ortaya çıkan Mantar yetiştiriciliği alanında bir çalışma yapılarak eğitimler verilebilir ve bu alanın geliştirilmesi sağlanabilirse hem Doğançayır Mahallesi diğer ilçe ve mahallelerden farklı bir dinamik yapıya sahip olur hem de mantar yetiştiriciliği alanında bir kadın kooperatifi kurulabilir.

Karaören Mahallesi

Karaören Mahallesi'nde yaşayan kadınlar ortalama 30-50 yaş aralığındadır. Kadınlar eğitim düzeylerinin ilköğretim altı olduğunu söylemiştir ve 1 kadın da hiç okula gitmediğini belirtmiştir. Karaören Mahallesi'ndeki kadınlar medeni durumlarının evli olduğunu söylemiştir. Kadınlar gelir düzeylerinin ortalama 500-1500 TL aralığında olduğunu söylemiştir ve 2 kadın da hiç gelirin olmadığını belirtmiştir. Karaören kadını çalışmadığını, eşinin üzerinden sigortalı olduğunu söylemesine rağmen gelirlerinin yeterli olduğunu belirtmiştir.

Kadınlar ailede yaşayan kişi sayısının ortalama 3 olduğunu söylemiştir. Karaören Mahallesi'ndeki kadınlar günlük yaşamda çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak gibi ev içi işler ve hayvan bakımı gibi ev dışı işler yaptıklarını belirtmiştir. Para karşılığı hiçbir işte çalışmayan Karaören kadınının karşılıksız bir emek gücü

harcadığı yorumlanabilir. Kadınlar bahçelerini günlük ihtiyaçlarını karşılamak için domates, salatalık, fasulye gibi ürünleri ettiklerini ve hayvancılığı da satmak için yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan hayvancılığın daha çok küçükbaş ve kümes hayvancılığı olduğu belirtilmiştir.

Yapılan anket sonucunda Karaören Mahallesi'nde yaşayan hiçbir kadının çalışmadığı ancak 2 kadının çalışmayı istediği sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar “yapmak istediğin en güzel şey” sorusuna hacca gitmek, domates ekmek ve el işi istiyorum demiştir. Karaören kadını evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar verdiklerini belirtmiştir. Karaören Mahallesi'ndeki kadınlar gelir getiren bir işte çalışmamalarına rağmen evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar vermeleri bu kadınların farkındalıklarının olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Karaören Mahallesi'ndeki kadınlar göçün temel sebebinin evlenmek olduğunu belirtmiştir. Karaören kadınları para kazanmak ve iş yaşamına katılmak için kooperatife üye olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Karaören'de ki kadınlar hayvansal ürünler üreten bir kadın kooperatifin kurulmasını istediklerini ayrıca tarımsal ürünler de üretebileceklerini belirtmiştir. Karaören Mahallesi'ne yapmış olduğumuz ziyaretlerde kadınlar her işi yapabileceklerini ifade etmişlerdi. Yapılan anket sonuçları kadınların bu ifadelerini doğrular niteliktedir.

Kadınlar ürettikleri ürünleri kooperatif ve pazar aracılığı ile satmak istediklerini söylemişlerdir. Süt ve süt ürünleri üretme konusunda yeterli bilgilerinin olmadığını belirten kadınlar bu alanlarda eğitim almak istediklerini söylemişlerdir. Yapılan anket sonucunda eğitimi Halk Eğitim Merkezi ve Belediye'de verilen kurslara katılarak almak istedikleri belirlenmiştir. Eğitim düzeyleri düşük olan Karaören kadınları kooperatif kurma konusu önündeki en önemli engelleri; parasının olmaması, çevrenin iyi gözle bakmayacağı, ev işlerinin yoğun olduğu, kendine güveninin olmadığı şeklinde sıralamıştır. Karaören Mahallesi'nde yaşayan kadınlar kooperatif konusunda hiçbir şey bilmediklerini belirtmiştir.

Çalışma sırasında Karaören Mahallesi yakınlarında yeni Antalya yolunun yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Kadınlar için burada dinlenme tesisi gibi bir çalışma alanı yapılarak mahallenin ekonomisine katkı sağlanabilir. Karaören Mahallesi'nde kadınlara farkındalık çalışması yapılarak ürettikleri hayvansal ürünler hakkında

eğitimler verilebilir. Bu bağlamda mahallede hayvansal ürünler üreten bir kadın kooperatifi kurulabilir. Ayrıca kadınlar ile yapılan sohbette “organik seracılık” fikrine sıcak baktıkları ifade edilmişti. Bu alanda bir kadın kooperatifi kurulabilir.

Kırka Mahallesi

Ortalama yaş grubu 18-50 aralığında olan Kırka Mahallesi’ndeki kadınların çoğu evlidir. Kadınlar eğitim düzeylerinin Lise ve Meslek Lisesi olduğunu belirtmiştir ve 2 kadın hiç okula gitmediğini belirtmiştir. Gelir düzeylerinin ortalama 500-1500 TL aralığında olduğunu söyleyen Kırka kadınları içerisinde 2 kadın hiç gelirin olmadığını belirtmiştir. Kırka kadınları eşlerinin üzerinden sigortalı olduğunu söylemiştir ve 5 kadın da sosyal güvencesinin olmadığını belirtmiştir. Evde para kazanan kişinin genel de eşler olduğu ve gelirlerini de hayvansal ürünler üreterek, bir yerde işçi olarak çalışarak elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Para kazanan eşler arasında emekli olanlar da bulunmaktadır. Kırka kadınlar gelirlerinin yetmediğini belirtmiştir. Yapılan anket sonucunda Kırka Mahallesi’ndeki kadınlardan 5 kadının çalıştığı ve 45 kadının ise çalışmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar “yapmak istediğin en güzel şey” sorusunu; hacca gitmek, ev almak, okumak, organik bahçe, uçağa binmek, iş sahibi olmak şeklinde ifade etmişlerdir. Kırka kadınları evde yapılan harcamalara eşleri ile birlikte karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Kırka Mahallesi’nde yaşayan kadınlar göçün temel sebebinin eğitim ve evlenebilmek olduğunu belirtmiştir. Mahalleye yapılan ziyaretlerde bu bilgi edinilmişti ve yapılan anket çalışmasının sonucunda bilgi doğrulanmıştır. Buradaki kadınlar imkânları olsa başka yerde yaşamak istediklerini ifade etmişlerdir. Kırka Mahallesi’ndeki kadınlar günlük yaşamda ev içi işler ve ev dışı işlerde de daha çok hayvancılık ve tarım için emek gücü harcadığını belirtmiştir. Kırka kadınları ekonomik özgürlük ve aile ekonomisine katkı sağlamak için çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bahçelerine günlük ihtiyaçlarını karşılamak için buğday, domates, soğan gibi ürünler ektiklerini ve hayvancılığı da günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıklarını söyleyerek yapılan hayvancılığın daha çok küçükbaş hayvancılık ve kümes hayvancılığı olduğunu belirtmişlerdir.

Kırka kadınları, kooperatife üye olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Evet diyen kadınlar para kazanmak, iş yaşamına katılmak, çocuklara bakmak ve iş yaşamına katılmak için istediklerini söylerken; hayır diyenler ise bilgisinin ve zamanının olmadığını söylemiştir. Kırka'da yaşayan kadınlar iğne oyası yapmak, halı-kilim dokumak, biçki-dikiş öğrenmek ve aynı zamanda da peynir, tereyağı, yoğurt yapmasını öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Hayvansal ürünler ve el sanatları alanında bir kadın kooperatifinin kurulmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar bu ürünleri kooperatif aracılığıyla, aracı ile ve pazara giderek satmak istediklerini söylemişlerdir. Yapılan anket sonucunda kadınların Halk Eğitim Merkezi, Özel Kurs ve İş Kur kurslarına katılmak istedikleri belirlenmiştir. Kırka kadınları kooperatif kurmadaki en önemli engeli “param yok” şeklinde ifade etmiştir. Kırka'daki kadınların kooperatif konusunda hiçbir bilgiye sahip olmadıkları ve bir kooperatife üye olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Eskiden Zili halıları ve Ağzı Açık yemeği meşhur olan Kırka Mahallesinde, bu ürünleri yeniden üretebilmeleri sağlanarak bu alanlarda bir kadın kooperatifi kurulması düşünülebilir.

Bu çalışma sonucunda vurgulanması gereken bir konu da kırsal alanlarda yaşayan kadınlarımızın kendilerini tanımadıkları ve kendilerine güvenlerinin olmamasıdır. Kendilerini önemsiz bir insan olarak görüyorlar. Biz köylüyüz şeklinde kendilerini nitelendirip küçük görüyorlar. Çalışmada her bir kadının özel olduğunu, çocuklarından, eşlerinden ve herkesten bağımsız bir birey olduklarını, yaptıkları işlerin çok ağır ve saygı duyulacak olduğu konusunda bilgiler verilip, sohbet havasında konuşmalar gerçekleştirdik. Kadınlar çoğu zaman bizim ne demek istediğimizi anlayamadılar. Ne kadar basit bir dil ile ifade etmeye çalışsak da çok anlaşıldığımız düşünmüyorum. Bu mahallelerde yapılacak anket çalışmalarında ya da kadınlara verilecek olan eğitimlerde çok basit düzey bir dil ile anlatım gerçekleştirilmeli, kadınların anlayacağı bir dil, ortak bir dil ile iletişim sağlanmalıdır. Verilen eğitimlerin anlaşılması ve bu yüzden de başarısız olmasındaki en büyük etkenlerden bir tanesi de iletişim problemi ve anlatılmak istenilenlerin kadınlar tarafından anlaşılmasıdır.

KAYNAKÇA

Ahlatçı, M. B. (2015). “Kırsal Kalkınma Politikalarında Beşeri Sermaye Sorunu: Konya Örneği”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Akbay, R. (1998). “Kadının Kırsal Kesimdeki Rolü”, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı:123, ss. 33-34.

Akçar, Ş. (2011). *Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) Yönetim Kurulu Üyesi* (<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/895915-kadin-kooperatiflerine-kamu-destegi>), 12 Temmuz 2017.

Akın, O. (2015). “Kırsal Kalkınma Politikalarının AB Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi: Denizli İli Örneği”, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Tekirdağ, ss. 95-97.

Aktaş, C. (2007). “Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitiminin Gelişimi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, ss. 10-15.

Akyol, İ. C. (1967). “Kooperatif Hareketi”, Ankara: T.C.Z.B. yayınları No:38, ss. 7-10.

Arat, N. (1986). “Kadın Sorunu”, İstanbul Say Yayınları.

Arıkan, G. (1988). “Kırsal Kesimde Kadın Olmak”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C:5, S: 2, ss. 1-16.

Asan, A., Can, M., Fazlıoğlu, A. (2012). “Kırsal Alanda Yoksulluğun Gerçek Yüzü: Kadınlar”, <http://sgb.aile.gov.tr/upload/mce/2012/>, 11 Ağustos 2017.

Atik, G. (2016). *Kırsal Kalkınma ve Kadın Kooperatifleri Konulu Panel*, (<http://www.samsuntso.org.tr/haber/Karadenizli-kadin-girisimcilere-kooperatifcilik-anlatildi-3165.htm>), 05 Haziran 2017.

Ayan, S. (2013). “İnanırlarsa Onlar da Yapabilirler”, *Burası Düzce Gazetesi*, http://www.burasiduzce.com/haber-detay.asp?id=17146&Haberler_inanirlarsa_onlar_da_yapabilirler#.WXdOG4SLTIU, 20 Temmuz 2017.

Babaoğlu, M. (2003). “Nohut ve Tarımı”, Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Edirne, ss. 3-7.

Bakırcı, M. (2007). “*Türkiye’de Kırsal Kalkınma*”, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.

Bal, T. (Çevrimiçi), http://tufanbal.net/wp-content/uploads/2015/12/4.Hafta_Kirsal-Kalkinma-Kavrami.pdf, 06 Haziran 2017.

Başa, Ş. ve Erdönmez, C. (Çevrimiçi), “*Kırsal Toplum, Köy-Kent Projesi ve Ormacılık Faaliyetleri*”, <http://www.orkoop.org.tr>. 05 Kasım 2017.

Başkaya, Prof. F. (2005). “*Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*”, Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı Yayınları, 5. Basım, No: 44, Ankara.

Bayraktaroğlu, S. (2017). “Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, *Arış Dergisi*, Türk Dünyasında Halı ve Kilim Dokuma Sempozyumu Özel Sayısı, S: 5.

Bilici, İ. (2010). “Türkiye’de Kırsal Kalkınmanın Gelişimi ve IPARD Süreci”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, ss. 9-14.

Çalışkan, M. (2014). “*Şeker Pancarının Ülke Ekonomisindeki Yeri Ve Önemi*”, Bitki Fiziyojisi, Tarla Bitkileri Bölümü.

Çalışkan, N. (2016), “Amesia Örnek Proje: Çalışan Kadın Arılar”, *İndigo Dergisi*, S: 126.

Çelik, N. (2012). “Dünyada ve Türkiye’de Kooperatiflerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Rolü”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Kooperatifçilik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ss. 99-105.

Çelik, Z. (2005). “Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerleme”, Şehir Plancısı ve İskân Müdürlüğü, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ss. 65-67.

Çelik, Z. (2006). “Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Çetin, H. (2009). “Kalkınma Sürecindeki Kooperatifçiliğin Sosyal, Ekonomik ve Demokratik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Aralık 2009, C: 4, S: 2, ss. 40-43.

Çıkmın, A., Karacan, A. R. (1994). “Genel Kooperatifçilik”, Ege Üniversitesi Basımevi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No.511, İzmir, ss. 1-4.

Çolakoğlu, E. (2007). “Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy-Kent Projesi”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 3, S: 6, ss. 187-202.

Davaslı, M. (2016). Haber Gazetesi, “Göçe Çözüm: Kadın Kooperatifleri”, <http://www.habergazetesi.com.tr/haber/26605/goce-cozum-kadin-kooperatifleri>, 05 Temmuz 2017.

Demiryürek, K., Gülçubuk, B., Özer, D., Savcı, İ., (2011). “Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Girişimciliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika Önerilerinin Geliştirilmesi”, Proje No:108K523, Nisan 2011, s. 14-19, Ankara.

DPT (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

DPT (1974). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

DPT (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

DPT (2006). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

DPT (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

ER, C. (2000). “Tarım Kentleri ve Kırsal Kalkınma”, *Tarım ve Köy Dergisi*, TKB Yay. Dairesi Başkanlığı Matbaası, Sayı: 131, Ankara.

Eraktan G., Yıldırak N. (1989). “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Stratejileri”, Friderich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul.

Erciyas, S. (2009). “Bıgalı Kadınların Kooperatifleri Rol Model”, İzmir’in Haber Bilgi Sitesi, <http://www.kentyasam.com/bigali-kadinlarin-kooperatifleri-rol-model-yhbrdy-2539.html>, 22 Haziran 2017.

Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü (2016), “*İlçe ve Mahallelerin Bitkisel Üretim Verileri*”, Eskişehir.

Eştürk, Ö. ve Kılıç, A. (2016). “Türkiyede Kırsal Kadın Yoksulluğu”, *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, S: 3.

Fazlıoğlu, A. (2002). “Kadınların Kırsal Kalkınmadaki Yeri: GAP Örneği”, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarım Ekonomisi Derneği V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Ankara.

GIBSON, R. (2005). “The Role of Co-operatives in Community Economic Development”, RDI Working Paper, Brandon University, ss. 6-10.

Google Earth (Çevrimiçi). <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>, 15 Ekim 2017.

Görkem, A. ve Güneysu, M. (2003). “İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik”, İstanbul, ss. 86-90.

Gülçubuk, B. (2002). “Kırsal Kalkınma Politikaları”, www.kirsalcevre.org.tr/html/tur/yayinlarimiz/dyayinlar/kirsal_kalkinma_politikalari_bulentg.pdf, 20 Mayıs 2017.

Gülçubuk, B. (2012). “Kırsal Alanda Kooperatif Örgütlenmesi ve Kadın” Toplantıdaki Sunum, Ankara.

Güler, M. (2016). *Eskişehir Ticaret Odası Dergisi*, Nisan 2016, S: 113, ss. 20-25.

Gülpak, M. (1997). “Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişimde Ahmet Hamdi Başar’ın Yeri ve Rolü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss. 12-17.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2017). “*Türkiye’de Kadın Kooperatifleri*”, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Nisan 2017.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2016). “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2016)”, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara.

Güven, S. (1996). “Türkiye’de Sosyal Sorunlar ve Sosyal Politikalar”, Ezgi Kitabevi Yayıncılık, İstanbul.

Hablemitoğlu, S. (1996).” Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri Ve Kararlara Katılımı”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi Ankara.

Haseki, M. G. (2007). “Kooperatifçilik ve Pazarlama Anlayışı: Tarım Satış Kooperatiflerinin Pazarlama Faaliyetlerine Yönelik Tüketici Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, ss. 158-160.

İnan İ. H., Kumkale İ., Okan G. (1999). “Trakya’da Kırsal Kesimin Örgütlenmesinde Tarım Kooperatifleri, Üretici Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Rolü”, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları No. 91, Ankara, 1999, ss. 52-57.

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Araştırma Raporu, (2015). “Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler”, Birinci Basım, Kayhan Matbaa, Ekim, İstanbul, ss. 7-9.

Kalaycıoğlu, S. (2003). “Kadın Yoksulluğu Nasıl Anlaşılmalı”, Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, Ankara, ss. 290-294.

Kaleli, N. (2013). Kırsalda Kadın Hizmetleri Koordinatörü, “Kırsal Kesimde Kadın Kooperatifleri”, *Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Eğitim Yayın ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı*, , 20 Ocak 2013.

Kalkınma Bakanlığı, (1985). www.kalkinma.gov.tr. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), s.158, 05 Kasım 2017.

Kalkınma Bakanlığı, (2000). www.kalkinma.gov.tr Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001, 2005), s.75, 06 Kasım 2017.

Kalkınma Bakanlığı, (2013). www.kalkinma.gov.tr. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), s.24, 06 Kasım 2017.

Kan, A. (2014). “Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk”, Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Konya.

Kara, M. (2003). “Kooperatifçilik”, Ankara, Poyraz Ofset, ss. 48-50.

Karanlık, S. (2001). “Kooperatifler ve Muhasebesi”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kasımoğlu, E. (2006). “Tarımda Çalışan Kadınların Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Kaynak, Prof. M. (2009). “Kalkınma İktisadı”, Gazi Kitapevi, 3. Baskı, Ankara.

Keleş, R. (2002). “Kentleşme Politikası”, İmge Kitapevi, Ankara.

Kessler, G. (1940). “Kooperatifçilik”, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:20, ss. 4-8.

Kılıç, S. (1997). “Planlı Dönemde Uygulanan Kırsal Kalkınma Modelleri Üzerine Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Kent ve Çevre Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.184.

KOÇ, H.(2001). “Kooperatifçilik Bilgileri”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 31-34.

Kongar, E. (1971). “Toplum Kalkınması ve Toplum Örgütlenmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C: 4, S: 4, Ankara, ss. 134-137.

Köseoğulları, G. (2010). “Kırsal Kadın ve Katılımcılık; Tekirdağ İli Karacakılavuz Beldesi Küçük Sanat Kooperatifi Örneği”, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, ss. 30-33.

Kubar, Y., Peker, A. E. (2012). “Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XIV, S.II.

Kulak, E. (2011). “Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri: 1980 Sonrası Gelişmeler”, Uzmanlık Tezi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kuş, D. (2015). “Sütle Gelen Emegın Dayanışması: Tire Süt Kooperatifi”, Kalkınma Atölyesi, Vaka Analizi I, Altan Matbaası, Ankara.

Majurin, E. (2012). *How Women Fare in East African Cooperatives: The Case of Kenya, Tanzania and Uganda*. Dar es Salaam, Tanzanya: Uluslararası Çalışma Örgütü.

Mucuk, İ. (2003). “Modern İşletmecilik”, Türkmen Kitapevi, İstanbul 2003, ss. 63-66.

Mülayim, Z. G. (1995). “Kooperatifçilik”, Yetkin Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, ss. 2-6.

Nebiler, E. (2010). “Toplumsal Kalkınmada Yapı Kooperatiflerinin Yeri ve Önemi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, ss. 7-11.

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), (2015). “Orta Karadeniz Bölgesi’nde Kooperatifçilik Konferansı Sonuç Raporu, 14 Aralık 2015,Samsun.

Okçu, F. (2015). “Orta Karadeniz Bölgesi’nde Kooperatifçilik”, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Samsun, ss. 11-15.

Okur, T. (2013). “Marmara Bölgesi Özelinde Tarım Kooperatifçiliğinin Değerlemesi ve Geleceği”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa, ss. 8-13.

Örs, A. (2013). “Konya İli Mevlana Kalkınma Ajansı Kırsal Kalkınma Desteklerinin Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, ss. 73-78.

Özdemir, F. A. (2015). “Köyde Yaşayan Evli Kadınların Aile Yaşamlarına İlişkin Sorunları”, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, ss. 20-22.

Özdemir, G. (2009). “Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci”, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Metinleri, Tekirdağ, ss.15-18.

Özdemir, G. (2013). “Women’s Cooperatives in Turkey, Procedia Social and Behavioral Sciences”, vol. 81, pp. 300-305.

Özdemir, G. ve Yılmaz, E. (2010). “Kadın Girişimciliği ve Kooperatifler”, Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu Bildiri Kitabı, Editörler: Muharrem Öztel ve Hüseyin Burgazoğlu, Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Erkam Matbaası, İstanbul, ss. 75-79.

Parlaktuna, İ. (2010). “Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Meslek Ayrımcılığının Analizi”, Ege Akademik Bakış 10(4) 1217-1230.

Poroy R., Tekinalp Ü. Ve Çamoglu E. (2003). “Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku”, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Razavi, S. and Carol M. (1995). “From WID To GAD: Conceptual Shift in The Women And Development Discourse” [http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/\\$FILE/opb1.pdf](http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/$FILE/opb1.pdf) , 08 Temmuz 2017.

Sağlam, U. (2006). “Kırsal Bölgelerde Gıda İşletmelerinin Gelişmesinde Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Rolü: Ağrı İli Örneği”, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, ss. 34-38.

Sarı, Ö. (2013). “Kimya Hatun Umutları Oldu”, Sabah Gazetesi, Kayseri Bölge Haberleri, 2 Şubat 2013.

SİMURG, (Kadın Kooperatifleri Birliği). (2015). *Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı 5. Kadın Kooperatifleri Buluşması Raporu*, Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı.

Soysal, A. (2013). “Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2013, 8(1), ss. 163-180.

Suiçmez, Dr. H. (2015). *Kalkınma İktisadının Doğuşu, Gelişimi ve Türkiye’de Kalkınma*, Kalkınma İktisadı Uzman Arşivi, Ankara.

Şahin, E. (2006). “Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Şahin, F. (2009). <http://www.fatmasahin.net>, 10 Temmuz 2017.

Tewari, P., Gakkhar, A. (2011). “A Study Of Opportunities Extended To Dairy Women Entrepreneurs Under Women’s Dairy Development Scheme”, J. Dairying, Foods & H.S., ss. 178–181.

Türk Kamu İşletmecileri Birliği (TKİB), (2004). “Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu”, ss. 34-39.

Toksoy, D., Yenigün M. ve Şen G. (2009). “Orman Köylerindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi (Maçka İlçesi Örneği)”, Kastamonu Üniversitesi, *Orman Fakültesi Dergisi*, ss. 13-17.

Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A/2, ss. 116-127.

Topal, A., Sade, B., Soylu, S., Akar, T., Mut, Z., Ayrancı, R., Sayım, İ., Özkan, İ., Yılmazkart, M. (2015). “Ulusal Hububat Konseyi Arpa Buğday Çavdar Tritikale Raporu”, Ulusal Hububat Konseyi, Konya.

Turan, K. (1975). “Türk Tarım Toplumunun Sosyal Politika Açısından Merkez Köyler Projesi Uygulama Olanakları”, *Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları*, Ankara.

Turhan, M. S. (2005). “Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, ss. 126-128.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016). Adrese dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, www.tuik.gov.tr , 19 Eylül 2017.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, (Çevrimiçi), <http://www.turkiyemillikoop.org.tr>, 09 Temmuz 2008.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TTKKMB), (2008). İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı Eğitim Müdürlüğü, *Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Temel Kanun-Mevzuat*, Yayın No: 79, Ankara.

UNİCEF. (2003). <http://www.unicef.org> 14 Temmuz 2017.

Uzunpınar, A. (2008). (Çevrimiçi), “Katılım Öncesi AB Kırsal Kalkınma Politikası ve Türkiye’de Uygulanacak IPARD Programı Kapsamında Proje Hazırlama, Değerlendirme ve Seçim Süreci”, http://diabk.tarim.gov.tr/Adnan_UZUNPINAR_AB_Uzmanl%C4%B1k_Tezi_2008.pdf, 05 Mayıs 2017.

Ülker, E. U. (2013). “Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğine Etki Eden Faktörler ve Tekirdağ İlinde Mevcut Durumun Belirlenmesi”, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Ürper, Y. (1996). “Kooperatif İşletmeciliği”, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, ss. 3-7.

Varol, F. C. (2013). “An Analysis of Women’s Co-operatives in Urban Turkey in Terms of Women’s Empowerment”, Basılmamış Tez.

Yalman, İ. N., Gündoğdu, Ö. (2014). “Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (9:1), ss. 44-48.

Yenigül, S. B. (2017). “*Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi*”, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, ss. 20-26.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Kılıç, M. (2003). “Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları”, Tarım-İş Sendikası Yayınları, Yayın No: 2003/4, Ankara.

Zengince, H. E. (2016). “Beylikova İlçesi Brifing Raporu”, Beylikova İlçe Kaymakamlığı.

Wodzicki, M., Durutaş, G., Duguid, F. (2015). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Dünya Bankası'nın ortaklaşa yürüttüğü “Türkiye’de Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Arttırılması Projesi (2012-2017)” ,Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumunun Raporu, ss. 17-25.

World Bank (2000-2001). Report, ss. 274-290, Washington.

“Sürdürülebilir Turizm Türkiye’de Kadınlar ve Yerel Kalkınma İçin Yeni Fırsatlar Sağlıyor”,http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/povertyreduction/successstories/sustainable_tourism-offers-new-opportunities-for-women-and-for-l.html, 18 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<http://www.beypazarininsesi.com/nallihanli-kadinlarin-basarisi-nal-etik-kooperatifi/>, 20 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<http://www.kadinkooperatifleri.org>, 20 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<http://narcicegipazari.com/hakkimizda>, 22 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<http://www.istikbalgazetesi.com/resimler/2012/15092012170917-97394.jpg>,

22 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<http://www.amesia.com.tr/hak.php>, 23 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

<https://www.gazetesujin.net/tr/2017/04/nevsehirin-ilki-avanos-kadin/>, 23 Temmuz 2017, Çevrimiçi.

EKLER LİSTESİ

EK 1: Anket Soruları

Değerli Kadınlar,

Bu araştırma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında yürütülen bir A1 projesidir³. Bu proje Eskişehir'in İlçe⁴ ve Mahallerinin⁵ hem tarımsal hem sosyal ve kültürel dinamiklerini dikkate alarak belirlenen bölgelerde yaşayan 18 yaş üstü kadınların “kadın kooperatifi” kurmak ve üye olmak için görüşlerini ve düşüncelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu projeyi bu kapsamda yürütebilmek için siz kadınların demografik bilgilerinize, tarım ve hayvancılıkla olan faaliyetlerinize ve bu alanda gerçekleştirmek istediklerinizle ilgili bilgilerinize ihtiyaç duyuyoruz. Vereceğiniz samimi yanıtlar bu araştırmanın geçerli ve güvenilir olmasını sağlayacaktır. Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır ve dilediğiniz takdirde araştırmaya katılmayabilirsiniz. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırmacılar tarafından bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Doç. Dr. İnci PARLAKTUNA

Araştırmacı: Gizem AVŞAR

³Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD’da yapılan Yüksek Lisans tezidir.

⁴ Çifteler ve Beylikova

⁵ Akin, Cevizli, Kirka, Karaören ve Doğançayır

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER:

1. Yaşınız:

- a) 18-30 yaş
- b) 30-50 yaş
- c) 50 -60 yaş
- d) 60 üstü

2. Eğitim durumunuz:

- a) Hiç okula gitmedim
- b) Okuma yazma biliyorum
- c) İlkokulu bitirdim
- d) İlköğretimi bitirdim
- e) Ortaokulu bitirdim
- f) Liseyi bitirdim
- g) Meslek okulunu bitirdim,bölümünü bitirdim
- h) Üniversiteyi bitirdim. bölümü bitirdim.
- i) Diğer.....

3. Medeni durumunuz:

- a) Evli
- b) Bekâr
- c) Boşanmış/Ayrı
- d) Dul

4. Aileniz kaç kişiden oluşuyor? (senin dışında)

- a) 0-17 yaş arası.....
- b) 18-65 yaş arası.....
- c) 65 yaş üstü

5. Evde kaç kişi yaşıyor? (senin dışında)

- a) 0-17 yaş arası
- b) 18-65 yaş arası
- c) 65 yaş üstü

6. Evin dışında yaşayan aile fertleri neden farklı bir yerde yaşıyorlar?

- a) İş için
- b) Evlenmek için
- c) Eğitim için
- d) Sağlık için

- e) Daha iyi yaşam şartları için
- f) Diğer.....

7. İmkânın olsa, sen de orada yaşamak ister miydin?

- a) Evet
- b) Hayır

8. Aylık ortalama geliriniz ne kadar?

- a) Gelirim Yok
- b) 0-500 TL
- c) 501-1000 TL
- d) 1001-1500 TL
- e) 1501-3000 TL
- f) 3000 TL üstü

9. Evde kim para kazanıyor? (Evin geçimini kim sağlıyor?)

- a) Ben
- b) Eşim
- c) Eşim ve Ben
- d) Çocuklarım/torunlarım
- e) Annem/Kayınvalidem /Babam/kayınpederim
- f) Diğer.....

10. Gelirinizi aşağıdaki faaliyetlerden hangisini yaparak elde ediyorsunuz?

- a) Bitkisel ürünler üreterek (Tahıllar, sebzeler, meyveler, süs bitkiler vb)
- b) Hayvansal ürünler üreterek (Et, süt, yumurta, bal, deri, tiftik, ipek vb)
- c) Ev yapımı yiyecekler yaparak (yoğurt, tereyağı, reçel, ekmek, turşu salça, ev makarnası yufka, çantık, ağzı açık, kurutulmuş meyve ve sebzeler vb)
- d) El işleri yaparak (kilim, halı, patik, lif, çanak çömlek, keçe, takı vb)
- e) Çobanlık yaparak
- f) Diğer

11. Sence gelirin yeterli mi?

a) Evet

b) Hayır

12. Senin sosyal güvencen var mı?

a) Yok

b) kendimin var

c) Eşimin üzerinden var

d) Babamın üzerinden var

13. Ne tür sosyal güvencen var?

a) BAĞ-KUR

b) SSK

c) Yeşil Kart

d) Özel Sigorta

e) Diğer

14. Para karşılığında bir yerde çalışıyor musun?

a) Evet:

Nerede çalışıyorsun?.....

b) Hayır:

15. Kooperatif üyesi misin?

a) Evet;

Hangi kooperatif:

b) Hayır.

B. YAŞAMLA İLGİLİ SORULAR

16. Kendini tek cümle ile tanımlayabilir misin?

(Mesela: resim yapmayı severim, inatçıyım, cesaretliyim, insanlarla birlikte olmayı severim, hareketliyim, sevecenim, çalışkanım, adaletliyim, tembelim vb)

.....

17. Sizce kadın olmak zor mu?

a)Evet,

Çünkü;.....

b)Hayır.

Çünkü;.....

18. Hayatında yapmak istediğin en güzel şey nedir?

(Mesela: yüzme öğrenmek, deniz görmek, iş sahibi olmak, domates üretmek vb)

En güzel şey;

19. Evde yapılan harcamalara kim karar veriyor?

a) Kendim

b) Eşim

c) Eşim ile birlikte

d) Çocuklarım

e) Aile Büyükleri (kimler:)

f) Akrabalarım

C. KADININ GÜNLÜK UĞRAŞLARI

20. Bahçeni ekiyor musun? Niçin ekiyorsun?

a) Evet

a-1) Günlük yiyeceklerimi karşılamak için ekiyorum

a-2) Satmak için ekiyorum

a-3) Diğer

b) Hayır

21. Bahçeni ekiyorsan, türü ve miktarı nedir?

a) Tahıllar ; Türü: – Miktar..... ; Türü: - Miktarı

b) Sebzeler; Türü: – Miktar..... ; Türü: - Miktarı

c) Meyveler; Türü: – Miktar..... ; Türü: - Miktarı

d) Yemlik Otlar; Türü: – Miktar..... ; Türü: - Miktarı

e) Diğer.....

22. Hayvan besliyor musun? Niçin besliyorsun?

c) Evet

a-1) Günlük ihtiyacımı karşılamak için

a-2) Satmak için

a-3) Diğer

d) Hayır

23. Hayvan besliyorsanız, türü ve sayısı nedir?

a) Küçükbaş; Türü: – Adet ; Türü: - Adet; Türü:- Adet

b) Büyükbaş; Türü: – Adet ; Türü: - Adet; Türü:- Adet

- c) Kumes hayvanı
a. Türü: – Adet ; Türü: - Adet; Türü:-
Adet
- d) Arıcılık Kovan
- e) İpek böcekçiliği
- f) Diğer.....

24. Bir gün içinde **para kazanmadan** yaptığın işler nelerdir?

(birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- a) Çocuklarıma bakıyorum
- b) Yaşlılarıma bakıyorum
- c) Yemek yapıyorum
- d) Çamaşır yıkıyorum
- e) Bulaşık yıkıyorum
- f) Hayvanlarıma bakıyorum
- g) Tarlada çalışıyorum
- h) El işleri/örgü/dikiş yapıyorum

25. Gelir elde eden bir işiniz yoksa çalışmak ister misiniz?

- a) Evet ; Çünkü;.....
- b) Hayır;
Çünkü;.....

D. KOOPERATİF KURULMASI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER:

26. Kooperatif kurulsa kooperatif üyesi olmak ister misin?

- a) Evet
- b) Hayır

27. Evet, ise; Kooperatif üyesi olmayı neden istersin?

- a) Para kazanmak için
- b) Aile ihtiyaçlarını karşılamak için
- c) Ekonomik açıdan bağımsız olmak için
- d) İnsanlarla iletişim kurmak için
- e) İş yaşamına katılmak için
- f) Çocuklarıma bakmak için

g) Diğer.....

28. Hayır, ise; Neden Kooperatif üyesi olmayı istemiyorsun?

- a) Yeterli bilgim yok
- b) Çalışan kadına çevrenin olumsuz bakışı
- c) Ev işleri ile iş kadınlığını birlikte yürütemem
- d) Çocuk/yaşlı bakıyorum, yürütemem
- e) Zamanım yok

Diğer.....

29. Aşağıdakilerden hangi ürünü yapmasının öğrenerek para kazanmak istersin?

- a) Peynir/Tereyağı/Yoğurt yapımını
- b) İğne oyası/Keçe/Patik yapımını
- c) Halı / Kilim dokumasını
- d) Yemek yapmasını
- e) Biçki-Dikiş öğrenme
- f) Takı yapma
- g) Diğer

30. Ne üreten bir kooperatif kurulmasını istersiniz?

- a) Bitkisel Ürünler; (tahıllar , sebzeler, meyveler, baharatlar, süs bitkileri vb)
- b) Hayvansal ürünler; (Et, ,Süt , Yumurta, Bal, tiftik, Deri, İpek)
- c) El sanatları (Halı, Kilim, Patik, Lif, Çanak, Çömlek, Keçe, Takı vb)
- d) Ev yapımı ürünler (Reçel, Yoğurt, tereyağı, turşu, ekmekek, salça, ev makarnası, yufka, Çantık, kurutulmuş sebze ve meyveler vb.)

31. Bu ürünleri yapmayı nereden öğrenmek istersin?

- a) Özel kurslara giderek
- b) Belediyenin meslek edinme kurslarına katılarak
- c) Halk eğitim merkezi kurslarına katılarak
- d) İş-Kur'un kurslarına katılarak
- e) Açık öğretim/ meslek lisesi okuyarak
- f) Diğer

32. Kooperatif kurmak istesen en büyük desteği sana kim verir?

- a) Eşim
- b) Annem-Babam
- c) Çocuklarım
- d) Diğer.....

33. Kooperatif kurmak istesen veya kooperatif üyesi olsan karşılaşılabileceğin engeller sence nelerdir?

- a) Eşim izin vermez
- b) Eğitim seviyem düşük kalır
- c) Param yok
- d) Kendime güvenmiyorum
- e) Aile büyükleri izin vermez
- f) Çocuk/yaşlı bakıyorum vaktim yok
- g) Ev işlerim yoğun vaktim yok
- h) Çevre iyi gözle bakmaz
- i) Diğer.....

34. Kooperatif konusunda kadınlara verilen desteklerden haberin var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

35. Evet ise; Nerden haberin oldu?

- a) Televizyon
- b) Dergi
- c) Gazete
- d) Radyo
- e) İnternet
- f) Köyde yapılan toplantılar (eğitimler)
- g) Diğer.....

36. Sizce bu destek yeterli mi?

.....

37. Sizce ilçenizin/mahallenizin en önemli ürünü(bitkisel ürünler-hayvansal ürünler-el işi vb)nedir?

.....

38. Sen ne üretebilirsin/yaparsın?

.....

39. Ne üretirsen/yaparsan satarsın?

.....

.....

40. Ürettiğin ürünü nasıl satmayı düşünürsün?

- a) Kooperatif kurarak
- b) İnternet aracılığıyla
- c) Pazara giderek
- d) Aracı ile
- e) Diğer.....

41. Kazandığın parayla ne yapmak istersin?

.....

.....